

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งจากการวิจัยเอกสาร เพื่อให้ทราบถึงที่มา สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกับองค์กรสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วงเวลาวิกฤตที่เกิดขึ้น และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานของกองบรรณาธิการข่าว สถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยทำการศึกษาในช่วงของการเปลี่ยนแปลงจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังเสนอรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

ประวัติความเป็นมา สาเหตุของการนำไปสู่ สถานีโทรทัศน์ไอทีวี

สถานีโทรทัศน์ไอทีวี (TITV - Thailand Independent Television) เป็นสถานีโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟที่อยู่ในการกำกับดูแลโดยกรมประชาสัมพันธ์ ผู้ได้รับมอบอำนาจการออกอากาศจาก สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 โดยรับช่วงการออกอากาศต่อจาก สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ของ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นผู้ได้รับสัมปทานเดิม สถานีโทรทัศน์ไอทีวีแต่เดิมมีแนวคิดการก่อตั้งเกิดขึ้นในรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เนื่องจากในขณะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว สื่อโทรทัศน์ จำนวน 5 ช่อง ในขณะนั้น คือ ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง 9 และช่อง 11 ไม่สามารถรายงานข่าวเหตุการณ์นองเลือดตามความเป็นจริง ประกอบกับมีเสียงเรียกร้องจากประชาชนให้เปิดดำเนินการสถานีโทรทัศน์เสรีเพื่อให้คนไทยมีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารที่ถูกต้องเป็นกลางอย่างแท้จริง (“ITV ทางสองแพร่งสื่อสาธารณะ-ผลประโยชน์ ปฏิบัติ การยึดทีวีเสรี,” 2550, น. 5)

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) โดยนายมีชัย วีระไวทยะ ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลเปิดสัมปทานสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ และต่อมาแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชน เพื่อป้องกันการผูกขาด โดยมีสัดส่วนเนื้อหารายการข่าวและสาระไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 และรายการบันเทิง ไม่เกินร้อยละ 30

แต่เนื่องจากในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 บริษัทประสบปัญหาขาดทุนอย่างหนัก จนกระทั่งเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ธนาคารไทยพาณิชย์ได้ดึงกลุ่มชินคอร์ปอเรชั่นเข้ามา

ถือหุ้นบมจ.ไอทีวีด้วยวงเงิน 1,600 ล้านบาท และมอบสิทธิการบริหารให้กับกลุ่มบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด โดยมอบหมายให้ นายบุญคลี ปลั่งศิริ นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล (นิวัฒน์ บุญทรง) นายสรรค์ชัย เตียวประเสริฐกุล และนายทรงศักดิ์ เปรมสุข เข้ามาบริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับพรรคไทยรักไทยโดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ชนะการเลือกตั้ง และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2544

ในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2547 คณะอนุญาโตตุลาการ ประกอบด้วย นายประดิษฐ์ เอกมณี นายจุมพต สายสุนทร และนายชัยเกษม นิติสิริ ได้มีคำวินิจฉัยตามคำร้องที่ บมจ.ไอทีวี ขอแก้ไขสัญญาสัมปทาน และขอลดค่าสัมปทานที่ต้องจ่ายให้รัฐปีละ 1,000 ล้านบาท โดยคณะอนุญาโตตุลาการได้วินิจฉัยชี้ขาดให้สปน. ปรับลดค่าสัมปทานให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวี เป็นปีละ 230 ล้านบาท พร้อมทั้งอนุญาตให้สถานีไอทีวีแก้ไขสัดส่วนการออกอากาศรายการข่าว/สาระต่อรายการบันเทิง จากเดิมสัดส่วน 70:30 เป็นสัดส่วน 50:50 (“ITV ทางสองแพร่งสื่อสาธารณะ-ผลประโยชน์ ปฏิบัติ การยึดทีวีเสรี,” 2550, น. 5) อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ศาลปกครองกลางมีคำพิพากษาให้เพิกถอนคำสั่งของอนุญาโตตุลาการที่ชี้ขาดให้ลดค่าสัมปทานแก่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี จากคำพิพากษาดังกล่าวส่งผลให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีต้องจ่ายค่าสัมปทานปีละ 1,000 ล้านบาทเช่นเดิม และต้องปรับสัดส่วนรายการข่าว/สาระต่อรายการบันเทิงกลับไปเป็นสัดส่วน 70:30 ซึ่งต่อมาผังรายการของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2550 มีสัดส่วนรายการข่าว/สาระดี/สารประโยชน์ : รายการบันเทิง เท่ากับ 72.74 : 27.26 (รายละเอียดดังภาคผนวก)

ในขณะนั้น คณะรัฐมนตรีภายใต้การนำของ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 กำหนดว่าหากบริษัท ไอทีวี (มหาชน) จำกัด ไม่สามารถจ่ายค่าสัมปทานที่ค้างอยู่ทั้งสิ้น 2,210 ล้านบาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี เป็นจำนวนเงินรวม 464.5 ล้านบาท และค่าปรับกรณีทำผิดสัญญาเรื่องผังรายการอีกกว่า 97,760 ล้านบาทได้ ภายในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 ทางสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) จะดำเนินการยกเลิกสัญญาสัมปทานการดำเนินงานสถานีโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟโดยทันที

ขณะที่ฝั่งพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไม่เห็นด้วยกับการจ่ายค่าปรับจากการปรับผังรายการและค่าสัมปทานย้อนหลังเป็นจำนวนเงินถึงเกือบหนึ่งแสนล้านบาท เนื่องจากเห็นว่าค่าปรับจำนวนดังกล่าวไม่เป็นธรรม โดยการคำนวณค่าปรับดังกล่าวควรคิดจากเงินสัมปทาน 1,000 ล้านบาท คูณด้วยค่าปรับร้อยละ 10 และหารด้วยจำนวน 365 วัน ซึ่งเท่ากับจะมีค่าปรับเพียงวันละ 270,000 บาท หรือรวม 2,589 ล้านบาทเท่านั้น (“อนาคตไอทีวีบนเส้นตาย อยู่หรือไปน่าจับตาที่สุด,” 2549, น. 21) นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ประธานกรรมการบริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในขณะนั้น ให้สัมภาษณ์ว่า

“เมื่อ สเปน. ยืนยันค่าปรับแสนล้านบาท ไอทีวีเห็นว่าไม่ควรเรียก ไม่ถูกต้อง และไม่สมควร แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ การจ่ายเงิน 2,000 ล้านบาทก็ไม่มีประโยชน์” (“ปิดฉาก ไอทีวี รัฐยึดคืนสัมปทาน,” 2550, น. 4)

ภายหลังจากที่บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ไม่ชำระเงินค่าสัมปทานค้างจ่าย และค่าปรับ เป็นจำนวนเงินรวมเกือบ 1 แสนล้านบาทได้นั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติที่จะยึดคืนสัมปทานจากบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) โดยคณะรัฐมนตรีได้จัดตั้งคณะกรรมการดูแลดำเนินงานสถานีโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟชั่วคราว โดยที่ประชุมเห็นชอบให้คณะกรรมการดังกล่าวจะอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการพิเศษ เพื่อดำเนินการบริหารงานสถานีโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟ ภายหลังจากการยึดสัมปทาน (“บอร์ดไอทีวีใช้ราชการหมด ปลัด สเปน. ยืนยันไม่ขาด ม.80,” 2550, น. 16) ซึ่งประกอบไปด้วย

1. คุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เป็น ประธาน
2. นายจุลยุทธ หิรัญญะวสิต ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็น รองประธาน
3. นายวุฒิศักดิ์ นามเดช ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย สเปน. เป็น กรรมการ
4. นายจีระ หงส์ลดารมภ์ นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน เป็น กรรมการ
5. นางพรทิพย์ จาละ เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกา เป็น กรรมการ
6. นายศุภรัตน์ วัฒนกุล ปลัดกระทรวงการคลัง เป็น กรรมการ
7. นายคัมภีร์ แก้วเจริญ อธิบดีการสูงสุด เป็น กรรมการ
8. นายชิตตณรงค์ คุณะกฤดาธิการ รองกรรมการผู้อำนวยการใหญ่
บริษัท อสมท. จำกัด (มหาชน) เป็น กรรมการ
9. นายวุฒิพันธุ์ วิชัยรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เป็น กรรมการ

โดยที่คณะกรรมการบริหารชุดใหม่ของไอทีวี จำนวน 9 คน ประชุมเป็นนัดแรกเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550 และได้มีมติเปลี่ยนชื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็น สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี (TITV - Thailand Independent Television) พร้อมกับได้มีการประชุมหาข้อยุติเรื่องกฎหมายและแผนดำเนินงานเข้าบริหารสถานี ภายหลังจากยกเลิกสัมปทาน ในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 อีกด้วย

พร้อมกันนี้ คณะกรรมการบริหารงานสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีได้แต่งตั้งให้ นายจีระ หงส์ลดารมภ์ เป็นผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีคนแรก โดยเริ่มออกอากาศอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550

ต่อมาภายหลังจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีได้เปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีแล้ว เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2550 สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีได้เรียกร้องต่อศาลให้แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ

เพื่อมาพิจารณาใกล้เคียงความแตกต่างของการคิดค่าปรับทั้งสองกรณี (“ไอทีวีคืนร่องศาลตั้ง
อนุญาตฯ,” 2550, น. 12) โดย ดร.เจษฎ์ โทณะวณิก คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
ได้ให้ความเห็นว่า

การขอตั้งอนุญาตโตตุลาการของไอทีวีในครั้งนี้ เนื่องจากมีความเห็นขัดแย้งเรื่องการ
คิดค่าปรับ ที่แต่ละฝ่ายคิดต่างกันมาก โดยไอทีวีคิดออกมา 300 ล้านบาท สนป.คิด
อยู่ที่เกือบแสนล้านบาท ซึ่งหากพิจารณาตามสัญญาข้อ 11 วรรคสอง ก็สามารถคิด
ได้ทั้งของไอทีวีและ สนป. อยู่ที่มีการตีความแต่ละฝ่าย (“ไอทีวีคืนร่องศาลตั้งอนุญาต
โตฯ,” 2550, น. 12)

แต่อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องและการใกล้เคียงการชำระค่าสัมปทานดังกล่าว ก็ไม่
ได้พิจารณาดำเนินการต่อไป เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรม
ประชาสัมพันธ์และสำนักนายกรัฐมนตรี การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
ในช่วงเวลาต่าง ๆ ได้แสดงรายละเอียดดังภาคผนวก

การบริหารงานฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี (ทีไอทีวี) ในสภาวะวิกฤติ

การเปลี่ยนผ่าน สถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ซึ่งเป็นการเปลี่ยน
แปลงอย่างกะทันหัน โดยถือได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี เหตุ
การณ์ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประเด็น ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนผ่านจาก
สถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี
1. การบริหารองค์กรในฝ่ายข่าว		
นโยบาย	<ul style="list-style-type: none"> - ทีวีเสรี เป็นกลาง ไม่เอนเอียง และไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด - สีส้มเป็นสีแดง มีคติพจน์ว่า Speed and Spice - ทีวีเสรี ที่มีความรวดเร็ว - เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัท/องค์กร/ธุรกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - ยังมีการเปลี่ยนแปลง นโยบายทีวีเสรี ต้องชัดเจนมากขึ้น เป็นกลาง ไม่เอนเอียง และไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด - เปลี่ยนเพียงอัตลักษณ์เป็น TITV แต่ไม่มีการกำหนดสีส้ม - การทำงานช้าลง แต่พยายามรักษานโยบายเดิมเอาไว้ - เอื้อประโยชน์ต่อประเทศชาติสูงสุด
โครงสร้างองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้บริหารระดับบนจากบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) - โครงสร้างฝ่ายข่าวไม่มีแผนกกฎหมาย แผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ แผนกประชาสัมพันธ์และประชาสัมพันธ์พิเศษ และบรรณาธิการข่าวบันเทิง 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้บริหารระดับบนจากกรมประชาสัมพันธ์ ส่วนผู้บริหารฝ่ายข่าวคงเดิม เปลี่ยนแปลงพนักงานระดับล่างของฝ่ายข่าวเล็กน้อย - โครงสร้างฝ่ายข่าวเพิ่มแผนกกฎหมาย แผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ แผนกประชาสัมพันธ์และประชาสัมพันธ์พิเศษ และบรรณาธิการข่าวบันเทิง
รูปแบบการบริหาร	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรเอกชนที่แสวงหากำไร - การทำงานอิสระ ไม่มีผู้ควบคุม - ขั้นตอนการทำงานแบบบริษัทเอกชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ราชการที่ไม่แสวงหากำไร - มีนายทหารเข้ามาสังเกตการณ์การทำงาน - ขั้นตอนการทำงานกึ่งระบบราชการ

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี
วัฒนธรรมองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> - มีความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว - มีความทุ่มเทในการทำงาน ช่วยเหลือกัน - การยึดหลักวิชาชีพในการทำงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเร็วในการนำเสนอข่าวลดลง - ความทุ่มเทในการทำงาน การช่วยเหลือกันยังคงอยู่ - การยึดหลักวิชาชีพในการทำงานลดลง
2. การบริหารงานบุคคลในฝ่ายข่าว		
- ปัญหาในการปฏิบัติงาน	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเมืองเข้าแทรกแซงน้อย - ขั้นตอนการทำงานที่มุ่งประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว - การทำงานปกติ เสนอข่าวด้วยความเป็นกลาง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเมืองเข้าแทรกแซงมาก เป็นเครื่องมือหรือสื่อของรัฐโดยตรง - ขั้นตอนการทำงานที่ยุ่งยากซับซ้อนตามระบบราชการ - ต้องระมัดระวังเรื่องความเป็นกลางเสนอข่าวทั้งสองด้าน
- ภาระงาน	<ul style="list-style-type: none"> - มีงบประมาณเพียงพอ การปฏิบัติงานปกติ - มีพนักงานจำนวนมาก หน้าที่การงานถูกกระจาย 	<ul style="list-style-type: none"> - มีงบประมาณจำกัด ต้องประหยัดการทำงานยากลำบากขึ้น - จำนวนพนักงานลดลง มีภาระงานมากขึ้น แต่ตำแหน่งคงเดิม
- พนักงานในองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนบุคลากร เจ้าหน้าที่ ปฏิบัติงานปกติ - มีพนักงานทั้งที่รักองค์กร 	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากร เจ้าหน้าที่ ลาออกเป็นจำนวนมาก - พนักงานที่รักองค์กร ไม่ลาออก เป็นมืออาชีพและมุ่งมั่น
- สภาพจิตใจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีขวัญและกำลังใจ มีโบนัสและสวัสดิการ - ไม่มีสิ่งใดให้หวาดกลัว 	<ul style="list-style-type: none"> - เสียขวัญและกำลังใจ ไม่รู้อนาคตของตนเอง - เกิดความหวาดกลัวว่าสถานีจะถูกปิดหรือไม่

การเปลี่ยนแปลงในแต่ละประเด็นดังกล่าวนำเสนอตารางที่ 4.1 อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ในช่วงเปลี่ยนผ่าน สถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระค่าสัมปทานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ มีคำสั่งในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2550 ว่าหากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไม่สามารถชำระค่าสัมปทานดังกล่าวได้ภายในวันที่ 7 มีนาคม 2550 จะเรียกคืนและยกเลิกสัมปทานฯ และได้จัดตั้งคณะกรรมการดูแล มาดำเนินงานแทน ความเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดวิกฤตการณ์แก่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี วิกฤตของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เกิดขึ้น เกิดจากคำสั่งศาลปกครองในสมัยรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารงานและเข้ามาควบคุมการทำงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งคิดว่าการกระทำเหล่านี้ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อตนเอง เนื่องจากเป็นรัฐบาลที่อยู่เพียงปีเศษ และไม่ต้องการคะแนนเสียงจากประชาชนในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

“ปัญหาของไอทีวีคือคนที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินการของช่อง เป็นระยะเวลาอันสั้น รวดรัดตัดต่อ เปลี่ยนแปลงสถานี ก่อนจะหมดวาระ” (กิตติ สิงหาปัด, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2552)

แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เกิดขึ้น เกิดจากปัญหาของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเองที่จำเป็นต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ โครงสร้างของสถานี การค้างค่าสัมปทานมูลค่าประมาณ 1 แสนล้านบาท การตรวจสอบบัญชี และสัญญาที่ทำให้กับบริษัทอื่น ดังคำแถลงของคุณหญิง ทิพาวิดี เมฆสุวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการกำกับกิจการสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบ UHF ดังนี้

การยุติการออกอากาศของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีนั้น กรมฯ ได้พิจารณา 4 ประเด็นหลัก คือ โครงสร้างเดิมมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย การบอกเลิกสัญญาความร่วมมือการงานที่มีมูลค่าประมาณ 1 แสนล้านบาท รายละเอียดการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน อุปกรณ์ให้ตกเป็นของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งยังมีการค้างตามเงื่อนไขสัญญาอีก 551 ล้านบาท และสัญญาในรายละเอียดที่ บมจ.ไอทีวี ได้ทำกับบริษัทย่อย ๆ ที่ต้องรับมอบอีก 446 สัญญา (“ແຂ່ງເບື້ອງລຶກັກດິບປິດໄອທີວີ,” 2550, น. 4)

วิกฤตการณ์ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนผ่าน คือ ในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่านให้มุมมองของวิกฤตการณ์ช่วงต่าง ๆ แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ช่วงสัปดาห์สุดท้ายก่อนถึงวันที่ 7 มีนาคม ซึ่งในวันใกล้ถึงวันนัดกำหนดการชำระเงินช่วงนั้น ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่มีวิกฤตมากที่สุดของการเปลี่ยนแปลง

วันที่ 5 และ 6 มีนาคม 2550 จัดว่าวิกฤตที่สุด เริ่มมีการจัดรายการเพื่อเรียกระดมผู้ชม ให้เห็นใจ เพราะรู้ว่า 7 มีนาคม 2550 ปิดแน่ ๆ มีการปรับผังรายการปกติ ออกหมด จัดรายการเรื่องนี้อย่างเดียว พนักงานส่วนหนึ่งก็ไปขอคำตอบจากนายกรัฐมนตรื เพื่อขอความเป็นธรรมให้ไม่ปิดสถานี ที่ทุกคนต้องการฟังจากปาก พล.อ. สุรยุทธ์เท่านั้น จนเวลา 20.00 น. คืบวันที่ 7 มีนาคม 2550 อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ นายปราโมช รัฐวินิจ ที่มาประชุมและประกาศว่าจะไม่ปิดสถานี ไม่มีการ “จอดำ” แล้ว แต่พนักงานก็ยังขวัญเสียกัน (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

ช่วงที่วิกฤตที่สุดคือช่วง 2 สัปดาห์สุดท้าย ก่อนการเปลี่ยนผ่าน คือปลายเดือน กุมภาพันธ์ 2550 ถึงวันที่ 7 มีนาคม 2550 เป็นระยะเวลาที่กำลังใจถดถอย เนื่องจากไม่มีความชัดเจนขององค์กร ช่วงนั้นพนักงานต้องรวมตัวกันลงรายชื่อ เพื่อแสดงเจตจำนงต่อรัฐบาล ผ่านการยื่นหนังสือต่อศาลปกครอง แต่พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ย้ำโดยตลอดว่าไม่สามารถยื่นมือเข้ามา ช่วยเหลือได้ สถานีต้องปิด (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2551)

ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านเห็นว่าในช่วงก่อนถึงวันที่ 7 มีนาคม 2550 เป็นเวลา 2-3 วันยังไม่ถือเป็นวิกฤตมากที่สุด เพราะในขณะนั้นสามารถประเมินสถานการณ์ได้บ้างแล้วว่าอะไรจะเกิดขึ้น หากแต่ก่อนหน้า วันที่ 13 ธันวาคม 2549 วันที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งพิพากษา ยืนตามคำตัดสินของศาลปกครองกลางให้เพิกถอนคำสั่งของอนุญาตตุลาการ ซึ่งมีผลทำให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีต้องชำระค่าสัมปทานและค่าปรับเป็นเงินถึงประมาณแสนล้านบาท หลังจากนั้นได้มีมติจากคณะรัฐมนตรีว่าหากไม่สามารถชำระคืนได้จะมีการยกเลิกสัมปทานหรือปิดสถานี ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงถือว่าเป็นวิกฤตมากกว่าวันที่ 7 มีนาคม 2550 ที่เป็นวันครบกำหนดการชำระเงิน

“แต่วันที่ผมมองว่าวิกฤตที่สุดก็คือวันที่เราทราบคำสั่งศาลที่สุดแล้วว่าเราต้องปิดต่างหาก หากใช้วันปิดสถานีไม่ การบริหารตรงนั้นต่างหากที่วิกฤต” (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

“ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550 คือวิกฤตองค์กรที่สุด พนักงานหัวนี้ไหว ภาระการงานยังต้องทำ แต่ไม่มีกระจิตกระใจทำงาน” (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

แต่บางคนกลับมองว่าการยกเลิกสัมปทานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีแล้วเปลี่ยนไปเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไม่ใช้วิกฤตการณ์แต่อย่างใด เนื่องจากการทำงานส่วนใหญ่ยังคงดำเนินต่อไปได้ ไม่ใช่ต้องล้มเลิกกิจการไปเสียทีเดียว การทำงานยังคงรูปแบบเดิม เพียงแต่เปลี่ยนแปลง

ผู้บริหารระดับบนเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงจากองค์กรเอกชนที่แสวงหากำไร ไปอยู่ในสังกัดและการควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีคนจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเข้ามาบริหาร ซึ่งในแง่การปฏิบัติงานในฝ่ายข่าว ไม่มีความเปลี่ยนแปลงกระทบพนักงานมากนัก

“ผมมองในแง่ว่ามันไม่ใหญ่มาก เพราะมองมุมว่า พนักงานทั้งหมดยังมีโอกาสได้ทำงานต่อ เพราะอย่างน้อยเราได้รับค้ำประกันจากรัฐบาล ให้โอนย้ายไป ในฐานะผู้บริหารพนักงานได้ไปต่อ เราไม่ได้ไป ก็ยังดี แม้จะเป็นภาวะไม่แน่นอน แต่ก็ยังดีกว่าโรงงานที่ถูกปิด” (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

ในความเห็นส่วนตัว จึงเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงองค์กรในการบริหารจัดการ สถานีโทรทัศน์ จากรูปแบบขององค์กรที่แสวงหากำไร ไปสู่องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร แต่ไม่อาจตีขลุมไปว่าเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนแต่อย่างใด (อภิชาติ ดำดี, 2551, น. 6)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วงเกิดเหตุการณ์ในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 นั้น พนักงานต่างเห็นว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง เกิดความหวาดกลัวจากการถูกคำสั่งปิดสถานี แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารชุดใหม่จากที่เข้ามาบริหารงานในช่วงดังกล่าวได้ให้ความเชื่อมั่นกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นว่าจะนำสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติสูงสุด ดังคำกล่าวของคุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในขณะนั้น กล่าวว่

ใน 60 วันทองนี้ ถือเป็นปรับตัวเพื่อให้ได้กรอบในการดำเนินการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศ และประชาชน ที่ทุกคนอยากเห็นสื่อที่อิสระและมีคุณภาพ สามารถให้ความรู้และปัญญาแก่สังคม เราก็จะได้รูปแบบการจัดรายการ ส่งเสริมผู้จัดรายการที่มีคุณภาพ และเราจะเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างไร ดังนั้น พนักงานไอทีวีเดิม ก็จะไม่ตกใจว่าจะต้องทำอะไร ดังนั้นใน 30 วันแรก เราจะทราบแนวทางจากการระดมความเห็น เพื่อความกระจ่างและชัดเจน เราก็จะรู้ว่า หากจะแก้กฎหมายอย่างไร คณะรัฐมนตรีจะมีความเห็นอย่างไร เมื่อนำไปสู่สถานีวิทยุแห่งชาติ จะออกมาเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นการทำงานที่มีผลจริง ๆ โดยทุกฝ่ายสามารถเสนอความเห็นมายังศูนย์รับเรื่องประชาชน ตู้ ปณ.1111, ฮอตไลน์ 1111 หรือ www.1111.go.th (“ทิพาวดีซง ครม. เชือดไอทีวี,” 2550, น. 2)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งถูกเปลี่ยนผ่านไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีถือว่าเป็นสภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับองค์กร เนื่องจาก เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน

โดยคำสั่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 กำหนดให้ชำระค่าสัมปทานและค่าปรับกว่าแสนล้านบาทภายในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ไม่สามารถหาเงินจำนวนดังกล่าวมาชำระหนี้ได้ทันอย่างแน่นอน นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่คาดคิด มีผลกระทบต่อกระเทือนต่อจิตใจ ต่อสาธารณชน และสถานภาพของพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีอยู่ในความเสี่ยงที่จะตกงาน (Slaikeu, 1984, p. 53) เมื่อพิจารณาระดับชั้นของภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ตามแนวคิดของ อัจฉราพร ณ สงขลา (2544, น. 41-42) กล่าวได้ว่า วิกฤตดังกล่าวอยู่ในขั้นเกิดเหตุและขั้นฟื้นฟู กล่าวคือ มีการเกิดเหตุการณ์ที่เป็นวิกฤตขึ้นแล้ว และสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการปรับปรุงแก้ไขสภาวะการณดังกล่าวให้กลับสู่ภาวะปกติ

1. การบริหารองค์กร

วิกฤตการณ์ในช่วงเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมากมาย ได้แก่ แนวคิดการจัดตั้งทีวีสาธารณะ นโยบาย โครงสร้างการบริหารงาน และรูปแบบการบริหารจัดการ ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไปนี้

1.1 แนวคิดการจัดตั้งทีวีสาธารณะ

ก่อนที่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะเปลี่ยนไปเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ได้มีแนวคิดการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นทีวีสาธารณะที่ไม่มีการโฆษณา ใช้เงินภาษีของประชาชน เพื่อให้เกิดความเป็นกลางในการนำเสนอข่าว และมีอิสระ โดยการนำเสนอข่าวจะไม่เอนเอียงไปยังกลุ่มผู้สนับสนุนการโฆษณา และกลุ่มที่ไม่สามารถออกสื่อได้ เช่น องค์กรอิสระทั่วไป กลุ่ม NGO กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ได้มีโอกาสในการนำเสนอบทบาทของตนเองไปสู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น การจัดตั้งทีวีสาธารณะขึ้นมาในประเทศไทย จึงเป็นก้าวใหม่ที่สำคัญของการปฏิวัติภูมิทัศน์ ด้านสื่อและการสื่อสาร (Media and Communication Landscape) โดยยึดหลักแนวทางตอบสนองความต้องการ ของประชาชนทุกกลุ่มผู้เป็นเจ้าของประเทศ เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างคุณประโยชน์แก่สาธารณะ และสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, 2551, น. 6)

เป้าหมายของการที่รัฐบาล หรือคณะกรรมการปฏิรูปสื่อที่ดี ซึ่งมีดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวณิชย์ ที่ศึกษาเรื่องทิศทางการเปลี่ยนแปลงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นทีวีสาธารณะ เหตุผลหลักที่ไอทีวี ได้พิสูจน์ชัดเจนความเป็นตัวของตัวเอง ว่ามีการทำงานที่ดี มีอิสระ และได้รับการยอมรับ ซึ่งผมก็ตั้งเหตุผลนี้มาตอบได้ ... ทีวีช่องนี้ไม่ได้อยู่ภายใต้กรรมประชาสัมพันธ์โดยถาวร แต่เป็นการดูชั่วคราว ก่อนจะเป็นการปรับเปลี่ยนสู่ทีวีสาธารณะ ... จุดหนึ่งของการเป็นทีวีสาธารณะได้คนข่าวต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง

ตัวเอง และเป็นอิสระ หากคุณเจ้าหน้าที่มาต้องการให้เราทำงานตามแบบของกรมประชาสัมพันธ์ ก็เท่ากับเป็นการทำลายจุดแข็งของทีไอทีวีด้วย และทำลายความเป็นทีวีสาธารณะในอนาคต (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

ในช่วงที่มีแนวคิดที่จะจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นที่วีสาธารณะนั้น ไม่ได้รับการยอมรับจากพนักงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ที่ยังคงต้องการให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นที่วีเสรีเช่นเดิม นอกจากนี้ แนวความคิดเห็นของคนกลุ่มต่าง ๆ ต่างก็มีความเห็นที่แตกต่างกันไปจึงทำให้แนวคิดของทีวีสาธารณะยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก

มีกระแสทีวีสาธารณะ มีการระดมความเห็นจากหลายกลุ่ม แต่เป็นการเซ็ทอัพ หรือ จัดฉาก มีการทำประชาพิจารณ์ ที่ไม่ได้ทำกันจริง ๆ ว่าทิศทางของสถานีฯ ต้องปรับเปลี่ยนไปทางโทรทัศน์สาธารณะ รมต.ประจำสำนัก 2 คน พอประชาพิจารณ์เสร็จ ทำเป็นร่าง พรบ.อภสท.ซึ่งพนักงานไอทีวีเดิม พยายามยื่นอยู่ข้างทีวีเสรีดั้งเดิม พนักงานต้องการให้เป็นเสรีเหมือนเดิม ไม่ต้องการเปลี่ยนเป็นที่วีสาธารณะ ขณะนั้นพนักงานที่เป็นฝ่ายบริหาร จากภาครัฐบาลที่เข้ามา มีแนวคิดที่แตกต่าง เลยเกิดการไม่ยอมรับ (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

แนวคิดการจัดตั้งทีวีสาธารณะสอดคล้องกับทฤษฎีสื่อมวลชนว่าด้วยความรับผิดชอบทางสังคม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทุกคนที่มีสิ่งที่ดีที่ต้องการจะพูดได้มีโอกาสสื่อสารความคิดเห็นของตนเองออกมา โดยแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารมวลชนแนวคิดอิสรภาพนิยม ซึ่งเป็นลักษณะปัจจุบันของการสื่อมวลชนของไทยในปัจจุบัน ผู้มีฐานะทางการเงินที่ดีและผู้มีอำนาจทางสังคมเท่านั้นที่มีสิทธิสามารถใช้สื่อได้ (ซีเบอร์ท, 2551, น. 26-27)

แต่อย่างไรก็ดี แนวคิดการจัดตั้งทีวีสาธารณะนี้ยังไม่สามารถกระทำได้ ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี มีคำสั่งจากศาลปกครองกลางให้การให้บริการสาธารณะทางด้านกิจการสถานีวิทยุโทรทัศน์ไอทีวีดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ให้เกิดความเสียหายต่อราชการ ในระยะเริ่มแรกจึงมีความจำเป็นต้องให้มีการแปลงสภาพภารกิจดังกล่าวเป็นหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ (Special Delivery Unit : SDU) ขึ้นภายในกรมประชาสัมพันธ์ (บันทึกข้อความเรื่อง “การจัดตั้งสำนักงานบริหารกิจการสถานีโทรทัศน์ระบบ ยู เอช เอฟ เฉพาะกิจเป็นหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ ในกรมประชาสัมพันธ์,” 2550)

รูปแบบของการจัดตั้งหน่วยงานบริการรูปแบบพิเศษ (SDU) ได้ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ (กพร.) ให้จัดตั้งคณะทำงาน SDU ตามระเบียบของสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารงานของหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ พ.ศ. 2548 เป็นการชั่วคราว (กพร.ตั้งเอสดียูบริหารทีไอทีวี, 2550, น. 13) หน่วยงานบริการรูปแบบพิเศษเป็นหน่วย

งานที่ไม่เป็นนิติบุคคล โดยจะเป็นหน่วยงานเฉพาะกิจชั่วคราว ซึ่งไม่มีระยะเวลากำหนดและสามารถยุบเลิกได้ตามนโยบายและมติคณะรัฐมนตรี บริหารงานโดยคณะกรรมการบริหารไม่เกิน 5 คน ซึ่งเป็นคนละชุดกับคณะกรรมการกำกับการดำเนินการสถานีวิจัยโทรทัศนระบบยูเอชเอฟ และรายได้ที่เกิดจากการบริหารงานไม่จำเป็นต้องส่งคืนกระทรวงการคลัง แต่สามารถนำมาเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อให้เลี้ยงตนเองได้ ตามระเบียบกำหนดไว้ว่าหน่วยงานบริการรูปแบบพิเศษสามารถมีรายได้ แต่ไม่ใช่การแสวงหากำไรสูงสุด (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2550, น. 14)

การบริหารงานรูปแบบ SDU คณะกรรมการมีหน้าที่บริหารที่ไอทีวี 4 ด้าน คือนโยบายด้านการบริหารจัดการ งานด้านบุคคล ด้านการเงิน-พัสดุ และด้านการตรวจสอบการทำงาน โดยมีกรรมการ ได้แก่ นายคัมภีร์ แก้วเจริญ อธิบดีการสูงสุด น.ส.สุภา ปิยะจิตติ รองปลัดกระทรวงการคลัง นายจุลกร สิงห์โกวินท์ ประธานกรรมการบริการ ธนาคารทหารไทย ดร.ดรุณี หิรัญรักษ์ คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และนายปราโมช รัฐวินิจ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ (“เฟ้นบอร์ดเอสดียูคุมที่ไอทีวี จิน่าเสนอข่าวสารเป็นกลาง,” 2550, น. 11) การเปลี่ยนไปอยู่ในรูปแบบหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ คาดการณ์ว่าจะใช้ระยะเวลา 4 เดือน และพนักงานจะมีฐานะลูกจ้างตามสัญญาจ้างทำของ ซึ่งนายจุลยุทธ หิรัณยะสวัสดิ์ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวว่า

คาดว่าจะใช้เวลาแปลงสภาพที่ไอทีวีเป็นเอสดียูประมาณ 4 เดือน ระหว่างนี้ที่ไอทีวีจะอยู่ในฐานะคู่สัญญาของรัฐ ส่วนพนักงานทั้งหมดอยู่ในฐานะลูกจ้างทำของตามคำสั่งศาลปกครอง ทั้งนี้ สปน. จะเรียกพนักงานมาเซ็นสัญญาการปฏิบัติงานภายในวันที่ 2-3 มิถุนายนนี้ (“ไฟเขียวใช้เอสดียูบริหาร 130 ล้านจ่ายหนี้ พนง.ที่ไอทีวี,” 2550, น. 5)

แต่ในแง่การปฏิบัติงานในช่วงเริ่มต้นสถานีวิจัยโทรทัศนที่ไอทีวีเป็นการจัดตั้งรูปแบบ SDU แบบกะทันหัน จึงทำให้การปฏิบัติงานในช่วงแรกมีปัญหาและอุปสรรคมากมาย

สำหรับโครงสร้างองค์กรที่มีการพูดถึงระเบียบบริหาร จากบริษัทเอกชน เป็นรูปแบบ SDU (Special Delivery Unit) เหมือนยังไม่มีรูปแบบเท่าไร ตลอดระยะเวลาจากที่ไอทีวี ไปสู่ทีวีสาธารณะ เป็นเหมือนช่วงการเตรียมการเท่านั้น มีแค่การเอาระเบียบบางอย่างมาใช้ ปัญหาคือมีระเบียบข้อบังคับ ที่ไม่มีผู้ใหญ่นุมัติ แม้ว่า SDU ตอนนั้นคือสามารถหากำไรได้ และสามารถจัดจ้างพนักงานในรูปแบบบริษัทเอกชนได้ แต่ทำได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ และติดรูปแบบราชการเกินไป (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

ปัญหาของการเปลี่ยนเป็นรูปแบบการบริหารของสถานีวิจัยโทรทัศนที่ไอทีวีไปสู่ทีวี

สาธารณณะ คือ ณ ปัจจุบันยังไม่มีระเบียบมารองรับรูปแบบการบริหารงานดังกล่าว ดังนั้น จึงใช้รูปแบบการบริหารแบบ SDU แต่อย่างไรก็ตาม SDU ที่จัดตั้งขึ้น ก็เป็นมีเพียงเฉพาะคำสั่งที่อยู่ในบันทึกข้อความเท่านั้น ยังไม่มีระเบียบใด ๆ ชัดเจนมารองรับคำสั่งดังกล่าว และการปฏิบัติงานตามรูปแบบของหน่วยงานบริการพิเศษก็ยังไม่เกิดขึ้น การบริหารจัดการในเรื่องเงิน และรายได้ ยังคงใช้งบประมาณของสำนักงานงบประมาณ และมีการควบคุมเป็นพิเศษ เนื่องจากรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ยังมีความรู้สึกที่ว่าสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวียังได้รับอิทธิพลจากข้าอำนาจเก่าอยู่

การเปลี่ยนรัฐบาล มีคำสั่งให้กรมประชาสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงองค์กรเป็นที่วีสาธารณณะ..ปัญหาคือเรื่องนี้ ไม่มีระเบียบมารองรับ เลยพยายามจัดตั้งเป็น SDU ให้เบิกงบโดย สำนักงานงบประมาณ แต่การทำระเบียบเบิกจ่ายใช้เวลานาน ผู้บริหารไม่ได้ลงรายละเอียด แต่ความที่ความรู้สึกผู้มีอำนาจ (รัฐบาล) ยังมองว่าเป็นโทรทัศน์ที่เข้าข้างอดีตนายกทักษิณ (อัสมา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการจัดตั้งที่วีสาธารณณะจะเกิดขึ้นหรือไม่ในขณะนั้น ภาพลักษณ์สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีก็ยังคงเป็นสถานีโทรทัศน์ที่เป็นสาธารณณะเพื่อประชาชนมากที่สุด สถานีหนึ่ง เนื่องจากการเป็นสถานีโทรทัศน์ที่มาจากแนวคิดที่แตกต่างจากสถานีโทรทัศน์อื่น ที่ต้องการนำเสนอข่าวที่เป็นกลาง หรือข่าวที่ช่องอื่นไม่กล้าที่จะนำเสนอ ไม่เอนเอียง ครบทุกมุมมอง

“ในที่สุดแล้วทีไอทีวีก็ยังคงเป็นสถานีซึ่งนำเสนอประเด็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับสาธารณณะมากที่สุด ถ้าเทียบกับทุกช่อง ฉะนั้น ไม่ต้องหวังว่าเราจะกลายเป็นที่วีสาธารณณะหรือไม่ สาธารณะเราก็ได้ทำหน้าที่รับใช้สาธารณณะมาตั้งแต่ต้น สัดส่วนของประเด็นข่าวคืบคืบคืบเป็นสิ่งพิสดาร” (กิตติ สิงหาปัด, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2552)

แนวคิดการจัดตั้งที่วีสาธารณณะยังคงเป็นปัญหาอยู่ ซึ่งมีปัญหาเรื่องระเบียบข้อบังคับและความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มที่หลากหลาย ทำให้สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีใช้รูปแบบการบริหารแบบ SDU ในอนาคตการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีเป็นที่วีสาธารณณะอาจจะเกิดขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย แต่อย่างไรก็ตาม สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีถือว่าเป็นสถานีโทรทัศน์ที่นำเสนอข่าวประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาธารณณะมากที่สุด และในทางปฏิบัติของฝ่ายข่าวฯ ยังคงยึดหลักและมโนนโยบายการเป็นที่วีเสรีไม่เอนเอียง เป็นกลาง และไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

1.2 นโยบาย

แต่เดิมสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีมีนโยบายถึงความเป็นที่วีเสรี ที่มีความรวดเร็วในการทำงานเป็นจุดเด่น แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ด้วยลักษณะการทำงานแบบกึ่งราชการอันมีขั้นตอนเพิ่มมากขึ้น เช่น การเบิกจ่ายเงิน หรือการขออนุมัติงบประมาณ

ทำให้การทำงานเกิดความล่าช้า และไม่คล่องตัว

“ตอนไอทีวี เราปรับให้สถานีเป็นทีวีที่ทันสมัยขึ้น เปลี่ยนสีธีมเป็นสีแดง มี Motto ว่า Speed and Spice เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ความรวดเร็ว และสีสัน” (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

ตอนที่ไอทีวีไม่มีนโยบายแน่ชัดหรอก แต่ไม่ทำข่าวกระทบต่อข้อห้ามของคทช.หรือรัฐบาล หรือกรมประชาสัมพันธ์ เรากลายเป็นสถานีที่แค่ไม่ตกข่าวเท่านั้น เพราะผู้ช่องอื่นไม่ได้แล้ว เรื่องอย่างนี้แม้ทีมข่าวจะทำเต็มที่ แต่การแข่งขันด้วยเทคโนโลยี และทุน เป็นเรื่องหลัก เทียบกันแล้วเราช้ากว่าก่อนเยอะ (กิตติ สิงหาปัด, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2552)

“ด้านนโยบาย เน้นนอนว่านโยบายสมัยไอทีวีเน้นความรวดเร็ว มีการนำเสนอข่าวต้องแข่งขันช่องอื่น จึงรวดเร็วกว่าที่ไอทีวีมาก” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

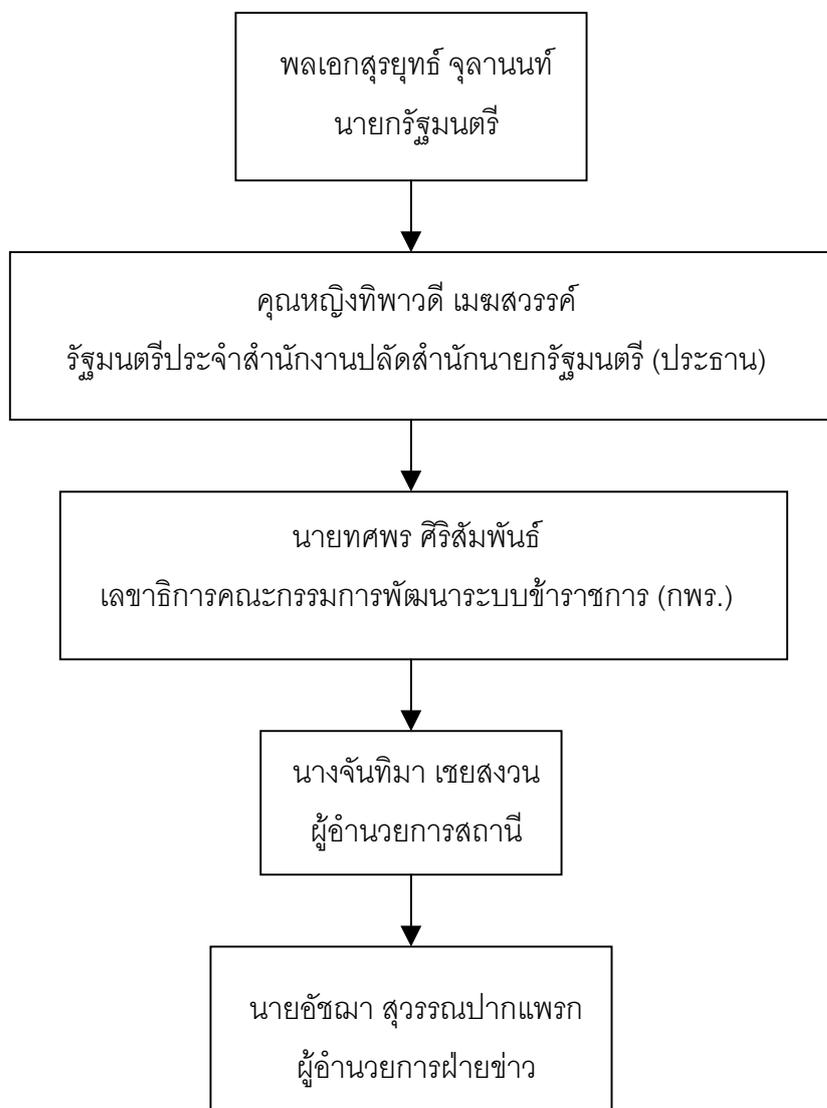
1.3 โครงสร้างการบริหารงาน

ภายหลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 ที่ให้ บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ชำระเงินค่าสัมปทาน ภายในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) มีทำที่ว่าจะไม่สามารถชำระเงินค่าสัมปทานค้างจ่าย และค่าปรับ เป็นจำนวนเงินรวมเกือบ 1 แสนล้านบาทได้นั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติที่จะยึดคืนสัมปทานจากบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) และได้จัดตั้งคณะกรรมการดูแลดำเนินงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีชั่วคราว จำนวน 9 ท่าน ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว หลังจากนั้นมีการปรับโครงสร้างและรูปแบบการบริหารใหม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายจุลยุทธ หิรัญยะวสิต ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ดังนี้

งานแรกที่คณะกรรมการชุดดังกล่าวจะเข้าไปดูแล คือ เรื่องของการกำหนดรูปแบบการบริหาร และโครงสร้างของไอทีวี ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะทำงานเอง ไม่ได้ใช้โครงสร้างของ อสมท. แต่อย่างใด และอาจจะมีมืออาชีพเข้ามาร่วมทำ 1-2 คน โดยการทำงานของคณะกรรมการชุดนี้จะทำในเรื่องการวางแผนระยะยาวด้วย และหากวางแผนเสร็จสิ้นแล้วจะหมดวาระลง (บอร์ดไอทีวีใช้ราชการหมด ปลัด สปน. ยืนยันไม่ชัด ม.80,” 2550, น. 16)

โครงสร้างของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เปลี่ยนแปลง แสดงดังนี้

ภาพที่ 4.1
โครงสร้างฝ่ายบริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ส่วนโครงสร้างการบริหารงานของฝ่ายข่าว มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเล็กน้อย โดยเพิ่มแผนกกฎหมาย แผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ แผนกประชาสัมพันธ์และประชาสัมพันธ์พิเศษ และบรรณาธิการข่าวบันเทิง ผู้บริหารระดับสูงในส่วนของผู้อำนวยการฝ่ายข่าว รองผู้อำนวยการ และบรรณาธิการบริหารยังคงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนตัวผู้บริหาร แต่ในส่วนผู้ปฏิบัติงานระดับล่างมีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อย โดยตำแหน่ง Planning Editor เปลี่ยนจากจอม เพชรประดับ เป็น คณิส บุญยพานิช บรรณาธิการข่าวการเมือง เปลี่ยนจากดวงพร อัศววิไล เป็น อรรถัญญา อุ่นแสง เนื่องจาก

ตวงพร ต้องเป็นผู้ประกาศข่าวภาคเช้า บรรณาธิการข่าวกีฬา เปลี่ยนจากกฤษฎิ์น สุวรรณบุบผา เป็นอนุมัติ เวชประเสริฐสุข เนื่องจาก กฤษฎิ์น สุวรรณบุบผาได้ลาออก บรรณาธิการข่าวราชสำนัก สุภาตย์ ภูมิมาศ เกษียนอายุ และตำแหน่งดังกล่าวได้ว่างลง บรรณาธิการข่าวภาคดึกเปลี่ยนจาก จอม เพชรประดับ เป็น อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์ บรรณาธิการข่าวประจำวัน เปลี่ยนจาก อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์ เป็น ประทีป คงสิบ รายการร่วมมือร่วมใจเปลี่ยนจาก พนม บุญสาส์ เป็น แจ่มจิต ระวีกุล และแผนกผู้ประกาศข่าว สายสวรรค์ ขยันยิ่งได้ลาออกจากตำแหน่ง และตำแหน่งดังกล่าวได้ว่างลง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารของฝ่ายข่าว แสดงดังนี้

ภายหลังการเปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โครงสร้างผู้บริหารและโครงสร้างของฝ่ายข่าวได้เปลี่ยนไปดั่งแผนภูมิที่แสดงข้างต้น ซึ่งยังคงมีนายอัชฌา สุวรรณปากแพร เป็นผู้อำนวยการฝ่ายข่าว

. . . การเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร มีแต่ระดับกรรมการบริหาร และกรรมการผู้จัดการ แต่ในทีมทำงาน ระดับผู้อำนวยการฝ่ายยังอยู่ครบ ไม่มีใครลาออก ไม่ว่าจะเป็นการเงิน การตลาด และหัวใจของบริษัทคือฝ่ายข่าว Head หลักคือ อัชฌา สุวรรณปากแพร (ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว) หรือฉัตรชัย ตะวันธรงค์ (รองผู้อำนวยการฝ่ายข่าว) เป็นศูนย์กลางของพนักงานฝ่ายข่าวทั้งหมด คอยกำหนดทิศทาง ในช่วงที่กรมประชาสัมพันธ์ ส่งผู้บริหารเข้ามาควบคุม (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

สำหรับโครงสร้างการบริหารของสถานีไอทีวีมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะผู้บริหารระดับบนเท่านั้น แต่ในส่วนของฝ่ายข่าวมีการเพิ่มแผนกบางแผนก ได้แก่ แผนกกฎหมาย แผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ แผนกประชาสัมพันธ์และกิจกรรมพิเศษ และบรรณาธิการข่าวบันเทิง แต่โครงสร้างการบริหารฝ่ายข่าวยังคงใช้ผู้บริหารชุดเดิม ส่วนเจ้าหน้าที่ระดับล่างมีการปรับเปลี่ยนบ้างเล็กน้อย

1.4 รูปแบบการบริหารจัดการ

หลังจากคณะกรรมการกฤษฎีกาวิวินิจฉัยว่าสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีสามารถให้กรมประชาสัมพันธ์ไปดำเนินการบริหารคลื่นความถี่แทนไอทีวีได้ หลังจากนั้น คุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ และคณะบริหารชุดใหม่ มีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) ปรับโครงสร้างกรมประชาสัมพันธ์ให้เป็นหน่วยงานบริหารพิเศษ (SDU) สามารถทำสัญญาเชิงธุรกิจได้ 2) ติดตามอุปสรรคที่ไอทีวีได้ส่งมอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งยังขาดอยู่ 557.2 ล้านบาท 3) แก้ไขข้อตกลงสัญญาที่ไอทีวีกับบริษัทต่าง ๆ ประมาณ 446 บริษัท และ 4) ดูแลพนักงานให้พนักงานไอทีวีได้รับการชดเชยตามกฎหมาย (“รัฐมีทีวีใหม่หวักระเด็น,” 2550, น. A1)

การเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ผู้บริหารชุดใหม่ได้มีการเข้ามามีอิทธิพลบทบาทการทำงาน วางกฎระเบียบให้ดำเนินการภายใต้ระเบียบข้อบังคับของรัฐ ซึ่งอยู่ภายใต้กรมประชาสัมพันธ์ โดยมีการนัดประชุมเพื่อชี้แจงนโยบายที่ทางผู้บริหารชุดใหม่กำหนดไว้ พร้อมกันนี้ภายหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การบริหารประเทศอยู่ภายใต้รัฐบาลทหาร ของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้มีการส่งนายทหารเข้ามาสังเกตการณ์การทำงานของพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทำให้การทำงานขาดความเป็นอิสระ หลักการในการทำงานรูปแบบเดิมถูกปรับเปลี่ยนไป

ตั้งแต่การยึดอำนาจ คืนแรกมีทหารเข้ามา อยู่จนกระทั่งเลือกตั้งเสร็จแล้ว ได้รัฐบาลใหม่กว่าจะออกไปก็หลายเดือน ในช่วงนั้น แนนอนปัญหาทางสัญญา หรือด้านธุรกิจอะไรก็แล้วแต่ที่ไอทีวียังมีคดีต่อศาล แต่ในแง่การเปลี่ยนแปลงของกรมประชาสัมพันธ์ที่เข้ามาดูแล สิ่งที่เขาวางไว้ รักษาการณ์ผู้อำนวยการสถานีไอทีวี (นางจันทิมา เทยสงวน) เขาเรียกประชุม นโยบายที่เขาวางไว้ แม้เราจะได้อย้อนกลับไปทำงานได้อย่างอิสระเหมือนก่อน ที่เรามีจุดเด่น เรื่องความเป็นอิสระ ที่จะนำไปสู่การเป็นทีวีสาธารณะ แต่ภายใต้กรมประชาสัมพันธ์ บอกเลยว่ามีกฎระเบียบที่จะต้องอยู่ภายใต้กรมฯ ก็คือ ส่งเสริม สนับสนุนการทำงานตามนโยบายของรัฐเป็นหลัก หลักการทำงานเดิมของไอทีวีต้องเก็บไว้ก่อน “ (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

นอกจากการที่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่จะต้องเข้าไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์แล้ว การบริหารงานยังเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม โดยเปลี่ยนจากการบริหารงานแบบบริษัทเอกชนซึ่งบริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ เปลี่ยนมาเป็นรูปแบบการบริหารงานกึ่งราชการที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบราชการ ซึ่งมีขั้นตอนเพิ่มมากขึ้น เกิดความยุ่งยากในการปฏิบัติงาน อาทิระบบการเบิกจ่ายเงิน เป็นต้น

“แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะเรื่องการประสานงาน วัฒนธรรมองค์กร การบริหารของราชการ และของเอกชน มีรูปแบบที่แตกต่างกันสิ้นเชิง แทบทุกขั้นตอนติดขัดหมด ติดขัดระเบียบราชการ ระบบเบิกจ่าย ไหนจะเรื่องการเมืองภายใน” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

การบริหารจัดการที่จะต้องเกี่ยวข้องกับส่วนราชการทั้งในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์และปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งการประสานงานในบางครั้งก็มีปัญหา ก่อให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน โดยเฉพาะการเบิกจ่ายเงินที่ในช่วงแรกไม่สามารถเบิกจ่ายเงินรายได้มาบริหารจัดการได้ ซึ่งทางผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวีก็เร่งดำเนินการจัดการกับปัญหานี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของคุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณค์ กล่าวว่า

ข้าราชการที่รับผิดชอบก็ต้องรับผิดชอบในการทำงาน ในเมื่อ กรม.และรัฐบาลได้ให้แนวนโยบายไปแล้ว คิดว่าเมื่ออธิบดีกรมประชาสัมพันธ์กลับมาจากต่างประเทศ ตนจะเรียกมาสอบถามว่าเหตุใดจึงเกิดความล่าช้าในการทำงาน ข้าราชการประจำถ้ารัฐบาลมีนโยบายอย่างไรก็ต้องปฏิบัติตาม” (“ทิพาวดีคุณกรมประชาสัมพันธ์” ใสเกียรติ้วาง, 2550, น. 6)

นอกจากการบริหารงานภายใต้สถานะที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจากเดิมเป็นรูปแบบบริษัทเอกชน ได้เปลี่ยนเป็นการบริหารงานกึ่งระบบราชการแล้ว สถานการณ์การเมืองในช่วงหลัง

รัฐประหาร รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ต้องการที่จะลบล้างชั่วอำนาจเก่า การนำเสนอข่าวจำเป็นจะต้องยึดหลักสร้าง ความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งการเข้ามาควบคุมในการนำเสนอข่าวจากผู้บริหารของกรมประชาสัมพันธ์อีกด้วย

การบริหารงาน ภายในและภายนอกต่อนั้น ยากทุกด้าน เพราะอยู่ในสภาวะการณ์ บ้านเมืองไม่ปกติ จึงเป็นธรรมดาที่สิทธิในการนำเสนอถูกระงับบ้าง ได้มีการส่งเรื่องเพื่อขอให้ Editorial Board ให้การนำเสนอข่าวอย่างเป็นทางการ ไม่ถูกควบคุมโดยคนใดคนหนึ่ง แต่ทางคุณหญิงทิพาวดี ก็ไม่ได้อนุมัติ แม้จะมีการเห็นชอบหลักการแล้วก็ตาม (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

รูปแบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนไป โดยปรับเปลี่ยนจากระบบบริษัทเอกชน มาเป็นรูปแบบกึ่งราชการที่จะต้องมีการอนุมัติเบิกจ่าย และมีคำสั่งจากกรมประชาสัมพันธ์ ให้นำเสนอข่าวตามคำสั่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวการเมือง จึงนำมาซึ่งปัญหาในการปฏิบัติงานที่ เกิดความล่าช้า และความไม่เป็นกลางในการนำเสนอข่าว

1.5 วัฒนธรรมองค์กร

สถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีวัฒนธรรมองค์กรที่โดดเด่นแตกต่างจากสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นหลายประเด็น เนื่องจากเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ก่อตั้งมาจากอุดมการณ์ในช่วงภายหลังการเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งขณะนั้น สื่อโทรทัศน์ถูกปิดกั้นการเผยแพร่ภาพเหตุการณ์ที่เกิดการจลาจล จึงทำให้เกิดแนวคิดการตั้งสถานีโทรทัศน์ “ทีวีเสรี” ขึ้น จากที่มานี้เอง ผู้ก่อตั้งรวมทั้งผู้บริหารและพนักงานจึงมีอุดมการณ์ในการทำงานที่จะนำเสนอข่าวอย่างเที่ยงธรรมและมีจริยธรรมอย่างแท้จริง วัฒนธรรมองค์กรที่คนในสถานีโทรทัศน์แห่งนี้ยังคงรักษาไว้ได้คือ การทำงานที่รวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคในการทำงานหลายอย่างจากรูปแบบการบริหารงานที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ระเบียบกฎเกณฑ์ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ขั้นตอนการทำงานยุ่งยากซับซ้อน ปัญหาเรื่องการเงินและสภาพจิตใจภายหลังการถูกยกเลิกสัมปทาน ถึงแม้ว่าสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะเจออุปสรรคมากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงรักษาไว้คือ วัฒนธรรมองค์กรที่จะต้องมีการนำเสนอข่าวที่รวดเร็วกว่าช่องอื่น ถึงแม้การทำงานจะช้าลง แต่พนักงานก็พยายามที่จะรักษาวัฒนธรรมความรวดเร็วอันนี้เอาไว้

“เรามีวัฒนธรรมองค์กรต้องเร็วกว่าช่องอื่น” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

หลายข่าวที่เราไม่มีภาพ หรือช้ากว่าช่องอื่น ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนเราไม่เคยตกในข่าวใหญ่ แต่ภาวะจำยอม ต้องประหยัด และการออกอากาศต้องประสบปัญหาด้วยเรื่องเงิน การสั่งการต้องติดขัด เลยไม่เร็วในการนำเสนอเหมือนก่อน แต่ทั้งหลายทั้งปวงก็ต้อง

ชมทีมงานทุกคนที่ช่วยกัน และพยายามยืดเรื่องความเร็วในการนำเสนอข่าวเป็นหลัก (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

อีกวัฒนธรรมหนึ่งที่พนักงานในสถานีโทรทัศน์ไอทีวียังคงรักษาไว้แม้เจอกับวิกฤตการณ์ คือ ความทุ่มเทในการทำงาน ภายหลังจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีถูกยกเลิกสัมปทาน พนักงานบางส่วนลาออก รวมถึงนักข่าวระดับแกนนำของสถานี เช่น นายกิตติ สิงหาปัด และนางสายสวรรค์ ขยันยิ่งออกไปอยู่สถานีโทรทัศน์ช่องอื่น แต่พนักงานอีกหลายคนก็ยังคงยืนหยัดทำงานอยู่กับสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งพนักงานที่อยู่เหล่านี้มีใจรักองค์กรและความทุ่มเทในการทำงานเป็นอย่างมาก

อย่างหนึ่งต้องยอมรับว่าวัฒนธรรมองค์กรช่วงหลังที่ไอทีวีเจอกับการทำข่าวสถานการณ์ต่าง ๆ อาทิ รายงานสีนามิ ทีมงานทุ่มเทกันด้วยใจจริง ๆ พอไม่มีใครท้อ คนอื่นก็ร่วมมือช่วยเหลือ หลาย ๆ ฝ่ายที่อาจไม่ลงรอยกัน แต่พอถึงเวลาทำงานก็ช่วยเหลือกัน มีความเป็นองค์กรสูงมาก (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

นอกจาก ความรวดเร็วและความทุ่มเทในการทำงาน ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่โดดเด่นของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีแล้ว พนักงานและผู้สื่อข่าวทุกคนยังมีหลักการและอุดมการณ์ที่แรงกล้าในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนที่ดี ซึ่งมีมาตั้งแต่เมื่อครั้งก่อตั้งสถานี คือ การยึดหลักการตามจรรยาบรรณวิชาชีพของนักข่าว ที่จะเข้าข้างหรือเอียงต่อผู้มีอิทธิพลให้น้อยที่สุด

เรามีหลักการในตัวเอง ผู้บริหารครอบอยู่ระดับบน แต่เราทำงานเรามีอุดมการณ์ที่จะทำตามแบบน้อยที่สุด สามารถเปรียบเทียบกับช่องอื่นก็ได้ เพราะสมมุติผมรับคำสั่งมาว่าให้ไปทำอะไรผิดจรรยาบรรณ ผมไปสั่งรูปถ่าย เราจะกลายเป็นคนโดนตำจากรูปถ่ายเอง ทั้ง ๆ ที่เราเป็นหัวหน้า ตรงนี้มันเป็นวัฒนธรรมองค์กรด้วยว่าต้องเป็นไปตามหลักวิชาชีพสไตลไอทีวี (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

แต่อย่างไรก็ดี ในเรื่องหลักการในการทำข่าวซึ่งพนักงานทุกคนมีความต้องการที่จะยึดอุดมการณ์ในวิชาชีพของตนเอง แต่เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ต้องยอมรับสภาพใหม่ที่เกิดขึ้น มีการแทรกแซงการทำงานจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งอาจเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือเจ้าของสื่อ เป็นต้น สถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วงการเปิดสถานีใหม่ ๆ มีอิสระและเสรีภาพเป็นอย่างมาก การเข้ามาของกลุ่มชินคอร์ปอเรชั่น เข้าถือหุ้นใหญ่ของบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ทำให้การนำเสนอข่าวมีความเกรงใจ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นอดีตผู้ถือหุ้นใหญ่ของบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด

(มหาชน) แต่เมื่อครั้งเปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่จะต้องอยู่ในการควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ และรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ภายหลังจากทำรัฐประหารยึดอำนาจจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทำให้การนำเสนอข่าวถูกควบคุมและถูกแทรกแซงจากอำนาจรัฐเช่นกัน

วัฒนธรรมองค์กร ตอนไอทีวี เรามีมาตรฐานบริษัทการเป็นองค์กรดีกว่า มีการพัฒนาบุคลากร มาตรฐานบริษัทเอกชนที่ดีกว่า และการดูแลเอาใจใส่ในฐานะที่เป็นบริษัทที่มีความเป็นสากลมากกว่า แต่วัฒนธรรมองค์กรในเชิงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการทำงานแบบกล้าที่จะค้นหาความจริง กล้าที่จะต่อสู้ กล้าที่จะตรวจสอบ ทำทนายต่ออำนาจรัฐเหล่านี้ ถูกทำลายไปพอสมควร ยิ่งพอที่ไอทีวีถือว่าแย่มากในแง่วัฒนธรรมสวัสดิการ การดูแล ยิ่งแย่มาก ๆ ถ้าเรื่องวิชาชีพก็ยิ่งไปกันใหญ่ สรุปคือไอทีวีนั้นแย่มากกว่าไอทีวีในแง่การถูกแทรกแซง (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

สถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีวัฒนธรรมองค์กรที่โดดเด่นและแตกต่างจากสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นตรงความเร็วในการนำเสนอข่าว ความทุ่มเทในการทำงาน และการยึดหลักวิชาชีพในการทำงาน เมื่อสถานีโทรทัศน์เกิดวิกฤตการณ์และเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี พนักงานลาออกไปจำนวนหนึ่ง แต่พนักงานที่เหลืออยู่ก็ยังคงพยายามรักษาวัฒนธรรมองค์กรเหล่านี้เอาไว้ โดยความเร็วในการนำเสนอข่าว ถึงแม้จะมีอุปสรรคในการทำงานแต่ก็พยายามรักษาวัฒนธรรมอันนี้เอาไว้ ด้านความทุ่มเทในการทำงานพนักงานที่เหลืออยู่ล้วนแล้วเป็นพนักงานคุณภาพที่รักองค์กรและมีความทุ่มเทสูง ส่วนการยึดหลักวิชาชีพในการปฏิบัติงาน ไม่สามารถทำได้เท่าใดนักเมื่อมีการปรับเปลี่ยนองค์กรโดยเฉพาะฝ่ายข่าวไปอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีการแทรกแซงจากอำนาจรัฐอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางครั้งยังคงรักษาอุดมการณ์ของตนเองไว้ได้ แต่บางครั้งก็ต้องกระทำตามคำสั่ง เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนต่อองค์กร

2. การบริหารงานบุคคล

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานมากมาย ซึ่งแต่เดิมสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีรูปแบบการทำงานแบบบริษัทเอกชน แต่เมื่อมาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นระบบกึ่งราชการย่อมมีอุปสรรคต่อการทำงาน ตามคำให้สัมภาษณ์ของนายปราโมช รัฐวิจิธธิปไตยกรรมการประชาสัมพันธ์กล่าวว่า

“ไอทีวีนั้นเดินมาไกลแล้วร่วม 10 ปี สามารถยืนอยู่บนขาของตัวเองได้อยู่แล้ว การจะ

ให้กรมประชาสัมพันธ์เข้าไปบริหาร หากเป็นการเข้าไปตามปกติที่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบและระบบราชการนั้น ไม่สามารถจะดำเนินการได้แน่ เพราะเท่ากับต้องไปนับ 1 ใหม่หมด” (“ทางสองแพร่ง สื่อสาธารณะ-ผลประโยชน์ ปฏิบัติการยึดทีวีเสรี,” 2550, น. 5)

ดังนั้น พนักงานและเจ้าหน้าที่ในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยเฉพาะฝ่ายข่าวซึ่งเป็นหน่วยวิเคราะห์ที่ศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ จึงได้รับผลกระทบกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาในการปฏิบัติงาน

ปัญหาในการปฏิบัติงานของพนักงานทั้งในช่วงยังเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและในช่วงภายหลังเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีปัญหาเช่นเดียวกัน คือ เรื่องการเมืองที่เข้ามาแทรกแซงการทำงาน ซึ่งในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีก็ถูกประชาชนบางกลุ่มมองว่าเป็นกระบอกเสียงของรัฐ ถูกกล่าวหาว่าเป็นสื่อของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เนื่องจากกลุ่มบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น ที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เคยถือหุ้นใหญ่ของบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) ในอดีต ขณะที่การเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะถูกแทรกแซงจากอำนาจรัฐมากกว่าเดิม และกลายเป็นว่าสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นเครื่องมือหรือสื่อของรัฐโดยตรง

เป็นมาตั้งแต่ไอทีวีเลยก็คือเรื่องการเมือง เรื่อง พ.ต.ท.ทักษิณ เป็นเรื่องที่ผูกกัน การทำหน้าที่ของนักข่าวอาจทำให้ประชาชนเคลือบแคลงการทำงานว่าเราเป็นกระบอกเสียงของรัฐหรือไม่ ทั้ง ๆ ที่เราทำหน้าที่เหมือนเดิม...พอเป็นไอทีวี ก็เป็นปัญหานี้ที่ใหญ่กว่าเดิม เพราะการที่รัฐมาคุม กับเอกชนมาคุมก็ต่างกัน พอเป็นรัฐมาคุม ก็มีเรื่องของอำนาจ ความเป็นกลาง มีเรื่องระบบการเมือง เท่ากับเราเป็นกระบอกเสียงให้รัฐโดยตรง ซึ่งเรื่องความเสียหายของรัฐเทียบกับเอกชนแล้วความเสียหายที่เกิดขึ้นมันต่างกัน (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

ตั้งแต่ปี 2545 ไอทีวีก็ถูกจับตามองมาโดยตลอดว่าเป็นเครื่องมือของกลุ่มการเมือง เพราะช่วงนั้นไอทีวีภายหลังการเปลี่ยนแปลงผู้ถือหุ้นใหญ่ การเข้ามาของกลุ่มชินคอร์ปฯ ถึงแม้ว่าภายหลัง พตท.ทักษิณ ชินวัตรและคนในครอบครัวจะขายหุ้นให้กับกลุ่มเทมาเส็กแล้วก็ตาม แต่ประชาชนคนภายนอกก็ตั้งคำถามว่ามีการครอบงำในสื่อโทรทัศน์ช่องนี้ (สุปถีย์ เอียดศรีไชย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

การถูกสังคมกล่าวหาและถูกแทรกแซงจากการเมืองทำให้เกิดการจ้องจับผิดจากแทบทุกฝ่าย ทั้งรัฐบาล ทหาร จนถึงผู้ชม การรายงานข่าวจึงต้องระมัดระวังมากขึ้นเป็นพิเศษในเรื่องความเป็นกลาง และทำงานหนักกว่าเดิม กล่าวคือ จำเป็นต้องเพิ่มมาตรฐานการนำเสนอข่าวทั้งสองด้านในเวลาใกล้เคียงกันทันที

การถูกสังคมจับตาการทำงาน บางครั้งกลายเป็นจ้องจับผิดในการนำเสนอข่าว เป็นข้อปัญหาที่เจอมาตลอด เราแทบต้องทำงานหนักกว่าสถานีอื่นในการกลั่นกรองเนื้อหาข่าวไม่ให้เป็นไปในทางสนับสนุนรัฐบาลเก่ามากนัก การจับตามองของทุกฝ่ายรวมทั้งรัฐบาล (พ.ต.ท.ทักษิณ) เอง เป็นเรื่องที่น่าอึดอัดในบางครั้ง แต่มันก็คือการนำเสนอตามข้อเท็จจริง และเป็นไปตามจรรยาบรรณ ยอมรับมีแรงกดดันหลายอย่างข่าวกลายเป็นธุรกิจบ้าง การทำงานอาจจะยุ่งยากมากขึ้น เพราะถูกจับตามองจากหลายฝ่าย การนำเสนอต้องละเอียด และทำงานเพิ่ม อาทิ ข่าวการเมืองเมื่อก่อนอาจจะเสนอข่าวด้านเดียว แล้วอีกวัน หรืออีกเบรค ค่อยปล่อยเสียงอีกฝ่าย ตอนที่ไอทีวีนี้ไม่ได้เลย ต้องทำหน้าที่ครบถ้วน นำเสนอทั้งสองด้าน ในช่วงเดียวกัน (ฐปณีย์ เอียดศรีไชย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

การทำงานยังมีปัญหาในเรื่องระบบการทำงานที่เปลี่ยนไป จากเดิมเป็นองค์กรเอกชนที่เน้นประสิทธิภาพในการทำงาน มีความคล่องตัวสูง แต่ภายหลังเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ไอทีวีการทำงานจำเป็นต้องใช้ระบบราชการ ซึ่งมีกฎระเบียบ หรือระบบอุปถัมภ์ ทำให้การทำงานติดขัดมีอุปสรรคโดยตลอด

“ปัญหาคือลักษณะ การทำงานองค์กรเอกชน กับราชการมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน รัฐมีระเบียบมากมาย มีทั้งการเอื้อประโยชน์พรรคพวก และหลายอย่างทำให้องค์กรไม่คล่องตัว ขณะที่เอกชน ดูที่ผลงานเป็นหลัก” (อชฌา สุวรรณปากแพรก, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

“สมัยที่ยังเป็นไอทีวี การทำงานมีความคล่องตัวเยอะมากกว่า อาทิการลงไปในพื้นที่ แคโทรทัศน์ถามบรรณาธิการได้ะ สามารถขอที่มลงได้เลย แต่ที่ไอทีวีต้องรอการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาระดับผู้บริหาร” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

ปัญหาการปฏิบัติงานที่ขาดความคล่องตัว ส่วนหนึ่งมาจากการระบบการเบิกจ่ายเงินที่ล่าช้าตามระบบราชการ ซึ่งการทำข่าวนอกสถานที่ บางครั้งไม่สามารถกำหนดระยะเวลาในการทำข่าวที่แน่นอนได้ ทำให้ต้องใช้เงินส่วนตัวสำรองจ่ายไปก่อน แล้วจึงค่อยมาเบิกจ่ายทีหลัง

ทำให้การทำงานขาดความคล่องตัวเนื่องจากระบบที่เป็นกึ่งราชการ ขาดสภาพคล่องการเบิกจ่าย ที่ทุกอย่างต้องชัดเจน บางครั้งเราลงพื้นที่เราไม่สามารถรู้ล่วงหน้าได้ว่า จะไปบริเวณไหน ก็วัน พักที่ไหน ตัวเราจะไม่อยู่นิ่ง แต่ตอนที่ไอทีวี เราต้องแจ้งชัดเจน ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในหลายครั้ง ครั้งที่ได้ไป ก็ต้องตกเบิกก่อน คือลงไปแล้วมีค่าใช้จ่ายที่ต้องออกไปก่อน แล้วเงินค่อยโอนตามลงไป หรือมารับอีกทีก็สิ้นเดือน ตอนนั้น เงินเดือนก็ไม่มี ทำให้งานขาดความคล่องตัวมาก ยิ่งช่วงลงพื้นที่แรก ๆ นี้ต้องอาศัยนอนตามบ้านญาติ หรือคนรู้จักเอา (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

ปัญหาในการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้น คือ การถูกแทรกแซงทางการเมืองทำให้ทำงานด้วยความยากลำบากมากยิ่งขึ้นในการรักษาความเป็นกลาง และการทำหน้าที่ภายใต้จรรยาบรรณวิชาชีพ นอกจากนี้ยังถูกจับผิดจากสังคมภายนอก ทำให้ยังต้องทำงานหนักเพื่อแสดงให้เห็นประชาชนรู้ว่าสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีไม่ได้อยู่ใต้อำนาจใคร ปัญหาในการปฏิบัติงานยังมีในเรื่องระบบราชการที่มีความล่าช้า โดยเฉพาะการเบิกจ่ายเงิน ทำให้การปฏิบัติงานประสบปัญหามากยิ่งขึ้น

2.2 ภาระงาน

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ผู้บริหารและพนักงานฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีมีตำแหน่งงานคงเดิม แต่มีภาระงานเพิ่มขึ้น เป็นเพราะจำนวนพนักงานที่ลดลง แต่กฎระเบียบทางราชการยังไม่อนุมัติการรับพนักงานทดแทน การนำเสนอรายการข่าวมากขึ้น เพราะผู้จัดหรือผู้เช่าเวลายกเลิกการเช่าเวลากับทางสถานี และงบประมาณการนำเสนอข่าวลดลง ทำให้ต้องประหยัดต้นทุนการผลิต และมีภาระการทำงานเพิ่มขึ้น

เรื่องตำแหน่งงานไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง หน้าที่ เป็นผ.บ.ก.บ.บ. ตั้งแต่ไอทีวี แต่เปลี่ยนคืองานที่เพิ่มขึ้น เพราะมีเวลาที่ได้ออกจากฝ่ายรายการที่ถูกค่าถอนไป มาเป็นเวลาของฝ่ายข่าว เวลาการปฏิบัติงานมากขึ้น เนื้องานก็เพิ่มขึ้น ส่วนด้านการบริหารไม่ได้เพิ่มขึ้น เพราะไม่ได้บริหารอะไรมากอยู่แล้ว (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

“ผู้สื่อข่าวบางคนจำเป็นต้องก้าวขึ้นมาเป็นผู้ประกาศแทนคนที่ออกไป เลยทำให้นอกจากออกไปทำข่าวแล้ว ต้องกลับมาเป็นผู้ประกาศด้วย เนื่องจากองค์กรยังไม่สามารถรับบุคลากรเพิ่มได้ และคงไม่มีใครอยากเข้ามาทำงานโดยไม่รู้ความแน่นอนขององค์กร” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

“เรื่องตำแหน่งไม่เปลี่ยนแปลง ยังเป็นผู้สื่อข่าว ลักษณะงานทุกอย่างไม่เปลี่ยนแปลง แต่ความรับผิดชอบมากขึ้น จากรายการที่เพิ่มขึ้น 2 รายการ ทำให้การทำงานเพิ่ม” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

2.3 พนักงานในองค์กร

หลังจากที่รัฐบาลมีมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2550 โดยส.ป. กำหนดนัดให้บริษัทไอทีวี จำกัด (มหาชน) ต้องชำระเงินค่าสัมปทานและค่าปรับทั้งหมดจำนวนประมาณแสนล้านบาทภายในวันที่ 7 มีนาคม 2550 ถือเป็นช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์มากที่สุด กล่าวคือไม่มีจิตใจในการทำงาน ซึ่งความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตแต่ละคนว่าจะเป็นอย่างไร แต่ภาระงานของทุกคนก็ต้องดำเนินต่อไป

“ที่วิกฤตที่สุดคือช่วงสุดท้ายของการเปลี่ยนผ่าน 2 สัปดาห์คือเดือนกุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 7 มีนาคม 2550 เป็นระยะที่กำลังใจถดถอย เนื่องจากไม่มีความชัดเจนขององค์กร” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“ในความคิดผมว่า ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2549 ถึง มกราคม 2550 ช่วงเปลี่ยนจากไอทีวี ไปที่ไอทีวี คือวิกฤตองค์กรที่สุด พนักงานหวั่นไหว ภาระการงานยังต้องทำ แต่ไม่มีกระจิต กระจใจ ทำงาน” (อชฉมา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

“ปัญหาในวิกฤตครั้งนี้คือปัญหาที่กำลังใจพนักงานลดลง แต่เราก็มีความเป็นมืออาชีพพอ เราจะทำเต็มที่จนนาทีสุดท้าย” (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากสถานีไอทีวีไปสู่สถานีไอทีวี ซึ่งมีความไม่แน่นอนในเรื่องสถานะของสถานี พนักงานบางส่วนได้ยื่นหนังสือขอลาออก โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เพราะสถานะเศรษฐกิจ เนื่องจากสถานี ไม่สามารถจ่ายเงินเดือนให้ได้ จำนวนพนักงานทั้งสิ้น 1,110 คน เริ่มทยอยลาออก โดย ณ วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2550 มีผู้ยื่นใบลาออกอย่างเป็นทางการมากกว่า 60 คน (“ที่ไอทีวีแพแตก คนข่าวทยอยออก เผยเงินเหลือ 3 แสนใช้ได้แค่ 7 วัน,” 2550, น. 6) ขณะที่ปัจจุบัน พนักงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี มีจำนวนพนักงานเหลือเพียง 780 คน ในช่วง 3 เดือนของการเปลี่ยนแปลงเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ในส่วนนี้เป็นพนักงานฝ่ายข่าวที่ลาออกไปประมาณ 30-50 คน

การทำงานไม่เป็นกระบวนการเพราะเรื่องของเงินเดือน หลังจาก 8 มีนาคม กรมประชาสัมพันธ์ เข้ามาดูแล ต้องทำกฎหมายใหม่ 2 ตัว ต้องเอาเงินฎีกาไปเบิกจากคลังกลับมาจ่าย ทำให้เกิดภาวะสูญญากาศ 3 เดือน เลยเกิดการสมองไหล เพราะคนรู้สึกไม่มั่นคงในวิชาชีพที่นี่ แต่ก็มีส่วน จากพนักงาน 1,010 คน ตอนนี้อยู่แค่ 780 คน เพราะเศรษฐกิจบีบคั้น เพื่ออนาคตที่ดีกว่า แน่นนอนเป็นสภาพที่ต้องบอกว่าองค์กรวิกฤตแล้ว เพราะคนหายไปตั้งเยอะ (เชิงชาย ห่วงอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

การลาออกเป็นการรวมกลุ่มกันลาออก โดยเกิดขึ้นประมาณ 2-3 ครั้ง ซึ่งการลาออกของพนักงานย่อมส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสถานีโทรทัศน์ ทำให้คนดูขาดความเชื่อมั่น โดยเฉพาะผู้ประกาศข่าวที่ลาออก ซึ่งเป็นสิ่งที่คนดูจดจำได้ว่าเป็นผู้ประกาศข่าวของทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี นอกจากนี้การลาออกของผู้ประกาศข่าวเหล่านี้ยังส่งผลให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนแบบรายการ ดังที่กล่าวถึงไปในหัวข้อข้างต้น

พฤติกรรมการลาออกพนักงาน จะจับมือกันออกเป็นช่วง ๆ มีอยู่ 2-3 ช่วง ที่อยู่ในตอนที่เปลี่ยนแปลง ถ้าถามถึงผลกระทบ ก็มีผลในแง่ที่ว่าผู้ประกาศข่าว สายสวรรค์ ขยันยิ่ง กิตติ สิงหาปัด หรือ ปิยะฉัตร ภูธรานนท์ ออกไป ผลกระทบแรกเลย คือการจัดผังเวรอ่านข่าวของผู้ประกาศ ผลกระทบที่สอง สถานีฯ ขาดความน่าเชื่อถือในแง่หน้าจอ คนดูไม่เชื่อมั่น เพราะผู้ประกาศหลักแม่เหล็กที่หายไป สถานีฯ ถูกตั้งคำถามว่าจะไปรอดหรือไม่ (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

อีกมุมมองหนึ่งในเรื่องวิกฤตของพนักงานในองค์กร คือ อุดมการณ์และการยึดหลักวิชาชีพของคนในองค์กร ซึ่งเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี คือการลาออกของพนักงานมากกว่าร้อยละครึ่งขึ้นไป มองได้ว่าอุดมการณ์ในการยืนหยัดต่อสู้เพื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี การต่อสู้เพื่อองค์กรหายไป นอกจากนี้ การปล่อยให้เรื่องของการเมืองเข้ามาแทรกแซง ออกคำสั่งควบคุม และตรวจสอบการนำเสนอข่าว เปรียบเสมือนการละทิ้งอุดมการณ์และนโยบายของสถานีไอทีวีเดิม คือ ทวีเสรี

“ผมมองว่าการที่คนข่าวแยกกันเดินต่างหากที่เป็นวิกฤต เราเชื่อว่าไม่มีใครในประเทศนี้ที่ทำให้เรา และอุดมการณ์ของเราแยกหายไปได้ ยกเว้นตัวพวกเราเอง จึงเชื่อว่าเราผ่านวิกฤตมาแล้ว” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“เป็นวิกฤตของคน ถ้าเป็นเรื่องหลักการ นโยบาย คนมันก็พร้อมที่สู้ด้วยกันได้ ไม่ใช่เรื่องของงานแล้ว เราไม่รู้อนาคต คนไหนจะอยู่ คนไหนจะไป วันนี้ทำงานก็ไม่รู้จะได้เงินหรือไม่เท่ากับอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อทวีเสรีมันสลายไปเลย ด้วยความอ่อนแอของพนักงาน” (จอมเพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

2.4 สภาพจิตใจขาดความเชื่อมั่น ไม่รู้อนาคต

ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี พนักงานและเจ้าหน้าที่ของสถานีเกิดความไม่มั่นคงหลายอย่าง ทั้งในเรื่องของสถานะองค์กรว่าจะมีสถานีโทรทัศน์ไอทีวีต่อไปอยู่หรือไม่ สถานะการทำงานว่าตนเองจะถูกให้ออกหรือไม่ ผู้บริหารชุดใหม่ที่เข้ามา การบริหารจัดการที่จะเกิดขึ้นใหม่ และความมั่นคงในเรื่องรายได้ ซึ่งในช่วง 27 กุมภาพันธ์ - 7 มีนาคม 2550 เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ไม่ทราบแน่นอนว่าสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะดำเนินการต่อไปอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารและพนักงานทุกคนก็พยายามประคับประคองวิกฤตการณ์จนผ่านลุล่วงไปได้ด้วยดี

ช่วงนั้นต้องยอมรับว่าวิกฤตหลักอีกอย่างส่งผลกระทบต่อพนักงานคือความกลัวการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารฝ่ายข่าวที่ต้องปรับเปลี่ยนออก ความกลัวว่ารายได้ลดลง เนื่องจากมีข่าวลือ เงินเดือนจะได้รับหากเป็นพนักงานของกรมประชาสัมพันธ์ ต้องเป็นไปตาม

โครงสร้างรัฐบาล และที่สำคัญ คือความกลัวความไม่ชัดเจนของร่าง พรบ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ความกลัวว่าสถานีต้องจอดำอีกครั้ง เพราะถือเป็นสาระสำคัญ เชื่อว่าหากสถานีต้องปิดอีกครั้ง เท่ากับสิ้นสภาพการจ้างงานในที่สุด ความกลัวว่าต้องไปสอบแข่งขันกับผู้สมัครใหม่คนอื่น ทุกคนคาดว่าจะตงงาน เพราะต้องสอบใหม่ (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

ส่วนเรื่องความรู้สึกพนักงานก็สำคัญ มองว่าเป็นวิกฤตเลยที่ทุกคนไม่มั่นใจเรื่องรายได้ และสถานะ ปีใหม่มาก็ไม่รู้จะได้ทำหรือเปล่า อีกปัญหาคือเราไม่รู้ว่ามีคนเข้ามาบริหารเป็นใคร จะปรับอะไร อย่างไร เหมือนไม่มีอนาคต นั่นคือสิ่งที่เราสูญเสีย และทุกวันนี้ก็ไม่ได้กลับคืนมา พิสูจน์ได้เวลาลงพื้นที่ ชาวบ้านก็จะถามเราตลอดว่าเมื่อไหร่ไอทีวีจะกลับมา (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

เปรียบเทียบไอทีวีผลกระทบ 2 ด้านคือ สภาพจิตใจ เรามีความมั่นคงในอาชีพ และอนาคต ส่วนสภาพการทำงาน เรามีความคล่องตัวในการทำงาน ได้รับความร่วมมือ ความสนใจจากแหล่งข่าวชาวบ้าน ส่วนที่ไอทีวี สภาพจิตใจเราไม่มั่นคง สิ้นคลอน กำลังใจ ไม่ทราบทิศทาง และความมั่นคง (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“ส่วนวิกฤตที่เกิดขึ้นกับตัวเอง เป็นเรื่องจิตใจมากกว่า เป็นเรื่องอนาคต ความไม่ชัดเจน แต่เราก็ต้องทำเพื่อประคององค์กรก่อน” (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

วิกฤตการณ์ของการเปลี่ยนผ่านจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วง วันที่ 27 กุมภาพันธ์ - 7 มีนาคม 2550 ถือเป็นช่วงที่วิกฤตที่สุด จากเหตุการณ์ดังกล่าว เกิดวิกฤตใน 3 เรื่องหลัก คือ พนักงานในองค์กร ที่ทำให้พนักงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีส่วนหนึ่งได้ลาออกไป คนในองค์กรขาดอุดมการณ์ สภาพจิตใจไม่ปกติเพราะขาดความมั่นคง ไม่ทราบอนาคต ทั้งรายได้ สถานะขององค์กร และสภาวะการทำงานของตนเอง

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อการนำเสนอข่าว

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อไปเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีนั้น ได้ส่งผลกระทบในการทำงาน และการนำเสนอข่าวของกองบรรณาธิการข่าว มีประเด็นดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2

การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบการนำเสนอข่าว

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี
1. การปรับรูปแบบรายการ	<ul style="list-style-type: none"> - Hotnews มีผู้ประกาศข่าวคือ กิตติ สิงหาปัด - รายการ “คืนนี้กับสายสวรรค์” โดยสายสวรรค์ ขยันยิ่ง - ผู้ประกาศข่าว ปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ - การนำเสนอข่าวให้ความสำคัญกับแหล่งที่มามากกว่าตัวผู้ประกาศข่าว - คุณภาพของการนำเสนอข่าวคงเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> - เปลี่ยนผู้ประกาศข่าว Hotnews เป็นนารากร ตียายน - รายการ “ตัวจริงชัดเจนน” โดย จอมเพ็ชรประดับ - จัดผังเวรอ่านข่าวของผู้ประกาศ เนื่องจากผู้ประกาศออกไปบางส่วนต้องมีการเสริมผู้ประกาศข่าวรุ่นใหม่ทดแทนผู้ที่ออกไป อาทิ ชัยรัตน์ ถมยา ประวีณมัย ป้ายคล้อย เพิ่มรายการความจริงจากแดนใต้ และหอกกระจายข่าว - การนำเสนอข่าวให้ความสำคัญกับแหล่งที่มามากกว่าตัวผู้ประกาศข่าว มีทีมงานเหมือนเดิม - คุณภาพของการนำเสนอข่าวคงเดิม

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี	
งบประมาณ	<ul style="list-style-type: none"> - มีสภาพคล่อง มีกำไรมาโดยตลอด - มีโอกาสเติบโตอย่างต่อเนื่อง - รายได้ฝ่ายข่าวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง - การปฏิบัติงานราบรื่น - พนักงานได้รับเงินเดือน สวัสดิการ และโบนัส 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดสภาพคล่องทางการเงิน งบประมาณมีอย่างจำกัด - รายได้ฝ่ายข่าวลดลง - การปฏิบัติงานต้องประหยัด - อุปกรณ์ที่ชำรุดยังคงต้องใช้ต่อไป - พนักงานขาดเงินเดือนและสวัสดิการ 	
	สถานีไอทีวีก่อนรัฐประหาร	สถานีไอทีวีหลังรัฐประหาร	สถานีทีไอทีวี
ผลกระทบต่อการนำเสนอข่าวของกองบรรณาธิการ			
- การแทรกแซงทางการเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงชินคอร์ปฯ มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่ากล่าวตักเตือน การนำเสนอข่าว ลด จำนวนการนำเสนอ นักวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร - มีหน้าที่ผลิตลูกคำให้ กับบริษัทโฆษณา - ควบคุมโดยธุรกิจ การค้า 	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงหลังรัฐประหาร คมช.ส่งทหารมาควบคุม ออกคำสั่ง ห้าม นำเสนอข่าวกระทบ ความมั่นคง เพื่อ ความสงบสุข ห้ามนำ เสนอข่าว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร - มีหน้าที่ทำตามคำสั่ง จาก คมช. อย่าง เคร่งครัด - ควบคุมจาก คมช. และรัฐบาล โดยส่ง ทหารมาเฝ้าดูแล 	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงทีไอทีวี ผู้บริหารจากกรม ประชาสัมพันธ์การว่า กล่าวตักเตือน มีคำสั่ง ผ่านทางจดหมาย โทรสาร ฯลฯ การนำเสนอ ข่าว ห้ามนำเสนอข่าว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร - มีหน้าที่ปฏิบัติตาม คำสั่งของกรมประชาสัมพันธ์ - ควบคุมจากรัฐบาล โดยกรมประชาสัมพันธ์ มี บก.จาก ช่อง 11 มาตรวจบท ข่าว

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

	สถานีไอทีวีก่อน รัฐประหาร	สถานีไอทีวีหลัง รัฐประหาร	สถานีไอทีวี
	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีคำสั่งให้นำเสนอข่าวใด ๆ - ผู้บริหารจากบริษัทชินคอร์ป มีการแทรกแซงทางอ้อมไม่เป็นรูปธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีคำสั่งให้นำเสนอข่าวใด ๆ - ผู้บริหารจากชินคอร์ป แต่สามารถแทรกแซงได้โดยใช้กฎอัยการศึก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีคำสั่งให้นำเสนอข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ กับ สปน. - เปลี่ยนผู้บริหารมาจากกรมประชาสัมพันธ์ ทำให้เข้ามาควบคุมและแทรกแซงได้ง่ายขึ้น
- เนื้อหาสาระ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นธุรกิจ การนำเสนอข่าวน้อยลงกว่าช่วงแรกสมัยเริ่มก่อตั้ง มีโฆษณาเพิ่มขึ้น ความเข้มข้นของข่าวน้อยลง สัดส่วนข่าวต่อรายการบันเทิง 50:50 - มีความเกรงใจ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อยู่บ้าง ไม่ถึงขั้นกดดันนำเสนอข่าวเชิงลบของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร - ไม่มีข่าวเจาะของ พ.ต.ท.ทักษิณชินวัตร 	<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ในสถานการณ์วิกฤติ นำเสนอข่าวตามคำสั่งของ คมช. พื้นที่ข่าวน้อย เหมือนเดิม สัดส่วนข่าวต่อรายการบันเทิง 50:50 - ห้ามนำเสนอข่าว ทักษิณเลย ให้ลดข่าวความรุนแรงใน 3 จังหวัดภาคใต้ และข่าวอาชญากรรม มีข่าวเชิงลบของพลเอกสุรยุทธ์บ้าง - ไม่มีข่าวเจาะของ คมช. และรัฐบาล สุรยุทธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - นำเสนอข่าวเพิ่มขึ้น สัดส่วนข่าวต่อรายการบันเทิง 70:30 - ให้ลดข่าวความรุนแรงใน 3 จังหวัดภาคใต้ และข่าวอาชญากรรม มีข่าวเชิงลบของพลเอกสุรยุทธ์บ้าง - ไม่มีข่าวเจาะของ คมช. และรัฐบาล สุรยุทธ์

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

	สถานีไอทีวีก่อน รัฐประหาร	สถานีไอทีวีหลัง รัฐประหาร	สถานีไอทีวี
	- ถ้าอยากให้นำเสนอ ข่าวเชิงบวกของ องค์ กรในเครือชินฯ เองจะ ทำในแง่ชื่อเวลา	- ไม่มีการออกคำสั่งให้ นำเสนอข่าวใดเป็น พิเศษ	- ออกคำสั่งให้เพิ่มข่าว ประชาสัมพันธ์กรมฯ
- ข่าวที่ห้ามนำ เสนอ	- ไม่มี	- “แท็กซี่พลีชีพ” - พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมาชิกพรรค ไทยรักไทย	- พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมาชิกพรรค ไทยรักไทย
- คุณค่าข่าว	- การแทรกแซงทางการ เมืองมีน้อย (ในช่วง ชินคอร์ป) ข่าวมี คุณค่า - มีงบประมาณในการ ทำข่าวเพียงพอที่จะ ทำให้ข่าวมีคุณค่า	- การแทรกแซงทางการ เมืองมีมาก คุณค่า ข่าวลดลง - มีงบประมาณในการ ทำข่าวเพียงพอที่จะ ทำให้ข่าวมีคุณค่า	- การแทรกแซงทางการ เมืองมีมาก คุณค่า ข่าวลดลง - งบประมาณลดลง บางครั้งออกนอก สถานีไม่ได้ คุณค่า ข่าวลดลง

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละประเด็นดังกล่าวนำเสนอตั้งตารางที่ 4.2
อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ไป แต่เราก็มีคนที่จะมาทดแทน . . . ซึ่งปัจจุบันวาระแห่งชาติเรื่องของชาวมันมี กระแสมากมายที่ต้องการให้สื่อเช่นเราเป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่าง เราก็เลยคิดว่าตั้งแต่วันที่ 4 มิ.ย.เราจะมีรายการใหม่ชื่อว่า “ตัวจริง/ชัดเจน นิวส์ทอล์ค” ที่เราใช้ศักยภาพของคนข่าวไม่ว่าจะเป็น จอม เพชรประดับ ที่รับหน้าที่พิธีกร รวมทั้งผู้ประกาศข่าวท่านอื่น อย่าง ชิบ จิตนิยม ดูแลข่าวต่างประเทศ สร้อยฟ้า โสคุณธ์ทิพย์ ดูแลข่าวเศรษฐกิจ ดวงพร อัศววิไล ดูแลข่าวการเมือง (“เน้นข่าวเด่น ผู้ประกาศมารอง ที่ไอทีวีไม่สะทกไร้สายสวรรค์,” 2550, น. 17)

ส่วนการที่คุณกิตติ สิงหาปัดลาออกทำให้ต้องนำคุณนารากร ตียายน เข้ามาดำเนินรายการแทน แม้จะมีผลในด้านความเชื่อมั่นของผู้ชมในช่วงแรก แต่ก็ไม่ทำให้รายการของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีด้อยคุณภาพหรือความนิยมไปอย่างไร

กิตติออกไปไม่กระทบเรตติ้งอะไร เป็นข้อดีเสียอีกที่เราได้นารากร ซึ่งเขามีใจกลับมาช่วยเวลาที่เราลำบาก เราก็ตอบแทนให้เขาได้ออกหน้าจอในรายการที่มีเรตติ้งอันดับ 2 ของสถานีฯรองจากข่าวภาคค่ำ เรตติ้ง ในส่วนของ Hot News ที่นารากร เข้ามาแทนก็ดีขึ้นด้วย ในแง่คนดู แล้วแต่คนจะชอบ อย่างนารากร มาทำรายการวันแรก ก็ให้ไปทำข่าวนอกสถานที่เลย ต้องสร้างศักยภาพการทำข่าว ให้บทบาทมากขึ้น มันก็เลยไม่ต่าง สิ่งที่จะแตกต่าง เป็นเรื่องที่น่ารากร ไม่ใช่ นักข่าวตัวจริง กิตตินี้แกทำมาตั้งแต่แบชีฟัก เอาชื่อของใครที่อยู่ในข่าวให้แก แกพูดได้เลย ทำการบ้านเอง ไม่ต้องป้อนแต่นารากร เป็นฟรีเซนต์อร์ เป็นผู้ประกาศ ไม่ใช่ นักข่าวตัวจริง ไม่มีประสบการณ์ตรง เพราะความที่ทำการบ้านน้อยกว่า เราต้องหาข้อมูลให้ ต้องบริฟกัน จึงมองว่าความนิยมไม่ได้ตกลง เพราะการทำงานทุกอย่างเหมือนเดิม ทีมงานเหมือนเดิม แต่อาจจะทำงานเบื้องหลังหนักขึ้น (เชิงชาย หวังอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

การเปลี่ยนแปลงจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีนั้น ทำให้พนักงานและนักข่าวบางส่วนลาออกไป เพราะสาเหตุเรื่องการขาดความเชื่อมั่นในสถานะขององค์กร สถานีฯ จึงต้องปรับรูปแบบบางรายการ ดังที่ยกตัวอย่างไปข้างต้น คือ รายการ “Hot News” และรายการ “ตัวจริงชัดเจน” แต่อย่างไรก็ตาม สถานีโทรทัศน์ไอทีวียังคงรักษาคุณภาพของการนำเสนอข่าวไว้ และคงรูปแบบรายการตามเวลาของผังรายการเดิมมากที่สุด

2. งบประมาณ

ตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวี จำนวนผู้ชมมีการเติบโตของฐานผู้ชมและมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนมาถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2547 ที่มีการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนของบริษัท กันตนากรูป จำกัด และคุณไตรภพ ลิมปพัทธ์ ทำให้ในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2547 จำนวนผู้ชมของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นอันดับ 3 และกลับลดลงในช่วงปี 2548 ซึ่งเสียจำนวนฐานผู้ชมไปให้กับช่อง 3 และช่อง 9 ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม หลังปี พ.ศ. 2549 สถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการปรับแผนการตลาดซึ่งมีส่วนทำให้สถานีฯ สามารถเรียกความนิยมจากผู้ชมกลับคืนมาได้ (“ไอทีวีจากทีวีเสรี สู่อิทีวีทีวีสาธารณะ,” 2550, น. 24)

นอกจากในเรื่องจำนวนผู้ชมแล้ว ในเรื่องของผลกำไร ก่อนเกิดปัญหาในเรื่องการคืนค่าสัมปทานและค่าปรับในกรณีปรับผังรายการ สัดส่วน สาระ/ข่าวต่อรายการบันเทิง จากเดิม 70 : 30 ไปเป็น 50 : 50 ซึ่งเป็นช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีรายได้จากการประกอบการ มีผลกำไร 100-200 ล้านบาทต่อปี ทำให้พนักงานพึงพอใจจากโบนัสและสวัสดิการ

สภาพการเงินเป็นเรื่องที่แตกต่างโดยสิ้นเชิง องค์การพอเปลี่ยนเป็นที่ไอทีวี เราขาดสภาพคล่อง แต่ก่อนหน้านั้น การดำเนินการเรามีแต่ทำกำไรมาตลอด ถ้าไม่มีเรื่องปัญหาสัมปทาน โอกาสที่จะโตขึ้นเรื่อย ๆ เพราะจากเราเป็นองค์กรที่ขาดทุน กลายมาเป็นทำกำไร 100-200 ล้านบาทต่อปี มีเงินปันผล มีโบนัสให้พนักงาน ทุกอย่างมีแต่สัญญาณดี (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

ส่วนในช่วงของการเปลี่ยนแปลงจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ภายหลังจากการเปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี 1 สัปดาห์ คือวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2550 นายจุลยุทธ หิรัญญะวสิต ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีความเชื่อมั่นว่าจะมีกำไรจากการดำเนินงานไม่ขาดทุน เพราะต้นทุน ค่าใช้จ่าย ค่าดำเนินการทุกอย่างไม่เกินการประเมินในต้นทุน และยืนยันว่าช่วงเวลาดังกล่าวมีเงินหมุนเวียนประมาณ 100 ล้านบาท ที่มาจากค่าเช่าเวลาและค่าโฆษณาของสถานี จึงมั่นใจว่าการดำเนินงานจะไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

เงินในส่วนนี้สามารถตรวจจ่ายได้อยู่แล้ว แท้จริงแล้วรัฐยังไม่ได้เข้าไปเต็มตัว เพราะว่ายังไม่ได้รับมอบทรัพย์สินต่าง ๆ เพราะฉะนั้น โดยกระบวนการแล้วต้องเป็นเรื่องของไอทีวีเดิมหรือพนักงานที่จะดำเนินการโดยใช้บงของไอทีวี นับตั้งแต่วันเลิกสัญญา คือ วันที่ 8 มี.ค. ดังนั้น กำไรต่าง ๆ จึงเป็นของรัฐ แต่จะต้องใช้กระบวนการของกฎหมายเข้าไปดำเนินการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน เพื่อที่จะนำเงินจำนวนนี้เข้า

มาดำเนินการทั้งหมด (“กพร.ตั้งเอสดียูบริหารที่ไอทีวี สังกัด กปส.เชื้อโฆษณาไหล
เข้า 100 ล้าน,” 2550, น. 13)

แต่เมื่อไอทีวีเปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี รายได้จากการขายโฆษณาเฉพาะของ
ฝ่ายข่าวลดลงในทันที โดยในไตรมาสแรกของปี 2550 สถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีรายได้จากการ
โฆษณาในช่วงไพรม์ไทม์ (18.00-22.30 น.) ลดลง 7.7% (“ศึกแย่งงบโฆษณาทีวี Q1 ระบุชี้ Q2
ตลาดอาจพลิกเหตุที่ไอทีวี,” 2550, น. 28) โดยรายได้เหลือเพียงกึ่งหนึ่ง ประมาณ 50-60 ล้านบาท
ต่อเดือน แต่หลังจากนั้น 3 เดือนก็สามารถปรับระดับระคองรายได้ให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นกลับมาเป็น
90 ล้านบาทต่อเดือน

“ช่วงแรก รายได้เราลดลงครึ่งหนึ่ง ได้แก่ 50-60 ล้านบาทต่อเดือน จากเดิม 100-120
ล้านบาท แต่พอผ่านไป 3 เดือน รายได้ก็กลับมาเป็นเดือนละ 90 ล้านบาท เรียกว่าตอนนั้นรายรับ
ครอบคลุมค่าใช้จ่ายแล้ว แถมมีรายได้เหลือเป็นกำไรอีกด้วย” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์,
10 ธันวาคม 2551)

ต่อมาเมื่อมีแนวคิดการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นที่วิสาขารณะ ยิ่งทำให้
ผู้สนับสนุนโฆษณาบอกยกเลิกสัญญาทันที คิดเป็นมูลค่าที่ไอทีวีเสียรายได้ไปทันทีประมาณ 5-6
ล้านบาท โดยคาดการณ์ว่าค่าโฆษณาของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะหายไปร้อยละ 50 ดังคำให้
สัมภาษณ์ของนายอนุสรณ์ ยุกตะนันท์ ผู้อำนวยการฝ่ายขายและการตลาดสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
กล่าวว่า

ที่เดือนพฤษภาคมรายได้จากค่าโฆษณา คาดจะหายไปกว่า 50% เพราะทันทีที่คณะ
รัฐมนตรี (ครม.) มีมติออกมาให้ที่ไอทีวีเป็นโทรทัศน์สาธารณะ โฆษณาแจ้งถอนทันที
5-6 ล้านบาท และตั้งแต่เกิดความไม่ชัดเจนในการบริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเมื่อ
เดือนมีนาคมที่ผ่านมา รายได้ก็ค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ (“ที่ไอทีวีป่วนโฆษณา
พฤษภาคมวูบ 50%,” 2550, น. A2)

รายได้ที่ลดลงทำให้งบประมาณในการทำข่าวย่อมลดลงตามไปด้วย ซึ่งฝ่ายข่าวเองก็
จำเป็นต้องใช้เงินที่มีอยู่อย่างประหยัด จากเดิมที่เคยมีงบประมาณในฝ่ายข่าวประมาณ เดือนละ
90-100 ล้านบาท แต่ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีงบประมาณดังกล่าวหายไปเกือบร้อยละ 80 ทำ
ให้การปฏิบัติงานเกิดปัญหา อุปกรณ์สำนักงานที่ชำรุดก็ยังคงต้องใช้ต่อไป เช่น เครื่องพริ้นเตอร์
เครื่องถ่ายเอกสาร โทรทัศน์ เป็นต้น รวมถึงอุปกรณ์สำคัญสำหรับการทำข่าว คือ กล้องโทรทัศน์ที่
เกิดการชำรุด และต้องใช้เวลาในการเบิกจ่าย รออนุมัติงบประมาณซ่อม

“เงินที่มีในกองทุนฝ่ายข่าว ต้องใช้อย่างกระหน่ำกระแหม่ ถ้าให้เปรียบเทียบจากเมื่อก่อน สมัยไอทีวี เรามีงบประมาณทั้งองค์กรตกเดือนละ 90-100 ล้านบาท เป็นงบทั้งหมด ช่วง TITV เท่ากับงบบ เราหายไปมากกว่าร้อยละ 80” (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

มีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ อย่างเช่นอุปกรณ์สำนักงานชำรุด อาทิเช่น เครื่องพริ้นเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร โทรศัพท์ หรือแม้แต่สบู่ล้างมือในห้องน้ำก็ไม่มี การทำความสะอาด สะอาดห้องน้ำยังไม่มีเลย อุปกรณ์ที่ใช้งานทุกวันมีการสึกหรอ อย่าง กล้องโทรทัศน์ ติดขัดก็ต้องรอ เบิกจ่าย รออนุมัติงบประมาณการซ่อม กล้องโทรทัศน์ ถือเป็นอุปกรณ์สำคัญสุด เพราะฉะนั้นในแง่องค์กรวิกฤตมาก (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

นอกจากมีปัญหาเรื่องรายได้ที่ลดลงแล้ว การบริหารการเงินก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน โดยในช่วงแรกยังไม่มีการเปรียบเทียบที่แน่ชัดในเรื่องการนำเงินรายได้มาหมุนเวียนบริหารภายในสถานี โทรศัพท์ และปัญหาในเรื่องรายได้ของสถานีโทรศัพท์ที่ไอทีวีเป็นกรรมสิทธิ์ของใคร ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายจุลยุทธ หิรัณยะวสิต กล่าวว่า

ในเรื่องกรรมสิทธิ์ของเงินรายได้ 70 ล้านบาท ของเดือนเมษายนในการดำเนินการบริหารที่ไอทีวีนั้น เรื่องการนำเงินหมุนเวียนมาบริหาร นายฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้อนุมัติให้นำเงินมาหมุนเวียนบริหารได้ โดยให้อำนาจเจ้าของกรรมสิทธิ์ คือ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และกรมประชาสัมพันธ์ สามารถนำเงินหมุนเวียนเพื่อบริหารในสถานีไอทีวีได้ (“ที่ไอทีวีห้องกิว ดี ความรายได้กรรมสิทธิ์ใคร,” 2550, น. A3)

ปัญหาด้านการเงินของสถานีโทรศัพท์ที่ไอทีวีได้คลี่คลายลง หลังมีการอนุมัติเงินงบประมาณ 130 กว่าล้านบาทที่นำมาใช้บริหารจัดการภายในสถานีโทรศัพท์ที่ไอทีวี ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายปราโมช รัฐวินิจ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์กล่าวว่า

เงินจำนวน 130 ล้านบาท จะต้องนำมาใช้จ่ายทั้งหมด เพราะขณะนี้ค่าใช้จ่ายสูงสุดที่ได้รับรายงานมาประมาณ 90 ล้านบาท แต่ตามข้อเท็จจริงอาจจะอยู่ที่ 60-70 ล้านบาท จากนั้นจะจัดลำดับความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องเร่งดำเนินการ เช่น เรื่องค่าจ้างค่าปฏิบัติงาน หรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเข้าไปแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้หมด (“อนุมัติ เสด็จบริหารที่ไอทีวี พง.มีเฮได้เงินสิ้นเดือนนี้,” 2550, น. 14)

นอกจากองค์กรที่มีปัญหาในเรื่องการเงินแล้ว ระดับพนักงานเองได้รับผลกระทบจากปัญหาเรื่องการเงินเช่นเดียวกัน ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากสถานีโทรศัพท์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรศัพท์

ที่ไอทีวี พนักงานไม่ได้รับเงินเดือนเป็นเวลาจนถึง 4 เดือน จนถึงวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2550 อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์อนุมัติจ่ายงบประมาณจำนวน 30 ล้านบาท เพื่อจ่ายเงินเดือนย้อนหลัง 3 เดือนแรก นับตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นวันที่สำนักนายกรัฐมนตรีบอกเลิกสัญญาฉบับกับบริษัทไอทีวี จนถึงสิ้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2550 โดยจะจ่ายเฉพาะพนักงานที่ยังไม่ได้ลาออกจากสถานีที่ไอทีวีเท่านั้น (“ที่ไอทีวีไปตุง รัฐเจียดงบ 30 ล.จ่ายเงินเดือน,” 2550, น. 3) ส่วนระหว่างที่พนักงานไม่ได้รับเงินเดือนนั้น พนักงานได้รับเงินชดเชยในกรณีว่างงานจากกองทุนประกันสังคม การเปลี่ยนองค์กรจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี นอกจากนี้มีปัญหาเรื่องเงินเดือนพนักงานแล้ว พนักงานยังขาดโบนัส และสวัสดิการอื่นที่เคยได้รับตอนสมัยยังคงเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี รวมทั้งขาดความเชื่อมั่นทางการเงินในการทำธุรกรรมอีกด้วย

“ตอนไอทีวี เราได้รับการสนับสนุนจากองค์กร โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ แต่ความที่ไอทีวีนั้นลำบาก และไม่ได้รับการสนับสนุนเท่า นอกจากเรื่องงบประมาณเบิกจ่ายล่าช้าแล้ว เงินเดือนที่ต้องรอกว่า 4 เดือน” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

ส่วนเด็ก ๆ หรือพนักงานระดับล่างมีปัญหามาก กำหนดเดิมที่พนักงานจะได้รับเงินเดือน ต้องล่าช้าไปมากกว่า 3 เดือน ตอนแรกสัญญาว่า 52 วัน (หลังสถานีฯ ถูกดึงกลับไปเป็นของกรมประชาสัมพันธ์) ว่าจะมีการจ่ายงวดแรก ก็ยังไม่ได้รับ แล้วก็มีกรณีเรื่องไปอีกเป็นอีก 20 วัน เพราะติดขัดเรื่องส่งเอกสารให้ฝ่ายบัญชีของกรมประชาสัมพันธ์ (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

จากเมื่อก่อนเป็นบริษัทมหาชน ที่ทุกคนมั่นคง มีเงินเดือน เดือนกุมภาพันธ์มีโบนัส จาก Key Performance Indicator (KPI) ทำให้แต่ละคนมีบทบาท เพื่อให้ได้เต็มที่ เป้าหมาย มีผลต่อเงินเดือน ได้รับผลตอบแทนที่มีความสุขกับการทำงานหนัก แต่พอไม่มีขวัญและกำลังใจก็ไม่มี ความมั่นใจก็ไม่มี พออยู่ที่ไอทีวี เครดิตทางสังคมยิ่งไม่มี เวลาไปทำธุรกรรมการเงิน นิติกรรมทางการเงินอะไรจากธนาคารไม่ได้เลย กู้เงินใครไม่ได้ เพราะมีสภาพว่างงาน ประกันสังคม สวัสดิการไม่มี ต้องจ่ายเอง เป็นพนักงานรายวัน ไม่ได้รับการคุ้มครอง ค่ารักษาพยาบาลก็ไม่มี (เชิงชาย หว่างอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

หลังจากประสบปัญหาเรื่องการเงิน ซึ่งเกิดขึ้นทั้งกับองค์กรและพนักงาน รายได้องค์กรลดลงและถูกจำกัดการเบิกจ่าย ทำให้งบประมาณฝ่ายข่าวที่มีอยู่เดิมต้องตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออกไปมากที่สุด การทำงานเต็มไปด้วยความยากลำบาก สำหรับวิกฤตการเงินของพนักงานในช่วงเปลี่ยนผ่านพนักงานไม่ได้รับเงินเดือนนานถึง 4 เดือน โบนัสและสวัสดิการไม่มี รวมทั้งสูญเสียความเชื่อมั่นทางการเงินในการติดต่อทางการเงินกับบุคคลภายนอกอีกด้วย หลังจากนั้นกรม

ประชาสัมพันธุ์ได้ออกระเบียบว่าด้วยเงินรายได้ของสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบยู เอช เอฟ (รายละเอียดดังภาคผนวก) โดยให้สถานีวิทยุทัศน์ไอทีวีนำเงินรายได้ทั้งหมดนำส่งให้กับกรมประชาสัมพันธุ์ และส่วนการอนุมัติการจ่ายเงินและการก่อกั้นผู้กักกันทั้งหมด ให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมประชาสัมพันธุ์หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย

3. ผลกระทบต่อการนำเสนอข่าวของกองบรรณาธิการ

สิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าว ผู้ศึกษาวิเคราะห์ทั้งในช่วงเมื่อครั้งยังเป็นสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวี และในช่วงเปลี่ยนมาเป็นสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวี โดยวิเคราะห์การแทรกแซงทางการเมืองที่เกิดขึ้น การนำเสนอเนื้อหาและสาระของข่าวโดยปราศจากความกลัวหรือการเข้าข้างผู้มีอิทธิพล/เจ้าของสื่อ ได้แก่ ข่าวที่ห้ามนำเสนอ ประเด็นข่าวและคุณค่าข่าว และการแก้ไขปัญหาของสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวี

3.1 การแทรกแซงทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับฝ่ายข่าว

สถานีวิทยุทัศน์ไอทีวีก่อตั้งขึ้นจากอุดมการณ์แห่งวิชาชีพนักข่าวที่ต้องการนำเสนอความจริงให้แก่ประชาชนได้รับทราบ จากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 แต่หลังจากบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เข้าถือหุ้นส่วนใหญ่ การนำเสนอข่าวสารของสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวีก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงอิทธิพลของกลุ่มทุนผลประโยชน์ ซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าของสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวีไปได้ หลังจากนั้น การเปลี่ยนสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวีไปเป็นสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวีก็ยังคงถูกแทรกแซงโดยเปลี่ยนผู้ถือครองอำนาจรัฐโดยตรง ในหัวข้อนี้จึงจะกล่าวถึงการมีอิทธิพลหรือการแทรกแซงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเป็นสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวี และในช่วงสถานีวิทยุทัศน์ไอทีวี

แม้ว่าเสรีภาพของสื่อทุกรัฐบาลยังไม่สามารถมีเสรีภาพดังที่ควรจะเป็น แต่อย่างไรก็ดี เสรีภาพของสื่อในรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตยก็ยังคงมีมากกว่ารัฐบาลที่มาจากพรรคทหาร ดังคำให้สัมภาษณ์ของ ร.ศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) และอาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่

การเคลื่อนไหวที่ผ่านมาของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรนี้ เป็นการเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิปักษ์กับการปฏิรูปสื่อมาตลอด และถ้าใครไม่มองให้ดีก็จะโดนกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลอกว่าเป็นการปฏิรูปสื่อ แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่ ที่ผ่านมารัฐบาลไหนของไทยก็ไม่เคยให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนเลย แม้จะเป็นช่วงประชาธิปไตย ถ้าจะให้ในยุคที่มีรัฐประหารก็คงไม่ใช่ (“คปส. ค้านสื่อสาธารณะ แฉล่อที่ไอทีวีเป็นของรัฐ,” 2550, น. 13)

การแทรกแซงทางการเมืองต่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี มีความแตกต่างกัน โดยในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการแทรกแซงที่น้อยกว่าในช่วงสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี เนื่องจากอำนาจการบริหารงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นการบริหารงานโดยบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน) โดยที่มีผู้บริหารมาจากกลุ่มชินคอร์ปอเรชั่น และต่อมาเมื่อเกิดการปฏิวัติ รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การแทรกแซงทางการเมืองกลับมีมากยิ่งขึ้นและถือได้ว่ามากที่สุด สาเหตุของการแทรกแซงสื่อในช่วงหลังรัฐประหาร วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในช่วงวิกฤต สถานีโทรทัศน์ทุกช่องถูกคำสั่งห้ามเผยแพร่ภาพและนำเสนอข่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองและสถานการณ์บ้านเมืองเกิดความสงบสุข ซึ่งวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2550 สถานีโทรทัศน์ไอทีวีเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีและอยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ การแทรกแซงทางการเมืองเริ่มน้อยลงกว่าในช่วงภายหลังรัฐประหารใหม่ ๆ แต่ก็ยังมีการควบคุมและดูแลมากกว่าในช่วงสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยังมีอำนาจ

สิทธิเราเหลือน้อยกว่าสมัยเดิมมาก สมัยชินฯ เรายังมองว่ายังไงก็ไม่มีเข้ามาก้าวก่าย สมัยยุคทหารมีการก้าวก่ายมากขึ้น มีใบแดง ใบเหลือง มีการคาดโทษ มีข้อห้ามการนำเสนอ ยุคทีไอทีวีภายใต้กรมประชาสัมพันธ์ ก็จริงจัง ที่สำคัญคือมีนโยบายไม่ให้นำเสนอข่าวกลุ่มอำนาจเก่าเลย (เชิงชาย หวังอุ่ณ, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551) ข้อจำกัดการนำเสนอข่าว ถ้าถามว่าเอกชนมีระเบียบใหม่ ก็มีเหมือนกัน แต่ความคล่องตัว ความเปิดกว้างต่างกันมาก ในแง่บริษัทเอกชนมีบอร์ดบริหารชัดเจน พوراชาการ มีหัวหน้าตั้งแต่รัฐมนตรี จนถึงผู้อำนวยการ เลยมีนายเยอะ จะต้องทำตามเจ้านายที่มีจำนวนมากขึ้น (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551) สมัยไอทีวี เรามีอิสระมากกว่ามาก เต็มที่ก็คือข่าวที่กระทบภาพลักษณ์ของลูกค้า (สปอนเซอร์) ซึ่งส่วนใหญ่มันไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประชากรประเทศทั้งหมด ไม่เหมือนทีไอทีวี เราต้องเลี่ยงข่าวที่กระทบรัฐบาล หรือกองทัพ ตรงนี้มันชัดว่ากระทบผู้ชมมากกว่า แถมความเข้มงวด ก็คุมเข้มมากกว่า และหลายฝ่ายกว่า ทั้งคมช. และคุณหญิงทิพาวดี (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

1. การแทรกแซงในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีถูกบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นส่วนใหญ่ ซึ่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และเครือญาติเป็นเจ้าของบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ในการนำเสนอข่าว สถานีโทรทัศน์ไอทีวีถูกมองว่าได้รับอิทธิพลจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

การแทรกแซงการนำเสนอข่าวมี 2 รูปแบบ คือ 1) การขอจากผู้อุปถัมภ์รายการ และ 2) การขอจากผู้ใหญ่ทางการเมือง ลักษณะการแทรกแซงมีทั้งเป็นหมายเชิญไปทำข่าว การฝากบอกมาทางผู้ใหญ่ของทางบริษัท หรือทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาด หรือเป็นการบอกกล่าวกับตัวนักข่าวโดยตรง โดยที่เหตุการณ์เหล่านี้ทุกคนในฝ่ายข่าวมองว่าเป็นเหตุการณ์ธรรมดา ไม่ใช่เป็นปัญหาในการทำงาน สิทธิการตัดสินใจยังคงเป็นของตัวนักข่าวเองในเบื้องต้น ที่สามารถปฏิเสธการทำข่าวนั้นได้หากเห็นว่าประเด็นข่าวไม่มีคุณค่าเพียงพอ หรืออาจจะส่งต่อให้ระดับบรรณาธิการช่วยตัดสินใจ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจปฏิเสธการทำข่าวตามที่มีการขอในระดับใดก็ตาม ไม่เคยเกิดกรณีที่มีการปฏิเสธการทำข่าวเหล่านั้นเป็นความผิด หรือต้องเข้าชี้แจงต่อผู้บริหารบริษัท แต่ประการใด (ภัทราพร สังข์พวงทอง, สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2546, อ้างถึงใน มลลนา นาคมนี, 2546, น. 118)

ยกตัวอย่างการแทรกแซงการนำเสนอข่าวในช่วงดังกล่าว ในประเด็นเรื่องสนามกอล์ฟอัลไพน์ ในช่วงเวลาขณะนั้นได้มีการสัมภาษณ์เจาะลึกและเป็นข่าวชุด ความยาวประมาณ 3 ตอน เนื้อหาที่มีความเกี่ยวพันถึงนายเสนาะ เทียนทอง ผู้บริหารพรรคไทยรักไทยและประธานที่ปรึกษาเกี่ยวกับการซื้อที่ดินจากวัดธรรมิการามวรมหาวิหารมาทำสนามกอล์ฟ ในที่ประชุมของผู้บริหารฝ่ายข่าว กรรมการผู้จัดการซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มชินคอร์ปอเรชั่น (สรชัย เตียวประเสริฐกุล) ได้มีการขอร้องให้เสนอข่าวดังกล่าวลดลง (ศาลแรงงานกลาง, คำให้การพยานฝ่ายจำเลยของ จิระ ห้องสำเริง, 2544, น. 2 อ้างถึงใน มลลนา นาคมนี, 2546, น. 120)

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นการแทรกแซงการนำเสนอข่าวในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 คือ คดีชุกหุ้มของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งระหว่างการประชุมของบรรณาธิการ คุณปิยะ มาลากุล ณ อยุธยา แจ้งให้ทราบว่ามีกการหรือกันในส่วนของผู้บริหาร โดยบริษัทได้ข้อสรุปว่า จะต้องงดการอ่านพาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ทุกฉบับในรายการสายตรงไอทีวีตั้งแต่วันที่รุ่งขึ้น เนื่องจากในช่วงนั้นหนังสือพิมพ์กำลังให้ความสนใจข่าวกรณีชุกหุ้มของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และกรณีสนามกอล์ฟอัลไพน์ (สุวรรณ อุยานันท์, บรรณาธิการ, 2544, น. 18 อ้างถึงใน มลลนา นาคมนี, 2546, น. 122) และอีก 2 วันต่อมา มีคำสั่งให้ถอดรายการสรยุทธวิเคราะหฺ์ ซึ่งเทปรายการในช่วงดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับคดีชุกหุ้มของนายกรัฐมนตรื (ศาลแรงงานกลาง, คำให้การพยานฝ่ายจำเลยของยุวดี เตชะไพฑูรย์สุข, 2544, น. 5 อ้างถึงใน มลลนา นาคมนี, 2546, น. 123)

จากเหตุการณ์ที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นนั้น ยังมีการแทรกแซงการนำเสนอข่าวอีกหลายเหตุการณ์ ผู้สื่อข่าวซึ่งเป็นพนักงานระดับปฏิบัติการของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเริ่มรับรู้การแทรกแซงการนำเสนอข่าวนับตั้งแต่ที่มีนักข่าวบางคนได้รับโทรศัพท์จากประชาชนที่โทรเข้ามา

สอบถาม และต่อว่าสถานีในช่วงที่รายการสายตรงไอทีวีออกอากาศ เนื่องจากมีการงดอ่านข่าว พาดหัวหนังสือพิมพ์ บางคนพบปฏิบัติการตอบกลับจากประชาชนที่เปลี่ยนไปเมื่อลงพื้นที่ไปทำข่าว ที่จะมีการสอบถาม และต่อว่านักข่าวที่ลงพื้นที่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ นักข่าวไอทีวีจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างเสมอมา หรือแม้แต่มีการพยายามกีดขวาง การทำงาน และไม่ให้ข้อมูลใด ๆ เพื่อรายงานข่าวได้เลย (ณาทยา แวรวีร์คุปต์, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2546 อ้างถึงใน มลลนา นาคมนี, 2546, น. 124) นอกจากนี้ยังเกิดกรณีประชาชนรุม ทำร้ายนักข่าวสายการเมืองที่ลานพระบรมรูปทรงม้า (ศาลแรงงานกลาง, คำให้การพยานฝ่าย จำเลยของปฏิวัติ วิสิษฐชาติ, 2544, น. 3 อ้างถึงใน มลลนา นาคมนี, 2546, น. 124) แม้แต่การที่ นักข่าวได้ชมการเสนอข่าวทางหน้าจอโทรทัศน์เองแล้วพบว่ามีส่วนผิดปกติ โดยเฉพาะในกรณีการ นำเสนอข่าว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งแจ่งเกี่ยวกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติ (ปปช.) ในขณะที่ในระดับบรรณาธิการข่าว และโปรดิวเซอร์ จะทราบการแทรกแซงการ นำเสนอข่าวจากการประชุมบรรณาธิการข่าวทั้งที่ คุณปีย์ มาลากุล ณ อยุธยา เป็นผู้แจ้งให้ที่ ประชุมทราบ และจากการได้รับคำสั่งโดยตรงจากผู้บริหารบริษัท ไอทีวี (มหาชน) จำกัด (มลลนา นาคมนี, 2546, น. 124)

ในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2544 กลุ่มผู้สื่อข่าวไอทีวี นำโดยนายจิระ ห่องสำเร็จ บรรณาธิการบริหาร ออกแถลงการณ์ถึง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ขอให้ยุติการแทรกแซง การทำงานของฝ่ายข่าว โดยที่นายจิระ ห่องสำเร็จก็ได้ประกาศลาออกในเวลาต่อมา จนกระทั่งมี การร่วมกันจัดตั้งสหภาพแรงงานพนักงานไอทีวี ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 และหลังจากนั้น ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ผู้บริหารไอทีวีมีคำสั่งเลิกจ้างพนักงานจำนวน 23 คน ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็นคนที่ร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านการแทรกแซงของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (บุญเลิศ ช้างใหญ่, 2549, น. 3)

อดีตพนักงานบริษัทไอทีวี จำนวน 21 คน (มี 2 คน ไม่ยื่นฟ้อง) ถูกเรียกว่า “กบฏไอทีวี” ได้ต่อสู้ขอความเป็นธรรม โดยนำเรื่องการเลิกจ้างอย่างไม่เป็นธรรมยื่นคำร้องไปยัง คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ (ครส.) และมีคำสั่งเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ว่าการกระทำ ของไอทีวีไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกเลิกจ้าง บริษัทได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลแรงงานกลาง ศาลแรงงานกลาง ได้วินิจฉัย เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2545 ให้ฝ่ายอดีตพนักงานไอทีวีชนะคดี แต่บริษัทไอทีวี (มหาชน) จำกัด ได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา จนกระทั่งเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2548 ศาลฎีกาได้ พิพากษายืนตามศาลแรงงานกลาง พร้อมมีคำสั่งให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีรับพนักงานทั้ง 21 คน กลับเข้าทำงานในตำแหน่งและอัตราค่าจ้างไม่ต่ำกว่าเดิม และให้จ่ายค่าเสียหายเท่ากับค่าจ้าง

อัตราสุดท้ายนับแต่วันเลิกจ้างจนถึงวันรับกลับเข้าทำงาน (“คืนถิ่นอย่างผู้ชนะ กบฏไอทีวีเปิดใจ,” 2548, น. 1)

อย่างไรก็ดี ต่อมาภายหลังก่อนการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 อำนาจของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเริ่มสั่นคลอนลง จากกระแสการขับไล่ ของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย การแทรกแซงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจึงมีปริมาณลดลง ดังคำให้สัมภาษณ์ของพนักงานฝ่ายข่าว พบว่า กองบรรณาธิการมีอิสระในการนำเสนอข่าวทุกเรื่อง และด้วยความที่ถูกสายตาประชาชนมองภาพลักษณ์ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีว่าเป็นกระบอกเสียงของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สถานีฯ ยิ่งจำเป็นต้องรักษาชื่อเสียงความเป็นกลางเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้สนับสนุนโฆษณา

“เรามั่นใจว่าเราไม่ได้ถูกแทรกแซงจากกลุ่มชินฯ ไม่มีเรื่องการเมือง เราเสนอข่าวได้เต็มที่” (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

“ตอนอยู่ภายใต้ บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) สถานีต้องพยายามรักษาภาพลักษณ์ เพื่อความเชื่อมั่นของสื่อเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมี หากความเชื่อมั่นลดลง รายได้ก็ลดลง ความเชื่อมั่นเอเจนซีก็ลดลง” (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

แต่อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วงบริษัทชินคอร์ปอเรชั่นถือหุนใหญ่ และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรมีอำนาจอยู่นั้น ก็เคยมีการขอความร่วมมือจากตัว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเอง ได้บอกกล่าวอย่างไม่เป็นทางการต่อบรรณาธิการ ให้ลดจำนวนการนำเสนอข่าวของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการบริหารของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ลง

ผมทำรายการนี้ (ตัวจริงชัดเจน) ก็เพื่อเปิดพื้นที่ให้คนอื่นฝ่ายที่ไม่ได้อยู่ข้างรัฐ ให้เป็นเสียงสะท้อน ตามหลักจริยธรรมการทำข่าว ก็มีเสียงสะท้อนเหมือนกัน ว่าให้ทำรายการเพลา ๆ หน่อย หรือให้ดูประเด็น คุณคนที่มาสัมภาษณ์ คำเตือนที่ผมได้ก็มาจากตัว พ.ต.ท.ทักษิณเอง ก็เคยได้เชิญไปรับประทานอาหารสมัย์ที่ดำรงตำแหน่ง ท่านก็เคยพูดแกมปราม ๆ หรือขอความร่วมมือให้พูดถึงคนที่พูดแล้วแผ่นเสียงตกร่อง (นายธีรยุทธ บุญมี-นักวิชาการ) หน่อย ๆ หน่อย นั่นคืออย่างมากที่สุดสำหรับการได้รับคำเตือนจากผู้มีอำนาจ สำหรับผม... (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุนส่วนใหญ่ สภาพธุรกิจของวงการโทรทัศน์ไทยอาศัยปัจจัยทางด้านโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองแบบ “อำนาจนิยม” และ “ทุนนิยมอุปถัมภ์” จนทำให้กิจการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงการทีวี ไม่อาจหลีกเลี่ยงหนีจากร่มเงาอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนำ ผู้ถือครองอำนาจรัฐและกลุ่มทุนผล

ประโยชน์ ซึ่งต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันมาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน มาตราการเชิงโครงสร้างต่าง ๆ ทั้งเรื่องความเป็นเจ้าของและที่มาของรายได้ ตลอดจนนโยบายด้านกำกับดูแลรายการและการสร้างความมีส่วนร่วม (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, 2551, น. 6) ในช่วงดังกล่าวมีลักษณะการสื่อสารมวลชนตามแนวคิดของทฤษฎีอิสรภาพนิยม กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะทางการเงินที่ดีเท่านั้นที่จะสามารถมีสิทธิในการใช้สื่อมวลชน กรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของเอกชน และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมรัฐบาลและตอบสนองของความต้องการอื่น ๆ ของสังคม (ซีเบอร์ท, 2551, น. 26)

การผลิตและนำเสนอข่าวสารกลายเป็นสินค้า เช่นเดียวกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยเรื่องการใช้สื่อมวลชน และการโฆษณาเป็นแหล่งรายได้หลักของสื่อมวลชน ดังนั้น แทนที่สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ผลิตเนื้อหาสาระของรายการประเภทต่าง ๆ สื่อกลับทำหน้าที่ผลิต “ลูกค้า” ให้แก่เจ้าของสินค้าและบริษัทโฆษณา กล่าวในแง่นี้ สื่อมวลชนภายใต้การครอบงำของทุนสามารถทำให้ “ผู้รับสาร” (Audience) ซึ่งเป็นผู้บริโภคสินค้าสื่อกลายเป็น “สินค้า” ไปด้วยโดยไม่รู้ตัว (Picard, 1989) สำหรับในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย การครอบงำความคิดโดยผ่านวัฒนธรรม (Cultural Hegemony) ทำให้ความคิดในการต่อต้านระบบเป็นไปได้ยากลำบากขึ้น เพราะสินค้าวัฒนธรรมจะเป็นตัวเชื่อม (Social Cement) ให้ผู้รับสื่อมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กล่าวในแง่นี้สินค้าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการควบคุมความคิดจิตสำนึกของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2541) การแทรกแซงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่เกิดขึ้นจึงมิได้แสดงออกอย่างชัดเจน แต่อยู่ในรูปการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรมที่จะหล่อหลอมจิตวิญญาณของผู้ชมให้มีความคิดเห็นโน้มเอียงไปในทางเดียวกันกับรัฐบาล

การควบคุมโทรทัศน์ ซึ่งแบ่งเป็น 1) การควบคุมโดยสาธารณชน (Public Control) 2) การควบคุมโดยธุรกิจการค้า (Commercial Control) และ 3) การควบคุมโดยการเมือง (Political Control) (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2531, น. 146) ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นส่วนใหญ่อยู่นั้น การควบคุมโทรทัศน์อยู่ในรูปแบบควบคุมโดยธุรกิจการค้า ซึ่งถูกควบคุมจากผู้ให้การสนับสนุน (Sponsor) โดยออกมาในรูปแบบการลงโฆษณา และผู้รับสาร/ผู้ชม ในลักษณะความนิยมต่อรายการ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2525, น. 7) ซึ่งสถานีโทรทัศน์ไอทีวีอยู่ในรูปแบบบริษัทเอกชน มีวัตถุประสงค์แสวงหากำไรสูงสุดสองครั้ง เพื่อสร้างรายได้ให้มากที่สุด การนำเสนอข่าวจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับผู้ให้การสนับสนุน ดังนั้น สถานีโทรทัศน์ไอทีวีจึงถูกผู้ให้การสนับสนุนและธุรกิจการค้าเหล่านั้นควบคุมไปโดยปริยาย

ส่วนในช่วงภายหลังการทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 สถานีโทรทัศน์ไอทีวีถูกคณะกรรมการกฤษฎีกา (คกช.) ควบคุมอย่างมาก เนื่องจาก

สถานการณ์ความไม่สงบภายในประเทศอยู่ในภาวะวิกฤต การนำเสนอข่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ จึงสั่งห้ามสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ เสนอข่าวอดีตผู้นำรัฐบาล โดยเรียกประชุมผู้แทนสื่อมวลชนสาขาวิทยุ-โทรทัศน์ เพื่อขอความร่วมมือ และให้ระมัดระวังในการนำเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี รวมถึงอดีตแกนนำพรรครัฐบาลที่ผ่านมา (“สองสมาคมสื่อทวงหน่อมแน้มเล็กปี่ทิวี่-วิทยุ,” 2550, น. A1) ซึ่งพลเอกวินัย ภัททิยกุล เลขาธิการ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีคำสั่งระบุว่า

“หากผู้ใดฝ่าฝืนให้ผู้บริหารสถานีส่งถอดรายการได้ทันที ไม่เช่นนั้น คมช.จะดำเนินการเอง โดยใช้อำนาจคณะปฏิรูปฉบับที่ 10 และมาตรา 11 ของกฎอัยการศึก” (“สองสมาคมสื่อทวงหน่อมแน้มเล็กปี่ทิวี่-วิทยุ,” 2550, น. A1)

สำหรับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่มีการแทรกแซงในการนำเสนอข่าวด้วยวิธีต่าง ๆ มากมาย เช่น ส่งจดหมาย ร่วมรับประทานอาหารเพื่อทำความเข้าใจ เป็นต้น

ก่อนหน้านั้นที่ไอทีวีซึ่งเปลี่ยนแปลงโดย คมช. ที่มีคำสั่งเป็นจุดหมาย เป็นหนังสือห้ามนำเสนอข่าวที่นำไปสู่การแตกแยก เท่ากับเป็นการห้ามไม่ให้นำเสนอข่าวของข้า้อำนาจเก่า ยกตัวอย่างการทำรายการตัวจริงชัดเจน ผมขอสัมภาษณ์นายจาตุรนต์ ฉายแสง ฐานะสมาชิกพรรคไทยรักไทย ที่เป็นสมาชิก 111 คนซึ่งถูกตัดสิทธิทางการเมือง ก็ไม่ได้รับการอนุญาต (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552) ช่วงไอทีวี ก็เคยมีการขอความร่วมมือจากกองทัพ โดยพลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผบ.ทบ.เรียกบรรณาธิการ ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว ทุกช่องไปรับประทานอาหาร ไปทำความเข้าใจร่วมกัน และขอความร่วมมือ ก็เป็นการเห็นนโยบายเฉย ๆ ว่าต้องการให้นำเสนอข่าวอย่างสมานฉันท์ (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

ในช่วงที่เกิดการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ถือได้ว่าการสื่อสารมวลชนของประเทศไทยกลับเข้าสู่ยุคเผด็จการทางทหาร โดยมีลักษณะการควบคุมสื่อเช่นเดียวกับทฤษฎีการสื่อสารมวลชนแบบคอมมิวนิสต์ไซเวียต โดยที่ผู้มีสิทธิในการใช้สื่อมวลชนเป็นรัฐบาลแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น การควบคุมสื่ออยู่ภายใต้รัฐบาล โดยมีข้อหวงห้ามในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในขณะนั้น (ซีเบอรัท, 2551, น. 27) การควบคุมโทรทัศน์จึงถูกควบคุมโดยรัฐบาลเช่นกัน โดยเป็นการควบคุมทางตรงจากโครงสร้างทางการเมือง อันได้แก่รัฐ โดยออกมาในลักษณะของกฎหมาย และการควบคุมจากเจ้าของสถานี ในลักษณะของนโยบาย (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2525, น. 7)

2. ช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

การเปลี่ยนมาสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่มีผู้บริหารชุดใหม่ ซึ่งคณะผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์และปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีต่างให้ความเชื่อมั่นว่าจะบริหารงานอย่างเต็มที่ตามหลักวิชาชีพและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนทั่วไป ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายจุลยุทธ หิรัญยะวสิต ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้ที่กำกับดูแลสถานีโทรทัศน์ไอทีวี กล่าวว่า

“จะบริหารโดยให้ทีไอทีวีดำเนินการต่อไปตามจิตวิญญาณและความคิดสร้างสรรค์ของความเป็นสื่อมวลชน” (รัฐมโนทัศน์ใหม่ห้วงกระเด็น, 2550, น. A1)

ส่วนคุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และนายปราโมช รัฐวิจิตร อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ได้ออกมายืนยันอย่างชัดเจนถึงการคงไว้ซึ่งความเป็น “ทีวีเสรี” ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งแสดงถึงการคงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

“ในช่วงระหว่างนี้กระทั่งถึงสิ้นปีนี้ สถานีโทรทัศน์แห่งนี้จะยังคงเป็นโทรทัศน์เสรีเหมือนเดิมทุกประการ” (“กรมประชาสัมพันธ์ ต่อมหาใจ ทีไอทีวี ไฟเขียวโฆษณาหวังเรียกเรตติ้งคืน,” 2550, น. 21)

“สถานีโทรทัศน์แห่งนี้จะยังรูปแบบเดิม และเป็นทีวีเสรี” (“กรมประชาสัมพันธ์ ต่อมหาใจ ทีไอทีวี ไฟเขียวโฆษณาหวังเรียกเรตติ้งคืน,” 2550, น. 21)

ต่อมาภายหลังการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการนำเสนอข่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคพวก ซึ่งที่ประชุมคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ในภาวะวิกฤตและการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก (กป.วร.) ในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2550 นั้น ที่ประชุมเห็นว่เนื้อหาของข่าวที่นำเสนอส่วนใหญ่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลแทบทุกเรื่อง เหมือนเป็นพนักงานของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทั้งที่รัฐบาลก็ช่วยเหลือพนักงานไอทีวีมากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปล่อยให้มีการปล่อยเสียงการแถลงข่าวของนายนพดล บัฒมะ ที่ปรึกษากฎหมายของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ออกมาตอบโต้นายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นานถึง 2 นาที ขณะที่ไม่มี การปล่อยเสียงของนายกรัฐมนตรีที่ได้กล่าวชี้แจงเหตุผลการรัฐประหารต่อสื่อมวลชนญี่ปุ่นเลยรวมทั้งในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาที่ไอทีวีมักเสนอข่าวในลักษณะของการปลุกระดมมวลชนอีกด้วย (“วอร์มรูมจันายกฯ สั่งลงดาบทีไอทีวี,” 2550, น. 3)

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ที่ประชุมคณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ในภาวะวิกฤตและการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก (กป.วร.) ในวันเดียวกัน จึงเสนอให้กรมประชาสัมพันธ์ส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายชุดใหม่เข้าไปควบคุมการเสนอข่าวแทนที่ผู้บริหารข่าวชุดเดิม และเชื่อว่าคุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี จะสั่งการให้ แต่หากไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ในการนำเสนอข่าวของทีไอทีวี ก็เสนอรายงานให้นายกรัฐมนตรีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ทราบต่อไป (“วอร์มรูมจี้ นายกฯ สั่งลงดาบทีไอทีวี,” 2550, น. 3)

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวเป็นเพียงความคิดเห็นของคณะกรรมการคนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังไม่มิตีของทีไอทีวีให้เข้าไปควบคุมหรือแทรกแซงการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ดังคำกล่าวของ นายธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ประธานการประชุม กล่าวว่

คณะกรรมการยังไม่มิตี เพราะเป็นข้อเสนอของผู้เข้าประชุมคนหนึ่งที่ตั้งข้อสังเกตการเสนอข่าวของทีไอทีวี แม้ตนจะเป็นประธาน ก็ไม่สามารถห้ามการเสนอของผู้เข้าประชุมได้ แต่เข้าใจว่าการควบคุมการนำเสนอข่าวเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ไม่ใช่ว่าจู่ ๆ รัฐบาลจะสามารถสั่งการให้ใครเข้าไปทำอะไรได้ ตนก็รับทราบไว้เพราะต้องหารือกับหลายฝ่าย (“วอร์มรูมรัฐบาลสั่งจับตาเสนอข่าวทีไอทีวี,” 2550, น. 3)

ทั้งนี้ภายหลังจากเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีก็มีการควบคุมดูแลการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี โดยคุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสำนักงานบริหารกิจการสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบยูเอฟเอชเฉพาะกิจ ในฐานะหน่วยงานบริหารรูปแบบพิเศษ เข้าดูแลการนำเสนอข่าวสารของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีให้เป็นกลางและเอื้อประโยชน์ต่อสังคม (“เฟ้นบอร์ดเอสดียูคุมทีไอทีวีจี้ นำเสนอข่าวสารเป็นกลาง,” 2550, น. 11) และยังคงมีการส่งทหารมาเฝ้าดูแลการเสนอข่าวในสถานีฯ มีบรรณาธิการจากกรมประชาสัมพันธ์เข้าร่วมประชุมข่าว เพื่อตรวจสอบเนื้อหาข่าวก่อนออกอากาศ

แม้จะมีการปฏิวัติแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงเป็นทีไอทีวีแล้ว เรายังเป็นช่องเดียวที่มีทหารเข้ามาควบคุมที่ฝ่ายข่าว ที่กองบก.และมาคุมอยู่หลายเดือน มีทั้งคนของกรมประชาสัมพันธ์ มานั่งประชุมประเด็นข่าวด้วย ทหารก็มาคุมเชิงอยู่ห่าง ๆ ซึ่งเขาก็ให้เกียรติเรา ไม่ถึงกับเข้ามาในห้องประชุม (อยู่นำห้อง) แต่ขั้นตอนการออกอากาศก็มีการตรวจสอบตลอด (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

“เปลี่ยนแปลงเรื่องประเด็น ยอมรับว่าข่าวมี Agenda ช่วงนั้นข่าวการเมืองกระทบมากที่สุด เพราะมีทหารเข้ามาควบคุม ...มีการแทรกแซงโดยตำแหน่งบรรณาธิการบริหารจากช่อง 11 มาตรวจบทข่าว” (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

ภายหลังเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีซึ่งอยู่ภายใต้กรมประชาสัมพันธ์ เป็นสื่อของรัฐก็มีคำสั่งเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีอย่างต่อเนื่องข่าวที่เป็นคำสั่งให้นำเสนอส่วนใหญ่เป็นข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ และสำนักนายกรัฐมนตรี เผยแพร่เพื่อให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ความเคลื่อนไหวและเป็นการประชาสัมพันธ์กรมฯ อีกทางหนึ่ง

“เริ่มมีคำสั่งจากรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงเรื่อย ๆ เพราะเราเป็นสื่อของรัฐแล้ว เราไม่ได้เป็นทีวีเสรีต่อไปแล้ว อันที่จริงทางภาครัฐ โดย รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เริ่มเข้ามา มีบทบาทตั้งแต่ก่อนหน้านั้นแล้ว” (ฐปนีย์ เอียดศรีไชย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

“ความโปร่งใสในกองบรรณาธิการ เน้นอนว่า ทีวีที่มีคำสั่งในเรื่องข่าว มากกว่า เนื่องด้วยสภาวะการเมืองขณะนั้นอยู่ในความไม่สงบ มีการกำหนดหมายงานข่าวที่ต้องทำ อย่างข่าวของอภิปติกรมประชาสัมพันธ์ ข่าวของสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเมื่อก่อนเราแทบไม่มีเลย” (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

การเข้ามาแทรกแซงสถานีโทรทัศน์ทีวีจากรัฐบาลและคนของกรมประชาสัมพันธ์ ทำให้ความเป็นทีวีเสรีของสถานีโทรทัศน์ทีวีที่ถูกลดทอนลงไป สิ่งที่พนักงานของสถานีโทรทัศน์ทีวีพยายามปฏิบัติ คือ พยายามรักษาแนวคิดและพื้นฐานเดิมของการทำข่าวไว้ เพื่อการนำเสนอข่าวสารต่อประชาชนอย่างเป็นอิสระ เสรี ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับ ผู้สนับสนุนการโฆษณาและประชาชนทั่วไป

ที่นี้ทีวีได้มีการแทรกแซงแล้ว ทีวีที่ยังมีการแทรกแซงเพิ่มขึ้น ที่วิกฤตมากคือเรื่อง หลักการ อำนาจอัฐ นโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ . . . ทำให้มีการเปลี่ยนถ่ายเล็ด พนักงานที่ออกไป และเน้นอนนำมาซึ่งการแทรกแซง ทำให้รัฐเข้ามาคุม เราก็ พยายามใช้ความเป็นเรา ไม่สนใจการควบคุมมากนัก และทำข่าวตามพื้นฐานเดิม ซึ่งความเป็นทีวี ทำให้คนเชื่อถือได้ ยอมรับเราได้ ในแง่ความเป็นทีวีข่าว (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

การยึดถือแนวการปฏิบัติแบบเดิมที่ยังคงดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในการนำเสนอ ข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีวี ซึ่งเป็นการผิดกฎระเบียบและคำสั่งจากผู้บริหาร ผลกระทบที่ตามมาภายหลังจากนั้นคือการแจ้งเตือน การว่ากล่าวตักเตือน การคาดโทษ ฝ่ายที่ได้รับส่วนใหญ่อีกคือ กองบรรณาธิการข่าว โดยรายการทีวีฮอตนิวส์ได้รับคำเตือนมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการ ตักเตือนจากกองทัพบก และกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีการแจ้งเตือนผ่านทางโทรศัพท์ ส่ง จดหมาย โทรสาร และว่ากล่าวโดยตรง

จะมีการแจ้งเตือน มีการเรียกมาพูดคุย ถ้าปรามก็ไปเหลือง ตอนนั้นเราได้รับการ เตือนประมาณ 30 ครั้ง กองบรรณาธิการข่าวได้รับ 29 ครั้ง เฉพาะแค่รายการฮอต นิวส์ได้รับคำเตือนมากที่สุด 11 ครั้ง จากกรมประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 30 จากกองทัพบก ร้อยละ 70 ซึ่งคำเตือนที่ได้รับได้ทั้งทางโทรศัพท์ โดยกองทัพบก และทางจดหมาย หรือ โทรสาร จากกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งคนที่รับแรงปะทะตอนนั้นก็คือคุณอัครมา และ คุณฉัตรชัย ส่วนตอนไอทีวี เป็นแค่การพูดคุยในระดับผู้บริหาร ไม่ได้กระทบ

กองบรรณาธิการเลย ขึ้นตอนไม่เหมือนกัน การบังคับ การลงโทษก็ไม่เหมือนกัน (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

ฮ็อตนิวส์ มีการตักเตือนมากที่สุด ความที่เป็นที่จับตาของทุกฝ่าย และเป็นรายการที่ ออกอากาศต่อจากข่าวค่ำ บางข่าวที่ล่อแหลม และหลุดเซ็นเซอร์ตอนค่ำไปแล้ว เรา ต้องการ นำเสนออีก 3 หุ่่ม ไม่ได้แล้ว เพราะเขา (บรรณาธิการจากกรมประชาสัมพันธ์) รู้แล้วว่าเราจะเสนอข่าวอะไร แต่เราก็ยึดหลักตามอุดมการณ์ที่ทำมาตั้งแต่ไอทีวี ฮ็อตนิวส์ดังได้เพราะการเล่น เจาะประเด็นที่คนต้องการรู้ที่สุด จึงเป็นเหตุที่ทำให้เรา โดนตักเตือนมากที่สุด (เชิงชาย ห่วงอุ่่น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

การแจ้งเตือนจากทั้งกองทัพ และกรมประชาสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับกอง บรรณาธิการฝ่ายข่าว ซึ่งคำสั่งจะส่งมายังคุณอัชฌา สุวรรณปากแพรง ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว แต่ คุณอัชฌาไม่เคยนำข้อตักเตือนเหล่านั้นมาถ่ายทอดผ่านไปยังผู้ได้บังคับบัญชาของตนเองเลย เพื่อ ทำให้การปฏิบัติงานยังคงยึดอุดมการณ์และหลักการแห่งวิชาชีพนักข่าวที่ดี

“หลายครั้งที่มาทราบภายหลังจากคุณอัชฌา ซึ่งเป็นคนบลิ่อกคำสั่ง รั้บรู้ แล้วเก็บไว้คนเดียวมาตลอด ไม่เคยให้ลูกน้องต้องมากังวลใจ หรือเสียกำลังใจ ...คุณอัชฌาเป็นคน ปกป้อง และรับผิดชอบคนเดียวเองหมด ไม่เคยปล่อยให้เรื่องอึดอัดกับลูกน้องในฝ่าย เพราะฉนั้นตัวผม มีสิทธิ เสรีภาพเต็มที่ การแทรกแซงไม่มาถึง เพราะต้องผ่านทางคุณอัชฌา แต่แก่นำมาการแทรก แซงนั้นมาแทรกแซงเด็ก เก็บไว้คนเดียว ไม่บอกให้กลุ่มใจ ส่วนกรณีคุณอัชฌาไม่ทำตาม ก็ไม่มีใคร ว่าแก แกรู้ทางหนีทีไล่ดี ซึ่งแกยึดถือตรงจริยธรรม (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

การแทรกแซงทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในช่วงสถานีโทรทัศน์ ทีไอทีวี พนักงานสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีที่กล่าวไปข้างต้น ตัวแทนพนักงานสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีได้ เข้าเรียกร้องต่อคณะกรรมการบริหารสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2550 โดยนายเถกิง สมทรัพย์ นายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย เปิดเผยว่า

ในช่วงระหว่าง 1 เดือนที่ผ่านมา ขณะที่บรรยากาศทางการเมืองร้อนแรงมากขึ้น ฝ่าย ข่าวและฝ่ายรายการของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีได้พยายามนำเสนอข่าวสารและเนื้อ หาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็น ด้วยมาร่วมรายการ โดยทางสถานียืนยันในหลักการตามวิชาชีพที่จะเปิดโอกาสให้ ฝ่ายต่าง ๆ ได้แสดงความเห็นอย่างเท่าเทียมและรอบด้าน แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏ ว่าได้รับคำสั่งจากเจ้าหน้าที่รัฐไม่ต้องการให้นำเสนอความเห็นที่ขัดแย้งหรือไม่เห็น ด้วยกับนโยบายของรัฐบาล โดยอ้างเหตุผลเรื่องความสมานฉันท์ภายในชาติ หากไม่

ปฏิบัติตามคำสั่งก็จะถูกดำเนินมาตรการขั้นเด็ดขาดต่อไป (“คนที่ไอทีวีร้องสมาคม
นักข่าวถูกแทรกทำงาน,” 2550, น. 19)

การเรียกร้องของพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีต่อสมาคมนักข่าววิทยุและ
โทรทัศน์ไทย มีหลายฝ่ายเห็นด้วยในการกระทำดังกล่าว เพราะเป็นช่องทางหนึ่งในการป้องกันการ
แทรกแซงจากรัฐ ดังคำให้สัมภาษณ์ของ นายจอห์น อั้งภากรณ์ ประธานคณะกรรมการประสานงาน
องค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) กล่าวว่

“ขอสนับสนุนให้พนักงานไอทีวีออกมาไว้วาง และเปิดโปงการถูกแทรก
แซงเหล่านี้ทุกครั้ง โดยยื่นหยัดนำเสนอความจริงต่อไป เชื่อว่าประชาชนจะเห็นใจและปกป้องสิทธิ
การนำเสนออย่างเป็นอิสระของทีมนักข่าวไอทีวี” (“ที่ไอทีวีขอ กก.กลางกันแทรกแซง,” 2550, น. A6)

การแทรกแซงทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับทั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและในช่วง
เปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีกลุ่มผู้แทรกแซงต่างกัน กล่าวคือ ในช่วงบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น
จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี มีการแทรกแซง
จาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรบ้าง แต่ไม่มากนัก โดยเป็นการกระทำในลักษณะขอความร่วมมือและ
ตักเตือนผ่านการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ภายหลังจากทำรัฐประหารมีการแทรกแซงต่อสถานี
โทรทัศน์ไอทีวีอย่างหนัก โดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ มีการส่งทหารมาเฝ้าดูแลการออก
อากาศนำเสนอข่าว มีคำสั่งเป็นจดหมายลายลักษณ์อักษร และมีการลงโทษเมื่อไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง
ภายหลังจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งมีรูปแบบการบริหารงานที่
เปลี่ยนไปจากบริษัทเอกชนมาเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ มีกฎระเบียบ
มากมายตามระบบราชการ มีการแทรกแซงทางการเมืองลดลงจากในช่วงเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
ที่อยู่ภายหลังการรัฐประหาร แต่ก็ยังมีการออกคำสั่งเป็นจดหมาย

แต่อย่างไรก็ตาม มีอีกหนึ่งมุมมองที่เห็นว่า แท้จริงแล้วการแทรกแซงทางการเมือง
ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากตัวนักข่าวเอง ที่ถูกกระตุ้นเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ และการไม่
ยึดถือตามจรรยาบรรณที่ดีของสื่อมวลชนแต่ละคน ทำให้เกิดการแทรกแซงการนำเสนอข่าว หาก
นักข่าวไม่มีอุดมการณ์อย่างแท้จริงแล้ว ก็จะทำให้การนำเสนอข่าวถูกอิทธิพลของกลุ่ม
ผลประโยชน์เหล่านี้มีบทบาทในข่าวนั้น ๆ ได้

อันที่จริงภาวะต่าง ๆ ที่คุกคามพันธกิจงานข่าว จรรยาบรรณ ไม่ได้มาจากปลาย
กระบอกรับไม่ได้มาจากคำสั่งของผู้มีอำนาจ หากแต่มาจากเศรษฐกิจ มาจากความ
บีบคั้น การเสนอผลประโยชน์จากแหล่งข่าวให้ผู้สื่อข่าวมีหลายรูปแบบ นักข่าวอาจ
ไม่ได้เงินเยอะ มีฐานะดี แต่ก็มักมีคนอื่นยื่นข้อเสนอ สิทธิพิเศษซึ่งดีเป็นมูลค่าได้สูง

การหยิบยื่นผลประโยชน์นี้ต่างหากที่ เป็นการแทรกแซง จิตрон สติธิ เสรีภาพ และ จรรยาบรรณ (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

3.2 การนำเสนอเนื้อหาและสาระของข่าวโดยปราศจากความกลัว หรือการเข้าข้างผู้มีอิทธิพล/เจ้าของสื่อ

ในภาพรวมการนำเสนอข่าวไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องรูปแบบรายการยังคงเดิม มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจากการที่ผู้ประกาศข่าวบางคนได้ลาออกไป เช่น การเปลี่ยนรายการจาก “คืนนี้กับสายสวรรค์” ไปเป็นรายการ “ตัวจริงชัดเจนน” เป็นต้น ส่วนรายการอื่น ๆ ก็ยังคงมีรูปแบบรายการคงเดิมตั้งแต่ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและในช่วงสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี

“ภาพรวมในการนำเสนอข่าว ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลง 8 มีนาคม ถึงปัจจุบัน รูปแบบการนำเสนอไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไร ที่เปลี่ยนแค่ตัวบุคคล ที่เป็นผู้ประกาศหน้าจอ มีกิตติ ไปช่อง 9 สายสวรรค์ ไปช่อง 7” (เชิงชาย ห่วงอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

1. ช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เข้ามาถือหุ้นส่วนใหญ่ เนื้อหาการนำเสนอข่าวสารความเข้มข้นถูกลดทอนไป เพราะการทำข่าวในเชิงธุรกิจมากยิ่งขึ้น ต้องคำนึงถึงรายได้และผลกำไรจากการประกอบการ คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้สนับสนุนโฆษณามากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้สถานีมีโฆษณาเข้ามา มาก จนเบียดบังเวลาการนำเสนอข่าวที่ลดน้อยลงตาม เนื้อหาสาระของข่าวสารลดลงจากแต่เดิมก่อนที่บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) จะเข้ามาถือหุ้นส่วนใหญ่

“พอเป็นบริษัทมหาชน นำแปลกที่ความเข้มข้นของการทำงานถูกลดทอนลงไป เป็นธุรกิจเกินไป..ตอนแรกไอทีวีมีความต่อเนื่อง แต่ไอทีวียุคชินฯ การนำเสนอข่าวน้อยลง มีโฆษณาเข้ามา รายได้ พื้นที่ข่าวลดลงเรื่อย ๆ คนดูเลยอาจรู้สึกว่ามันน้อยลง ไม่เหมือนก่อน อย่างข่าวค่ำบางวันมี แค่ 10 กว่านาที สำหรับโต๊ะข่าวหลัก แต่ตอนแรกเรามีเวลามากมาย พอเปลี่ยนแปลง ก็ย้อนกลับไปมีเวลาเหมือนช่วงแรก คือเยอะอีกครั้ง ก็อาจจะเป็นเพราะอะไร ๆ เป็นธุรกิจไปหมด เพราะต้องผูกพันกับผลประกอบการ รายได้ การไปลดพื้นที่ข่าว ก็ทำให้คนดูไม่รู้สึกถึงความเข้มข้นอย่างที่ไอทีวีเคยมี” (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

ถึงแม้อยู่ในช่วงที่บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เข้าถือหุ้นส่วนใหญ่ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งมีเนื้อหาสาระของข่าวลดน้อยลง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงเปลี่ยนมาสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีแล้ว ในช่วงดังกล่าวการนำเสนอข่าวสารมีความเป็นอิสระมากกว่าสามารถกระทำข่าวได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ถึงแม้ว่าเนื้อหาของข่าวนั้น ๆ จะไม่รุนแรง

“ตอนไอทีวี เรากล้าพูด กล้านำเสนอมากกว่า บางครั้งตอนไอทีวี เรานำเสนอประเด็นข่าวที่ไม่แรงมาก แต่ก็ได้รับการตอบรับให้ทำข่าวนั้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ข่าวมีคุณภาพ และทันต่อเหตุการณ์” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

เนื้อหาในการนำเสนอข่าวในช่วงไอทีวีที่เป็นยุคของชินคอร์ป ผู้บริหารเข้ามาแทรกแซงเพียงเล็กน้อย ซึ่งยังมีความต้องการให้นำเสนอข่าวที่ครอบคลุมทุก ๆ ฝ่าย และยังสามารถนำเอาบุคคลที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมาออกรายการได้ เช่น อาจารย์สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และนายสุริยะใส กตะศิลา เป็นต้น

“ผู้บริหารไม่เคยแม้แต่ครั้งที่จะมาสั่ง ว่าห้ามแตะทักษิณนะ เต็มที่ก็มีแค่ผู้บริหารมาบอกว่าขอโอกาสให้ทุกฝ่ายได้พูดแล้วกัน ยิ่งในทางปฏิบัติ เราก็เสนอทุกด้าน ยิ่งคนฟังเล็งเรายิ่งนำเสนอแบบครบทั้งสองฝ่าย สามฝ่าย” (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

“หลายหนคนที่ผมเชิฐมากก็ไม่ได้เอื้อต่อฝ่ายการเมืองเก่า อย่าง อาจารย์สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ นายสุริยะใส กตะศิลา ซึ่งเราก็ผสมผสานกันไป คนเหล่านี้มีสัมภาษณ์ตลอด” (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

ข่าวในการนำเสนอหากเป็นข่าวที่เป็นผลเสียของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถึงแม้ว่ามีการรายงานข่าว แต่คุณค่าข่าวก็มีลดลง อาทิ ไม่มีการทำสื่อบุพิเศษเพื่อเจาะลึกรายละเอียดของข่าวนั้น ๆ ซึ่งในช่วงภายหลังรัฐประหาร และในช่วงการเปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีแล้ว การทำข่าวเจาะลึกเรื่องด้านลบของรัฐบาล พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ก็ไม่มีเช่นกัน มีแต่เพียงการรายงานข่าวเพียงผิวเผินเท่านั้น

“การนำเสนอข่าวของไอทีวี ข่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่มีข้อห้ามการนำเสนอ ส่วนข่าวที่นำเสนอด้านลบ ก็มี ไม่ต่างจากช่องอื่น แต่เราก็ไม่มีข่าวเจาะ หรือข่าว Exclusive” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“ส่วนที่ถามถึงกรณีไอทีวีเสนอถึงข่าวด้านลบ ต่อ พ.ต.ท.ทักษิณก็ดี กรณีชายหูนักรณีชุกหูนักรณี ก็ยอมรับว่าไม่ได้ลงลึกอย่างที่มาตรฐานเราควรจะเป็น เช่นเดียวกับกรณีนำเสนอข่าวกรณีแฉลอบต่อพล.อ.สุรยุทธ์ ก็ไม่ได้เจาะลึกมากเช่นกัน” (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

ขณะไอทีวี เราไม่เคยโดนอะไรเลยในแง่คำเตือน หรือการลงโทษ ไม่มีแต่อย่างใด แต่มีคำสั่งที่ออกมาตั้งแต่ คมช.ห้ามการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ หรือนายนพดล ปัทมะ สุภนะทนายนักรณี ก็ต้องระมัดระวัง ตอนนั้นเคยถูกห้ามออกอากาศ

เลย ซึ่งเป็นคำสั่งที่มีมาตั้งแต่ต้นปีแล้ว โดย คมช.อ้างว่าต้องการให้การนำเสนอข่าวยึดหลักสมานฉันท์ (สุปถีย์ เที่ยดศรีไชย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

2. ช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ในช่วงเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวีสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวลดลง จากแต่เดิมที่มีการว่ากล่าวพูดตักเตือนบ้างเล็กน้อย และในช่วงสมัยหลังรัฐประหารมีการควบคุมสื่ออย่างหนัก ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในสภาพบ้านเมืองอยู่ในช่วงวิกฤต แต่ในสมัยสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวโดยตรงมากยิ่งขึ้น โดยมีคำสั่งบังคับ พร้อมคำภาคทัณฑ์อย่างชัดเจน กรณีไม่เชื่อฟังคำสั่ง

“ตอนที่ไอทีวีนี้ ในเรื่องเสรีภาพในการนำเสนอข่าวลดลง ไอทีวีเราถูกสะกดเราก็กะเมิน ๆ ะ ไอทีวีเราถูกสั่งให้มีการบอกการทำงานชัดเจน มีการบอกกล่าว และคำสั่งว่าจะลงโทษหากไม่เชื่อคำสั่งผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจจะปลด หรือโยกย้ายได้” (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

คำสั่งในการนำเสนอข่าวในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีแม้ว่าการทำรัฐประหารผ่านไประยะเวลาหนึ่งแล้ว แต่ก็มีคำสั่งให้นำเสนอข่าวโดยคำนึงถึงความสมานฉันท์ในสังคม โดยเฉพาะ ข่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเป็นข่าวที่จะทำให้ประชาชนเกิดการชุมนุม ในช่วงนี้หลายข่าวไม่ผ่านการตรวจสอบเนื้อหาข่าวจนต้องมีคำสั่งงดออกอากาศ

ในแง่คำสั่งจากเครือข่ายแล้ว ก็ไม่ได้มีคำสั่งเป็นพิเศษ ส่วนตอนภายใต้การบริหารโดยกรมประชาสัมพันธ์ ที่เปลี่ยนเป็นไอทีวีแล้ว เราได้รับคำสั่งเป็นระยะ ทั้งคำสั่งในการนำเสนอข่าวในสภาวะการณ์ที่ต้องการการสมานฉันท์ ในเรื่องข่าว 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ข่าวที่มีผลกระทบต่อผู้ชุมนุม ข่าวที่พูดถึงอดีตนายกทักษิณ ข่าวหลายข่าวโดนเซ็นเซอร์ทั้งโดยก่อน และหลัง ซึ่งเรื่องนี้ไม่มีการบันทึกเป็นหลักฐานชัด เพราะบางครั้งเป็นการโทรศัพท์ บางครั้งเป็นโทรสาร (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

นอกจากความต้องการให้นำเสนอข่าวเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทยแล้ว ยังต้องการลดข่าวอาชญากรรมลงเพื่อให้ลดความรุนแรงที่นำเสนอผ่านทางโทรทัศน์ รวมทั้งความรุนแรงจากกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยเช่นกัน ซึ่งในสิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีทางหนึ่งเช่นกัน

พอเป็นไอทีวี เหมือนลดความเป็นข่าวอาชญากรรม ข่าวความรุนแรงลง ส่วนหนึ่งก็มาจากความต้องการลดทอนภาพความรุนแรงในโทรทัศน์ . . . ข่าวความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการที่หลาย

ครั้งก็มองว่า เป็นการสนับสนุนการทำให้เหตุการณ์รุนแรงขึ้น นั่นเท่ากับเราขาดความคล่องตัว เท่าที่นับได้ มากกว่า 5 ครั้ง ที่ถูกชะลอ หรือระงับ ขณะที่ไอทีวี ได้ลงพื้นที่ทุกครั้ง (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

นอกจากการแทรกแซงสิทธิในการนำเสนอข่าวโดยห้ามนำเสนอข่าวบางเรื่องบางประเด็นแล้ว ยังมีการแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวในเรื่องคำสั่งที่ให้ออกอากาศเรื่องที่ต้องการให้ออก โดยวิธีการในสมัยสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะใช้การซื้อเวลาออกอากาศไปเลย แต่ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีจะออกมาเป็นคำสั่ง ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิของเจ้าของสื่อ

“ส่วนเรื่องข่าวฝาก สมัยชินช เขาก็จะใช้วิธีซื้อเวลาออกอากาศ ส่วนกรมประชาฯ ก็จะมีข่าวกิจกรรม ข่าวของอธิบดี รัฐมนตรี เรามองว่าเป็นเรื่องปกติ เป็นความชอบธรรมในแง่ Ownership เมื่อคุณเป็นเจ้าของสื่อ” (เชิงชาย หวังอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

ข่าวที่จำเป็นต้องออกอากาศตามคำสั่งของผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์ คือ ข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีความต้องการให้ประชาชนทราบความเคลื่อนไหวและเป็นการประชาสัมพันธ์องค์การเอง นอกจากต้องนำเสนอข่าวของกรมประชาสัมพันธ์แล้วข่าวเพื่อการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานกองทัพ ก็มีด้วยเช่นกัน ซึ่งข่าวเหล่านี้ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี มักถูกมองข้าม ไม่ได้ออกอากาศ เพราะประเด็นไม่ได้เป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการทราบ แต่ด้วยคำสั่งจากผู้บริหาร นโยบายที่เปลี่ยนไป ซึ่งถือได้ว่าถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวอย่างแท้จริง

“ข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ กลับมีการนำเสนอจากเดิมที่ไม่มีเลย อาทิ ข่าวครบรอบวันสถาปนากกรมประชาสัมพันธ์ ข่าวกิจกรรม ข่าวเปิดศูนย์ นอกจากนี้ข่าวที่เกี่ยวกับกองทัพ มีการนำเสนอข่าวกองทัพแจกถุงยังชีพ ช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วม ซึ่งประเด็นนี้สมัยไอทีวีไม่เคยนำเสนอ เลย” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“เราเจออย่างหนึ่งสื่อ เอกสารขอความร่วมมือโดยตรง ให้ทำข่าว สัมภาษณ์ รัฐมนตรีโดยตรง ต้องมีรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์ในข่าว ออกอากาศวันไป ตลอดทั้งวัน ...ให้ทำข่าว คมช. สสร. ข่าวรัฐมนตรีบางเรื่อง ซึ่งมันไม่มีประเด็น เป็นข่าวที่สมัยไอทีวี ไม่มีทางนำเสนอ อาทิ ผอ.กรมประชาสัมพันธ์ไปเปิดศูนย์ฯ ทั้งนี้เพราะฝ่ายที่กำกับดูแลนโยบาย ไม่ได้เป็นฝ่ายตัวเอง แต่อย่างไอทีวี เรามีมาตรฐานของเรา” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

การนำเสนอเนื้อหาสาระของข่าวโดยปราศจากความกลัวหรือเข้าข้างผู้มีอิทธิพล ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีความแตกต่างกัน ซึ่งในช่วงสมัยสถานีโทรทัศน์ไอทีวีที่บริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นส่วนใหญ่ การนำเสนอเนื้อหาสาระของข่าวเชิงลบต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความเกรงใจ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงขั้นงดการนำเสนอ เพียงแต่คุณค่าข่าว ความลึก หรือความรอบด้านจะน้อยลง เพราะไม่มีข่าว

เจาะ ข่าวดุคคู่ย เช่นเดียวกับเรื่องอื่น การจำกัดสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอเพียงขอความร่วมมือ ส่วนข่าวที่ต้องการให้นำเสนอในช่วงนี้ใช้วิธีการซื้อเวลาออกอากาศ ต่อมาภายหลังการทำ รัฐประหารมีการควบคุมสื่ออย่างเข้มงวดโดย จากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในชาติ เนื้อหาสาระของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หรือสมาชิกพรรคไทยรักไทย ที่เป็นข่าวในแง่การเมือง ถูกห้ามงดออกอากาศ รวมทั้งข่าวความรุนแรงของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และข่าวอาชญากรรม ต่อมาในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ยังคงมีการห้ามนำเสนอข่าวความรุนแรงของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นเดียวกับที่ให้ลดข่าวอาชญากรรมลงยังคงเป็นคำสั่งอยู่ และมีคำสั่งให้เพิ่มเติมเนื้อหาสาระของข่าวในส่วนข่าวประชาสัมพันธ์ของกรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และกองทัพบกเอง กล่าวได้ว่า ในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการนำเสนอเนื้อหาสาระของข่าวโดยปราศจากความกลัวหรือเข้าข้างผู้มีอิทธิพลมากกว่าในช่วงสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

3.3 ข่าวที่ห้ามนำเสนอ

สถานีโทรทัศน์ไอทีวีในช่วงบริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นข้างมาก ไม่มีการห้ามข่าวที่นำเสนออย่างเป็นทางการ มีแต่เพียงการพุดตักเตือนทางอ้อม แต่เมื่อครั้งเกิดการรัฐประหาร คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติสั่งให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีระงับการนำเสนอข่าวหลายกรณี ยกตัวอย่าง กรณีการเสียชีวิตของนายนวนมทอง ไพรวัลย์ ที่ถูกห้ามไม่ให้นำเสนอสัมภาษณ์ของนายนวนมทอง ไพรวัลย์ก่อนเสียชีวิตมาออกอากาศ ในรายการฮ็อตนิวส์

“มีการถูกสั่งระงับข่าวการเสียชีวิตของลุงนวนมทอง ข่าวนี้มีการนำเสนอแล้วในรายการตัวจริงชัดเจน แล้วรายการฮ็อตนิวส์ จะนำเสนออีกครั้ง แต่ก็ถูกระงับ” (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

“อย่างข่าวคนขับแท็กซี่ขับรถชนรถถัง ที่สวนอัมพร อีกวันเขาก็โทรศัพท์หาจอม เพชรประดับ ก่อนจะเสียชีวิต เราก็พยายามเอาเสียงสัมภาษณ์ออกอากาศ ก็ถูก คมช. (คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ) ถามหาเหตุผลจากการนำเสนอ” (เชิงชาย ห่วงอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

ส่วนในสมัยสถานีโทรทัศน์ไอทีวี มีการสั่งห้ามนำเสนอการสัมภาษณ์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ฮ่องกง ในรายการตัวจริงชัดเจน ซึ่งในรายการนี้มีแนวคิดที่ต้องการนำเสนอการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่สถานีช่องอื่นไม่กล้านำเสนอ เพื่อความรอบด้าน แต่นอกจากการห้ามนำเสนอ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเองแล้ว ยังถูกห้ามนำเสนอบุคคลที่มีเห็นด้วยหรืออยู่ฝ่ายเดียวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อีกด้วย เช่น นายจาตุรนต์ ฉายแสง เป็นต้น

“การสัมภาษณ์ พตท.ทักษิณ ที่ฮ่องกง ตอนนั้นกองบรรณาธิการได้ระงับการ

ออกอากาศเองแล้ว แต่ก็มีนายทหารบุกเข้ามา เพื่อยืนยันว่าเราไม่ออกอากาศเรื่องนี้แน่นอน ประมาณ 10 นาทีก่อนออกอากาศ” (อำเภอ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

กรณีข่าวที่เดินทางไปสัมภาษณ์พต.ท.ทักษิณ ตอนนั้นไปฮ่องกง เดือนตุลาคม 2550 เพื่อทำรายการตัวจริงชัดเจน ยอมรับไปเพราะความท้าทาย ความคิดที่จะกบฏต่อกฎเกณฑ์ที่ถูกครอบ ถูกปิดกั้นจากอำนาจของคมช. อย่างที่สอง ต้องการพิสูจน์หลักการ ความเป็นเสรีที่ยังหลงเหลืออยู่บ้าง ในแง่ที่สาม การเป็นสื่อที่ต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร มันไม่แฟร์ที่คนในสังคมจะรับข่าวสารด้านเดียว จากคมช. เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นไม่มีใครรู้ผล ไม่มีใครให้ข้อมูลสองด้านได้ . . . พอช่วงที่ไอทีวีแล้ว เป็นรายการตัวจริงชัดเจน ก็พยายามจะทำ แต่ก็ถูกสั่งเบรก บางครั้งก็ถูกสั่งห้ามออกอากาศ เทียบกับตอนไอทีวีไม่เคยถูกสั่งห้ามเลยสักครั้ง (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

นอกจากการห้ามนำเสนอข่าวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรแล้ว ยังสั่งห้ามนำเสนอข่าวของสมาชิกพรรคไทยรักไทย รวมทั้งนายของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรอีกด้วย

“มีข้อห้ามข่าวที่จะนำเสนอ จะเป็นการขัดกับรัฐบาล อาทิ ห้ามนำเสนอภาพ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายพล ปัทมะ ห้ามปล่อยเสียงสัมภาษณ์สส. หรือสมาชิกพรรคไทยรักไทย อย่างคุณจาตุรนต์ ฉายแสง เหมือนกัน ห้ามวิจารณ์เรื่องการเมืองเลย” (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

มีคำสั่งถึงขนาดห้ามเสนอข่าวพรรคไทยรักไทย ซึ่งมันเป็นการปิดกั้นแน่นอน อย่างข่าวหนึ่งที่ได้รับโทรศัพท์จากคุณหญิงทิพาวดีโดยตรง ก็สอบถามว่าใครเป็นคนทำข่าวนั้น เราก็ยอมรับหน้าเสื่อว่าเป็นคำสั่งตนเอง หรือกองบรรณาธิการ เพื่อไม่ให้กระทบตัวนักข่าว นอกจากนั้นก็ยังมีข้อจำกัดทั้งคนจากช่อง 11 มานั่งควบคุมออกอากาศ และที่มีเป็นใบสั่ง (ฉัตรชัย ตะวันทรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

สำหรับข่าวที่ถูกห้ามนำเสนอมากที่สุด คือ ข่าวเกี่ยวกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมาชิกพรรคไทยรักไทยนั้น หากเทียบการนำเสนอข่าวที่ออกไปกับสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นแล้ว แต่ทว่าสถานีโทรทัศน์ไอทีวียังมีการนำเสนอเรื่องนี้ในสัดส่วนที่มากกว่าสถานีโทรทัศน์ช่องอื่น

“ข่าวที่ถูกห้ามนำเสนอมากที่สุดคือข่าวที่เกี่ยวข้อง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กลุ่มบ้านเลขที่ 111 หรือข่าวที่ส่งผลลบ อันที่จริงช่วงนั้นทุกช่องโดนห้ามเสนอหมด ซึ่งเปรียบเทียบช่องอื่น ผมเชื่อว่ามีบ้าง แต่ไม่เข้มข้นเท่าของเราแน่นอน” (ฉัตรชัย ตะวันทรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

เรื่องสิทธิ และเสรีภาพของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี วัดได้จากข่าวที่ถูกห้ามนำเสนอ ในช่วงภายหลังการทำรัฐประหาร คือ ข่าวของนายนมทอง ไพรวัลย์ แท็กซี่พลีชีพ ถูกสั่ง

ระงับไม่ให้ออกอากาศอีกครั้งในรายการฮอตนิวส์ ข่าวที่ห้ามนำเสนอส่วนใหญ่คือการห้ามนำเสนอข่าว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมาชิกพรรคไทยรักไทย ซึ่งคมช.มองว่าเป็นการสร้างกระแสทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยภายในชาติ

3.4 ประเด็นข่าวและคุณค่าข่าวที่นำเสนอ

ประเด็นข่าวช่วงที่ไอทีวียังคงมีการนำเสนอข่าวให้ครบทุกรูปแบบ โดยไม่ได้ให้นำหนัก ไปด้านใดด้านหนึ่ง ที่สำคัญไม่เน้นไปที่ข่าวอาชญากรรม อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนนิยมความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้น

“แต่ในแง่บทข่าว ไม่แตกต่างกันมาก อาจจะไม่เน้นคดีอาชญากรรม ที่นำไปสู่การส่งเสริมความรุนแรง แต่ในแง่เราเป็นผู้ผลิตข่าว เราต้องนำเสนอทุกรูปแบบ” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“ข่าวอาชญากรรม แม้ภาพจะขายได้ ผู้ชมต้องการดู แต่เราก็ไม่ได้เน้นมากมาตั้งแต่ตอนไอทีวีแล้ว เพราะฉะนั้นการที่คมช.เข้ามาควบคุม ให้ลดประเด็นการนำเสนอลง ก็ไม่ได้ทำให้สัดส่วนข่าวตรงนี้เปลี่ยนแปลงไป หรือลักษณะรูปแบบข่าวสไตส์ไอทีวีเปลี่ยนไป” (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

เนื่องจากการจำกัดและควบคุมโดยรัฐบาล ซึ่งส่งผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์เข้ามาตรวจสอบการนำเสนอข่าว ทำให้คุณค่าของข่าวลดลง แต่ไม่มากนัก เนื่องจากพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีต่างมีอุดมการณ์ และยึดถือในหลักวิชาชีพของตนเอง แม้ในบางครั้งก็มีการขัดคำสั่งบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม คุณค่าในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเมื่อเทียบกับสถานีอื่นแล้ว ยังพบว่ามีความดีและมาตรฐานที่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับสถานีอื่น

คุณค่าข่าว ยอมรับว่ามีการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ไม่ทำให้เสียหรือด้อยลงนัก ยกตัวอย่างข้อห้ามมันมืออยู่ อย่างที่กล่าว เราก็ต้องรับสภาพ ว่าทุกอย่างอยู่ในการควบคุม การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลต้องน้อยลง แต่สถานการณ์ก็ไม่ต่างจากช่องอื่น ถ้าเทียบกันของเราดูจะดีกว่าด้วยซ้ำ ในเรื่องความเป็นกลาง (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

ข้อจำกัดในการพัฒนาคุณค่าของข่าว เหตุผลหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ ที่เกิดวิกฤตการณ์การเรียกชำระค่าสัมปทานย้อนหลัง และภายหลังเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทำให้ผู้สนับสนุนด้านโฆษณาขาดความเชื่อมั่นและบอกเลิกโฆษณาออกไปบางส่วน รายได้ของสถานีลดลง การขาดแคลนรายได้ส่งผลให้งบประมาณการทำข่าวลดลงตามไปด้วย จากข้อจำกัดนี้มีผลกระทบต่อการทำข่าว โดยเฉพาะการทำงานนอกสถานที่ที่บางครั้งไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ก่อให้เกิดการนำเสนอข่าวที่ไม่รอบด้าน คุณค่า

ในชื่อนั้น ๆ ลดลง

ปัญหาเรื่องเงินนั้น จากเดิมที่เราเป็นองค์กรจับจ่ายได้มีงบฯ ไม่น้อย กลายเป็นองค์กรที่ขาดแคลนงบฯ เรื่องที่กระทบหลัก ๆ คือ การวางแผนงานข่าว ข่าวต้องขาดคุณค่า การนำเสนอไม่รอบด้าน ข่าวที่เกิดขึ้นนอกกรุงเทพฯ เราไม่สามารถเดินทางไปได้ การทำข่าวต้องชะงัก... กลายเป็นการรายงานทางโทรศัพท์ เช็กกับแหล่งข่าวเอง แล้วใช้ภาพจากแฟ้ม (ภาพข่าวเก่า) นำมาตัดต่อ หรืออาจเป็นการใช้นักข่าวในพื้นที่ (Stringer) ทำส่งมาแทน ข่าวจึงขาดคุณภาพ และความรอบด้าน (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

“รถ SNG ที่ใช้ถ่ายทอดออกไม่ได้ ไปต่างจังหวัดไม่ได้ ไม่มีเงินสำหรับเติมน้ำมัน ทำให้ขาดความรอบด้านของการนำเสนอ สังเกตว่าหลัง ๆ มีแต่ข่าวรายงานทางโทรศัพท์จากที่เมื่อก่อนเราเอารถไปรายงานสดได้เลยเต็มที” (เชิงชาย หวังอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

คุณค่าข่าวของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีลดลงมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ ประการแรก คือ การเข้ามาควบคุมจากรัฐบาล จากผู้บริหารของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งทำให้การนำเสนอข่าวไม่ลึกซึ้งอย่างที่ควรจะเป็นในอดีต หรือบางครั้งนำเสนอข่าว บางบุคคล การนำเสนอข่าวจึงมาจากฝ่ายเดียวไม่ครอบคลุม เหตุผลประการที่สอง คือ ข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณในการทำข่าว ซึ่งการทำงานจำเป็นต้องคำนึงถึงความประหยัด ในบางครั้งไม่สามารถออกทำข่าวนอกสถานที่ได้ การนำเสนอก็เป็นกรรายงานทางโทรศัพท์ไม่เห็นภาพจากสถานที่จริง ต้องใช้ภาพจากแฟ้มข่าว

แนวทางการแก้ปัญหา

วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกเตรียมการวางแผนที่จะแก้ไขกับภาวะวิกฤตไว้ล่วงหน้า และปัญหาค่าสัมปทานที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้รับการแก้ไข เป็นเพียงการปล่อยผ่านไปให้เกิดวิกฤตขึ้นและนำไปสู่กระบวนการจัดการที่ภาครัฐ (สปน.) เห็นควรจะเป็น คือ การเปลี่ยนรูปแบบองค์กรเอกชนไปสู่หน่วยบริการรูปแบบพิเศษ (SDU) พนักงานบางส่วนมองว่าเป็นความผิดของผู้บริหารที่ไม่วางแผน หรือแก้ปัญหาตั้งแต่ต้น

“ความที่เราไม่ได้วางแผนกับการเปลี่ยนแปลงองค์กรไว้ล่วงหน้า การแก้ปัญหาหลัก ๆ ที่ต้นเหตุ เท่ากับว่าแทบเป็นไปไม่ได้ที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรเรื่องนี้ หรือเป็นไปไม่ได้เลย” (มนตรี อุดมพงษ์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

“ผู้บริหารไอทีวีเอง ก็ไม่เฉลียวใจ หาทางป้องกันตั้งแต่แรก ๆ สุดท้ายทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปหมด ผลกระทบก็ตกอยู่กับพนักงาน” (อำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการบริหารงานจากคุณอัชมา สุวรรณปากแพร ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว ที่เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจหลักในกองบรรณาธิการ ซึ่งคุณอัชมายังคงยืนหยัดในการทำงาน เพื่อประคับประคององค์กรให้ดำรงอยู่ต่อไปได้

“องค์กรเดินทางไปเองตามผู้อำนวยการ (อัชมา) แต่ทุกฝ่ายก็สำคัญเท่ากันหมด ต้องยอมรับว่าถ้าผอ.ไม่อยู่ พนักงานก็ไม่อยู่ ถ้าคุณอัชมา ตัดสินใจออกตั้งแต่แรก องค์กรอาจจะแตกได้ ไม่แน่ว่าจะวิกฤตยิ่งกว่านี้” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไม่เป็นไปตามการบริหารจัดการภาวะวิกฤต (Crisis Management) ที่องค์กรควรวางแผนสำหรับภาวะวิกฤตให้เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนตามปกติ ไม่ว่าจะบริหารทั้งองค์กร หรือบริหารเพียงแผนกเดียว ก็ต้องวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่ออนาคต การวางแผนนั้น ควรจะรวมไปถึงการวางแผนสำหรับวิกฤตด้วย (บาร์ตัน, 2549, น. 20-79; ลุคซ์ และ บาร์ตแลตต์, 2548, น. 236-252)

อย่างไรก็ดี การที่องค์กรจะผ่านพ้นวิกฤตไปได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ ฝ่าย การแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวี จึงมีการแก้ไขปัญหาจากหลาย ๆ ส่วนงาน โดยมีหลายประเด็นนำเสนอ ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาในเรื่องสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวนักข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีวิธีการแก้ไขปัญหา 3 วิธี ได้แก่ การสร้างจุดยืนของตนเอง การดิ้อแย้ง และการเพิ่มข่าวภูมิภาค ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.1 การสร้างจุดยืนของตนเอง

สถานีโทรทัศน์ไอทีวี ก่อตั้งตามเจตนารมณ์หลังเหตุการณ์ พฤษภาคม 2535 คือการเป็นสถานีโทรทัศน์เอกชน ที่มีความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐ (“คปส. ออกแถลงการณ์กรณีอนาคตไอทีวี ย้ำต้องทำให้เป็นทีวีเสรีไม่ใช่สื่อภายใต้กำกับรัฐ,” 2550, ออนไลน์) แต่การที่บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นส่วนใหญ่ และการเข้าไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ ทำให้ภาพลักษณ์ในเรื่องความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ลดลง ดังนั้น สถานีโทรทัศน์ไอทีวีจำเป็นต้องยึดหลักการเดิมของสถานี คือ การเป็นทีวีเสรี

“ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงไอทีวีนัน อำนาจของ พ.ต.ท.ทักษิณสิ้นคลอนแล้ว ประกอบกับมีการยึดอำนาจแล้ว ต่อมาทำให้กองบรรณาธิการ ก็คุยกันว่าอะไรจะเกิดขึ้น เราต้องพิสูจน์ความเป็นทีวีเสรี เพราะฉะนั้นนโยบายทีวีเสรีก็ชัดเจนขึ้น” (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

การยึดหลักการเดิมของสถานีโทรทัศน์ที่มีแนวคิดของทีวีเสรี กระทำโดยการอธิบายให้ผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์ได้เข้าใจในหลักการดังกล่าว พร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลในการยึดหลักการ เนื่องจากการอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์เป็นสถานะที่ชั่วคราวเท่านั้น แต่การดำรงความเป็นทีวีเสรีจำเป็นต้องชัดเจนและต้องยืนหยัดต่อไป มิฉะนั้นข่าวที่นำเสนอจะขาดความน่าเชื่อถือ

ไอทีวี ได้พิสูจน์ชัดเจนความเป็นตัวของตัวเอง ว่ามีการทำงานที่ดี มีอิสระ และได้รับการยอมรับ ซึ่งผมก็ตั้งเหตุผลนี้มาตอบได้ . . . ทีวีช่องนี้ไม่ได้อยู่ภายใต้กรมประชาสัมพันธ์โดยถาวร แต่เป็นการดูชั่วคราว ก่อนจะเป็นการปรับเปลี่ยนสู่ทีวีสาธารณะ . . . จุดหนึ่งของการเป็นทีวีสาธารณะได้คนข่าวต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระ หากคุณจันทิมาต้องการให้เราทำงานตามแบบของกรมประชาสัมพันธ์ ก็เท่ากับเป็นการทำลายจุดแข็งของไอทีวีด้วย และทำลายความเป็นทีวีสาธารณะในอนาคต (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

เราเองก็เคยไปประชุมร่วมกับคุณหญิงทิพาวดีหลายครั้ง รวมถึงนายจุลยุทธ แต่ก็เป็นการรับฟังนโยบายเช่นเดียวกัน รับฟังเรื่องรูปแบบองค์กร เรื่องพนักงานมากกว่า แต่ไม่มีเรื่องนโยบายทำข่าวหรืออะไร คุณหญิงจะไม่ได้สั่งเราโดยตรง แต่เป็นเราที่พูดกับคุณหญิงโดยตรงว่าการส่งคนเข้ามาในกองบรรณาธิการ จะทำให้ข่าวขาดความน่าเชื่อถือนะ ซึ่งก็แค่นั้น เรายังเคยที่ทำข่าวเชิงลบกับ สเปน. เพราะความที่เป็นคู่คู้ดีกัน (ฐปณีย์ เอียดศรีไชย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

การยืนหยัดความเป็นทีวีเสรีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีด้วยการชี้แจง พูดคุย และอธิบายให้กับผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์แล้ว ตัวแทนพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวียังเข้าพบคณะกรรมการบริหารสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ระหว่างการประชุมคณะกรรมการบริหารประจำเดือนเพื่อยื่นหนังสือร้องเรียน กรณีถูกสั่งห้ามและแทรกแซงการทำงานข่าวและรายการที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งประเด็นทางการเมืองอีกด้วย (“ที่ไอทีวี” ร้องสมาคมนักข่าวฯ ถูกห้ามทำข่าวฝ่ายต้าน คมช.” 2550) เพื่อเป็นการขอร้องให้สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยช่วยเหลือในกรณีสถานีโทรทัศน์ถูกแทรกแซงทางการเมือง

1.2 การดื้อแพ่ง

การออกคำสั่งควบคุมข่าวจากกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นกลาง และการนำเสนอข่าวที่ครอบคลุมทุกด้านทุกฝ่าย สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีใช้วิธีการแก้ไขปัญหาคำสั่งที่ได้รับมาด้วยวิธีการ “ดื้อแพ่ง” กล่าวคือ เพิกเฉยต่อคำสั่งเหล่านั้น และยังคงปฏิบัติงานในการนำเสนอข่าวไปตามความเหมาะสมและตามหลักวิชาชีพนักข่าว

“เอาเข้าจริง ๆ ก็มีบ้างที่เราดื้อ ยังเอาภาพพดท. ทักษิณมาออกอากาศ เพราะมันจะผิดวิสัยถ้าช่องอื่นมีหมด แล้วเราไม่มี ดังนั้นแม้จะมีข้อห้าม แต่เราจะใช้วิธีอ้างว่าไม่ใช่เรื่องที่เป็นประเด็นการเมือง ซึ่งหากปรามาก ๆ ก็ต้องทำนึ่งเสีย แล้วให้ผู้ใหญ่ประนีประนอม” (ฐปณีย์ เอียดศรีไชย, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

“ข่าวที่เกี่ยวข้องกับคุณทักษิณ ที่มี นายนพดล บัทมะ (ทนาย) จะถูกขอร้อง แต่เราก็ไม่สน เราต้องการนำเสนอข่าว 2 ด้าน เพราะคุณนพดล ทำหน้าที่ที่เขามีสิทธิ คือการพูดถึงแนวทางการต่อสู้คดี ไม่ได้พูดเรื่องการเมือง มันเป็นสามัญสำนึกที่เราทำข่าวมานาน รู้ว่าอย่างไรก็ต้องเสนอ เพราะคนดูก็อยากรู้” (เชิงชาย หวังอุ้น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

“การรับนโยบาย เราก็รับมา แต่การปฏิบัติก็อีกเรื่องหนึ่ง . . . รก.ผอ.นางจันทิมา เชนยสงวน ก็ได้เรียกไปพบ และบอกเราว่า เราไม่เชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชา ยังมีการทำข่าว เชิญบุคคลมาสัมภาษณ์ในลักษณะที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ ซึ่งถือเป็นความผิด เพราะตอนนี้เราอยู่ภายใต้ระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์ การขัดคำสั่ง ก็เท่ากับผิดระเบียบกรมฯ” (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

นอกจากนี้ สาเหตุของการดื้อแพ่งส่วนหนึ่งมาจากการถือว่าทหารหรือผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์ ไม่ใช่เจ้านายของตนเองโดยถาวร จึงไม่เกิดความเคารพและเชื่อฟังต่อคำสั่งเหล่านั้น

“แต่เราก็แกล้งโง่ เพราะเราถือว่าทหารไม่ได้เป็นหัวหน้าเรา เราก็ทำเป็นเฉย ๆ ข่าวอะไรที่คาบลुकคาบดอก เราก็ทำเสนอไปตามหน้าสื่อ แล้วคิดเสียว่าไม่ได้เป็นความผิดคนใดคนหนึ่ง ให้เป็นความผิดของกองบรรณาธิการ แต่ทุกคนก็ไม่ประมาท” (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

นอกจากนี้ การปฏิบัติงานในระดับพนักงานเป็นไปอย่างปกติโดยยังคงสามารถยึดอุดมการณ์และวิชาชีพของการทำข่าว เนื่องจาก คำสั่งที่ได้จากกองทัพหรือผู้บริหารของกรมประชาสัมพันธ์ไม่ได้ถูกส่งผ่านไปยังพนักงานระดับปฏิบัติงาน โดยมีคำสั่งมายังกองบรรณาธิการ แต่กองบรรณาธิการเหล่านั้นก็ไม่ได้นำไปบอกกับผู้บังคับบัญชาของตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดความลำบากใจในการปฏิบัติงาน และยังคงปฏิบัติงานได้อย่างปกติ รวมทั้งคำสั่งว่าต่าหนดิตีเตียน ก็ไม่ได้ถูกส่งไป

ยังพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นเลย

หน้าที่ผมตอนนั้นเป็นกันชน เพราะมีหลายข่าวที่หลุดออกอากาศไป ก็มีโทรศัพท์จากกรมประชาสัมพันธ์เข้ามาต่อว่า คาดโทษ ด้วยการให้ใบเหลือง ใบแดง แต่ผมไม่อยากจะกระทบกองบรรณาธิการ ผมมักจะไม่น่าไปบอก (ตัวผู้สื่อข่าว) เพราะจะเสียกำลังใจและไม่อยากให้พนักงานเสียความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชน ผมจะทำหน้าที่รับหน้าเองทั้งหมดว่าเป็นคำสั่งของกองบรรณาธิการ ในแง่ข้อเท็จจริง ก็มีการพูดคุยกับผู้บริหารกรมประชาสัมพันธ์ กรณีที่เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดคือ ข่าวทักษิณ มีการปล่อยเสียงสัมภาษณ์นายพล ปัทมะ สุวานะทนาย พูดถึงแนวทางการต่อสู้คดี ที่ถูกมองว่ากลายเป็นการให้ความเห็นทางการเมืองไป (อัทธมา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

1.3 การเพิ่มข่าวภูมิภาค เพื่อทดแทนรายการเดิม และสร้างความใกล้ชิดผู้ชมมากขึ้น

นอกจากแก้ไขปัญหาการแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ด้วยการสร้างจุดยืนของตนเอง และการคือแ่งแล้ว สถานีโทรทัศน์ไอทีวียังใช้วิธีอื่น เช่น ในกรณีที่ถูกสั่งห้ามนำเสนอข่าวความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฝ่ายข่าวได้มีการเพิ่มข่าวภูมิภาคเพื่อให้มีความใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น ซึ่งเป็นการนำเสนอข่าววิถีชีวิตของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แทน เพื่อลดความรุนแรงในการนำเสนอเหตุการณ์ฆาตกรรมในพื้นที่ดังกล่าว อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหารายการที่อยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวถูกถอนจากผู้เช่าเวลาออกไป

“รายการที่เพิ่มคือ หอกระจายข่าว ออกอากาศก่อนข่าวเที่ยง จันทร์-ศุกร์ และรายการความจริงจากแดนใต้ ออกอากาศวันเสาร์ และอาทิตย์. . . ก็เพื่อคุณภาพของสถานีไอทีวีต้องการนำเสนอประเด็นที่ใกล้ชิดกับประชาชน หรือชาวบ้านมากขึ้น” (นฤกุล กาญจนรัตน์, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2552)

วิธีการแก้ไขปัญหาการแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี กระทำอยู่ 3 วิธี คือ 1) การสร้างจุดยืนของตนเอง โดยยึดแนวคิดทีวีเสรี เป็นสิ่งที่สถานีโทรทัศน์ไอทีวียึดถืออยู่ตั้งแต่เมื่อครั้งก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวี 2) การคือแ่ง ด้วยการเพิกเฉยต่อคำสั่งและการควบคุมจากกรมประชาสัมพันธ์และกองทัพบก และ 3) การเพิ่มข่าวภูมิภาคเพื่อทดแทนรายการที่มีอยู่เดิม และสร้างความใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งหมดนี้ จุดประสงค์ก็เพื่อให้ยังคงรักษาสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เพื่อให้ยังคงมีความเป็นกลางและสามารถนำเสนอข่าวอย่างทั่วถึงกับทุกฝ่ายในสังคม

2. ความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติงานในหน่วยงานอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐกับของเอกชน

การแก้ไขปัญหาในเรื่องโครงสร้างองค์กร พนักงานและเจ้าหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์สามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นจากค่าเดิมค่าส่งที่สถานีโทรทัศน์ไอทีวีถูกสั่งปิด จากการที่จะถูกยกเลิกสัมปทานและถูกสั่งปิดสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เนื่องจากไม่สามารถชำระเงินค่าสัมปทานและค่าปรับตามกำหนดระยะเวลาในวันที่ 7 มีนาคม 2550 ได้ ซึ่งการแก้ไขปัญหาของพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีขึ้นในวันที่ 5-6 มีนาคม 2550 ที่นำเสนอข่าวการยุติการออกอากาศของสถานีโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีประชาชนมาให้กำลังใจและรวมตัวกันบริเวณอาคารชินวัตร 3 เป็นจำนวนมาก ในวันที่ 6 มีนาคม 2550 ซึ่งเป็นวันกำหนดการชำระเงิน พนักงานได้รวมตัวกันลงรายชื่อต่อรัฐบาล (“พนง.ไอทีวียักขบวนทวงสัญญานายกฯ อุ้มออกอากาศต่อเนื่อง,” 2550, ออนไลน์)

พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี แถลงขออภัยกับพนักงานไอทีวี ที่ไม่สามารถให้ไอทีวีออกอากาศต่อ เนื่องจากมีผลกระทบในเรื่องกฎหมาย จึงจำเป็นต้องยื่นอุทธรณ์ความถูกต้อง ยืนยันว่ามติคณะรัฐมนตรีได้ยึดตามแนวทางกฎหมายเป็นหลัก (“กรม.ระงับ ITV ออกอากาศพรุ่งนี้, 2550, ออนไลน์) แต่พนักงานทุกคนมีความคิดเห็นต่างจากรัฐบาล ซึ่งพนักงานเห็นว่าตนเองยังมีความสามารถและสถานีก็มีความพร้อมที่จะออกอากาศได้ สุดท้ายพนักงานสถานีโทรทัศน์ไอทีวียื่นหนังสือต่อศาลปกครองให้คุ้มครองการออกอากาศชั่วคราว จนกระทั่งในเวลา 20.00 น. วันที่ 7 มีนาคม 2550 มีคำสั่งให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวี เปลี่ยนชื่อเป็น สถานีโทรทัศน์ไอทีวี และอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ และพอถึงวันที่ 8 มีนาคม 2550 เวลา 00.01 น. ก็สามารถออกอากาศได้ตามปกติ (“กฤษฎีกาชื่อไอทีวีไม่มี ‘จอมืด’ แต่จะเปลี่ยนชื่อเป็น TITV ตั้งแต่เที่ยงคืนวันนี้,” 2550, ออนไลน์)

เราไม่สามารถทวงคืนค่าตัดสินศาลหรืออุทธรณ์อะไรได้อีกแล้ว เพราะเป็นคำสั่งของศาลปกครองสูงสุด ย้อนไปในวันนั้น เรามีการเปิดเวทีที่อาคารชินวัตร ทาวเวอร์ 3 ให้ประชาชนที่มาให้กำลังใจเป็นเวลา 2 วัน รวมทั้งทางหน้าจอไอทีวี ในช่วงวันที่ 7 มีนาคม 2550 นั้นพนักงานต้องรวมตัวกันลงรายชื่อ เพื่อแสดงเจตจำนงค์ต่อรัฐบาล ผ่านการยื่นหนังสือต่อศาลปกครอง โดยที่นายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ บอกโดยตลอดว่าไม่สามารถยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือได้ สถานีต้องปิด แต่เราพนักงานทุกคนมองตรงข้ามว่าสถานียังสามารถออกอากาศได้ เรามีความสามารถ จนกระทั่งพนักงานต้องยื่นหนังสือขอคุ้มครองชั่วคราวต่อศาลปกครอง เพื่อการออกอากาศต่อ

เนื่องไม่ขัดต่อกฎหมาย ก่อนที่นายกฤษฎุทธิ์จะมีคำยืนยันช่วงเย็นวันที่ 7 มีนาคมนั้นเอง (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

เราได้มีความพยายามเฮือกสุดท้ายที่ตัวแทนพนักงานที่มีแกนนำโดย นางสาวดวงพร อัครวิไล บรรณานิการข่าวการเมือง นายจาตุรงค์ สุขเอียด บรรณานิการข่าวเฉพาะกิจ และนายพีระวัฒน์ โชติธรรมโม บรรณานิการข่าวเช้า ได้ยื่นเรื่องขอให้ได้สวนจุกเงินเป็นคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว ให้ศาลปกครองคุ้มครองการออกอากาศได้ จนกระทั่งตอนค่ำ ประมาณ 20 นาฬิกา จึงได้รับข่าวดี ที่ได้คำสั่ง ซึ่งคำสั่งก็ให้มีการเปลี่ยนชื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี เป็นสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี โดยเราก็ได้มีการดำเนินการเรื่องอัตลักษณ์ของสถานีไปล่วงหน้าอยู่ด้วยเหมือนกัน พอเที่ยงคืนปั๊บ ก็สามารถเปลี่ยนเป็นทีไอทีวีได้ทันที (กิตติ สิงหาปัด, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2552)

การอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งพนักงานถือเป็นลูกจ้างชั่วคราวที่ได้รับเงินเดือนค่าจ้างจากรัฐบาล การนำเสนอข่าวในบางครั้งมีคำสั่งและการตรวจสอบจากผู้บริหารซึ่งเป็นคนจากกรมประชาสัมพันธ์ และมีการคาดโทษรวมทั้งการลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม การยึดมั่นในอุดมการณ์และจรรยาบรรณทางวิชาชีพเพียงอย่างเดียวทำให้ไม่สามารถรักษารองค์กรหรือการเป็นพนักงานของสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีไว้ได้ ดังนั้นจึงต้องทำตามคำสั่งจากกรมประชาสัมพันธ์และยังคงยึดหลักวิชาชีพได้ในเฉพาะบางเรื่องบางข่าวเท่านั้น

“...การนำเสนอข่าวของทีไอทีวีเราต้องมีการระวังมากขึ้น เพื่อไม่ทำให้องค์กรอยู่ในสภาวะเสี่ยงต่อสิ่งที่เรานำเสนอแล้ว อาจเป็นเครื่องมือย้อนกลับมาทำร้ายเราเอง หากเป็นข่าวที่ห้ามนำเสนอ” (กิตติ สิงหาปัด, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2552)

เป็นเรื่องที่ถูกตั้งมาตรฐานเพิ่มคือข่าวที่กระทบกับสวัสดิภาพองค์กร เราต้องลดการนำเสนอไว้ เรียกว่าทั้งเรื่องจรรยาบรรณไว้ก่อน ต้องเอาความเห็นของคนส่วนใหญ่เรามองว่าหากกองบรรณานิการไม่ทำเรื่องนั้น ๆ (เรื่องของอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น) อาจส่งผลต่อคนทั้ง 800 คนในองค์กร เรื่องอะไรที่เมื่อก่อนอาจจะเทา ๆ เราก็เบรกไว้ก่อน กันไว้ดีกว่าแก้ (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

“ข่าวบางข่าวเราไม่เคยเสนอมาก่อนเลย อย่างอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เปิดศูนย์ข่าวต่างจังหวัด เราก็ต้องทำ... ตอนนั้นเราทำอะไรไม่ได้ นอกจากการยอมรับสภาพ ต้องรับความเสี่ยงด้วยการยอมนำเสนอข่าวตามคำสั่งจากภาครัฐบาล หากเราแข็งไป ไม่ยอมทำ ก็กระทบพนักงานทั้งหมด” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

ยกตัวอย่างตอนหนึ่งของ รายการ “ตัวจริงชัดเจน” ซึ่งเป็นรายการสัมภาษณ์แนวฮาร์ด ทอล์ก หลายครั้งมักจะนำบุคคลที่สื่อช่องอื่นไม่กล้านำเสนอมาให้สัมภาษณ์ในรายการ เพื่อ

เสนอในแง่มุมมองที่แตกต่างจากข่าวกระแสหลัก และสร้างความสมดุลในการนำเสนอข่าวโดยไม่โน้มเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งภายหลังการรัฐประหาร พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ช่วงหนึ่งได้ลี้ภัยอยู่ที่เกาะฮ่องกง คุณจอม เพชรประดับ รองบรรณาธิการบริหาร และผู้ดำเนินรายการ ได้ไปสัมภาษณ์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยเล็งเห็นว่าชัยชนะของพรรคพลังประชาชนในการเลือกตั้งปลายปี 2550 แต่กลับไม่มีสื่อโทรทัศน์ช่องใดได้เสนอบทสัมภาษณ์ พตท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรค ถือเป็นเรื่องผิดปกติ เพราะประชาชนเสี่ยงข้างมากที่เลือกพรรคพลังประชาชนต้องการทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับอดีตนายกรัฐมนตรี นายจอม เพชรประดับพร้อมด้วยทีมงาน ช่างภาพ ได้ใช้เงินส่วนตัวและไม่ได้ขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชา เดินทางไปสัมภาษณ์ หลังจากกลับมา และได้ติดต่อเทพของการสัมภาษณ์จนเสร็จสิ้น เพื่อพร้อมออกอากาศ ในวันที่ 26 ธันวาคม 2550 แต่เทพรายการนี้ได้ถูกระงับไม่ให้ออกอากาศโดยกองบรรณาธิการสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเอง ก่อนจะออกอากาศ 15 นาที และทางรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ก็ได้ส่งทหารมาตรวจสอบการออกอากาศรายการเพื่อป้องกันอีกระดับหนึ่ง เหตุการณ์ครั้งนี้แม้จะทำให้คุณจอม เพชรประดับ ผิดหวังและไม่เชื่อมั่นต่อสิทธิเสรีภาพในการทำหน้าที่สื่อตามจรรยาบรรณที่ดี แต่ก็ได้บ่งชี้ให้เห็นว่า ความกล้าหาญและอุดมการณ์เพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำได้เสมอไป

สัมภาษณ์ พ.ต.ท.ทักษิณ แน่แน่นอนว่าไม่ได้ออกอากาศ ทางกองบรรณาธิการหรือผู้ใหญ่ ก็มีทั้งยอมรับว่า เป็นเรื่องถูกต้อง กล้าหาญ หลักการดี แต่ในภาวะการต่อสู้ของฐานะคนกลุ่มใหญ่ เราก็ต้องรักษาไว้ ถ้าออกไปแล้วเสี่ยง จะส่งผลกระทบต่อพนักงานทุกคนหมด เราก็เข้าใจ สุดท้ายผมก็ยอมรับผิด (จอม เพชรประดับ, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2552)

การแก้ไขปัญหในเรื่องโครงสร้างองค์กร พนักงานและเจ้าหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์ได้แก้ไขวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น โดยพนักงานไอทีวีได้รวมตัวกันลงรายชื่อต่อรัฐบาล ยื่นหนังสือต่อศาลปกครองให้คุ้มครองการออกอากาศชั่วคราว ส่วนภาครัฐก็มีมติคณะรัฐมนตรีให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวี เปลี่ยนชื่อเป็น สถานีโทรทัศน์ไอทีวี และอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งการนำเสนอข่าวในบางครั้งมีคำสั่งและผ่านการตรวจสอบจากผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีการกำหนดบทลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม แต่ก็ไม่ได้มีการลงโทษเกิดขึ้นอย่างชัดเจน การยึดมั่นในอุดมการณ์และจรรยาบรรณทางวิชาชีพเพียงอย่างเดียวทำให้ไม่สามารถรักษาองค์กรหรือการเป็นพนักงานของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไว้ได้ พนักงานจึงต้องยอมทำตามคำสั่งจากกรมประชาสัมพันธ์ และยังคงยึดหลักวิชาชีพได้ในเฉพาะบางเรื่องบางข่าวเท่านั้น

3. งบประมาณและรายได้

ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นคือ เรื่องเงินและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดและไม่เพียงพอ การแก้ไขปัญหาในส่วนนี้ในเบื้องต้นเป็นการระดมเงินจากหลายส่วน โดยนำเงินจากกองทุนฝ่ายข่าว พนักงานจากการได้รับรางวัลต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 860,000 บาท และเงินบริจาคประมาณ 750,000 บาท (“ที่ไอทีวีแพแตก คนข่าวทยอยออก เผยเงินเหลือ 3 แสนใช้ได้แค่ 7 วัน,” 2550, น. 6) โดยในวันที่มีประกาศจะปิดสถานีในช่วงวันที่ 5-7 มีนาคม 2550 มีประชาชนมาให้กำลังใจและมีการบริจาคเงินเข้ามาช่วย รวมทั้งเงินที่ฝ่ายข่าวได้รับรางวัล รวมกับเงินทุนที่มีอยู่ในขณะนั้น

“ในส่วนของฝ่ายข่าว อยู่ที่เรื่องเงินเป็นหลัก Cashflow (สภาพคล่องทางการเงิน) เราไม่มี ที่สำคัญทุกคนไม่รู้สถานะของบริษัท ก็พอดีที่ขณะนั้นเรามีเงินทุนฝ่ายข่าว จากเงินรางวัลที่ได้รับรางวัลมา บวกกับเงินบริจาค จากวันที่จะปิดสถานี” (ฉัตรชัย ตะวันธรงค์, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

ในเบื้องต้นได้นำเงินจากกองทุนฝ่ายข่าว เงินรางวัล และเงินบริจาคมาใช้จ่ายในการผลิตรายการนั้น โดยในการทำข่าวมีค่าใช้จ่ายที่จะต้องดำเนินการประมาณวันละ 1 ล้านบาท ในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2550 เงินจำนวนดังกล่าวเหลือเพียง 300,000 บาท (“ที่ไอทีวีแพแตก คนข่าวทยอยออก เผยเงินเหลือ 3 แสนใช้ได้แค่ 7 วัน,” 2550, น. 6) หลังจากนั้น ในช่วงปลายเดือน เมษายน พ.ศ. 2550 มีการก่อตั้งบริษัท ทีวีเสรี จำกัด โดยให้พนักงานระดับตั้งแต่ผู้จัดการขึ้นไป ประมาณ 70-80 คน เข้าถือหุ้น คนละประมาณ 100-200 หุ้น ราคาหุ้นละ 10 บาท และมีทุนจดทะเบียนที่ 2 ล้านบาท แต่ยังชำระไม่หมด ซึ่งหลังจากที่ก่อตั้งบริษัทนี้ขึ้นมา ทางบริษัทได้ดำเนินการยืมเงิน 7 ล้านบาทจากผู้จัดรายการ (“ผุด บ.ทีวีเสรี รับเงินยืมชิวิต,” 2550, น. 18) นอกจากนี้ ยังมีการกู้เงินจากผู้สนับสนุนโฆษณา อีก 4 ล้านบาท โดยใช้ช่วยเหลือพนักงานในช่วงต้นเดือนที่ผ่านมา และเหลือเงินจำนวน 6 ล้านบาทเข้ากองทุนของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี การกู้เงินครั้งนี้ ส่วนหนึ่งคุณอัชมา สุวรรณปากแพรک ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว เป็นผู้กู้และเซ็นเช็คในนามตนเอง

งบประมาณการทำข่าวแต่ละวัน ไล่วมทุกอย่าง . . . ตกเกือบหนึ่งล้านบาทต่อวัน แต่ว่าตอนเป็นสถานีไอทีวี เรามีค่าใช้จ่ายช่วงแรกเหลือประมาณ 2 ล้านบาท จึงต้องใช้เป็นค่าน้ำมัน สำหรับออกไปทำข่าวอย่างเดียว เงินจำนวนนี้ก็ใช้ได้เดือนเศษ ก็หมด จึงมีการทำเรื่องของกู้จำนวน 10 ล้านบาท จากผู้จัดฯ เอเจนซี และผู้สนับสนุน เราก็ได้เงินมาไว้ในกองทุนไอทีวี จำนวน 6 ล้านบาท ตรงนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าเป็นวิกฤตในองค์กรอย่างแท้จริง เพราะก่อนหน้านี้ ฝ่ายข่าว มีเงินใช้วันละเกือบล้านบาท (อำไพ โปธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

ปัญหาที่พบก็มาจากเรื่องเงิน เราก็มีการประชุมทุกวัน มีการโทรศัพท์ พูดคุยหารือกันตลอด จนคุณอัชฌาไปแก้ปัญหาด้วยการไปกู้เงินผู้ผลิตมาก่อน โดยเป็นคนไปเซ็นเช็คด้วยตัวเอง จนมีคำพูดคำหนึ่งที่บอกกับทุกคนว่า “เราต้องร่วมกันส่งพี่น้องให้ถึงฝั่งให้ได้ครบถ้วนที่สุด” เป็นกำลังใจที่บอกกับคนสนิทบ่อย ๆ (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

จากจำนวนเงินงบประมาณการทำข้าวที่มีอยู่อย่างจำกัด การทำข้าวจึงต้องกระทำอย่างประหยัด ด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ เช่น การรายงานสดที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการใช้รถถ่ายทอดสด ก็เปลี่ยนมาเป็นการรายงานทางโทรศัพท์แทน และในช่วงแรกที่ยังไม่สามารถกู้เงินจากผู้จัดรายการและผู้สนับสนุนโฆษณาได้ เงินที่มีอยู่ใช้ไปกับการเติมน้ำมันในการเดินทางหาข้าวเพียงอย่างเดียว แต่การทำข้าวมีอุปสรรคเฉพาะในช่วงแรก ๆ หลังจากที่สามารถกู้เงินจำนวน 6 ล้านบาทมาได้ การบริหารงบประมาณของฝ่ายข้าวสามารถกระทำได้อย่างคล่องตัวยิ่งขึ้น

จากการรายงานสดในพื้นที่ ต้องปรับเป็นรายงานทางโทรศัพท์ เงินทุนการผลิตข้าวที่เราตั้งเป็นกองทุนขึ้นมา ก็มีอยู่ 3-4 แสน จนได้บริจาคมาหลายล้านบาท ช่วงแรก ๆ ก็นำมาใช้เติมน้ำมันอย่างเดียว เพื่อออกไปหาข้าว . . . พอผ่านไประยะหนึ่งก็ขอยืมเงินจากผู้ผลิต ที่ผลิตรายการร่วม ผู้จัด ได้มาประมาณ 6 ล้านบาท ก็นำมาบริหารจัดการราบรื่นขึ้น (เชิงชาย หวังอุ๋น, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2551)

“แม้กระทั่งเรื่องรถไม่มีน้ำมัน ก็ไปทำสัญญากับธนาคาร ขอเครดิตเพิ่มจากเซลล์ ให้ค้างชำระการจ่ายค่าน้ำมันไว้ก่อน” (อ่ำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

นอกจากการหาเงินด้วยวิธีการกู้เงิน ซึ่งเป็นวิธีที่เร่งด่วนและเป็นการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าแล้ว สิ่งหนึ่งที่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีกระทำเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว คือการกระตุ้นรายได้จากการโฆษณา ซึ่งในช่วงที่มีกระแสการจัดตั้งทีวีสาธารณะโดยมีรูปแบบไม่มีการโฆษณา ทำให้ผู้สนับสนุนและลงโฆษณากับทางสถานีถอนโฆษณาออกจากสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี ดังนั้น ทางสถานีจึงจัดกิจกรรมนำเสนอรายการใหม่ ๆ เพื่อกระตุ้นจำนวนคนดู ซึ่งทำให้อยอดการโฆษณากลับเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับพนักงานอีกทางหนึ่ง

เดือนมีนาคม 2550 เรตติ้งเริ่มร่วง เพราะการประกาศจะไม่มีโฆษณา เอเจนซีมองว่าเพราะจะไม่มีโฆษณา จึงเริ่มถอน และลดลงโฆษณา แนนอนรายได้ก็ลดลง หล่นมาเหลือแค่เดือนละ 80 ล้านบาท จากที่เคยเฉลี่ยเดือนละ 450 ล้านบาท ตอนนั้นคนก็เริ่มออกกัน เราก็ไม่อยู่เฉย พยายามกระตุ้นพนักงานทุกคนว่าเราทำได้นะ แต่ต้องร่วมกันสู้ จนสามารถขยับเรตติ้งมาเป็นที่ 3 อีกครั้ง โดยกระตุ้นด้วยการจัดกิจกรรม เพื่อเพิ่มรายได้ด้วยโปรดักต์ใหม่ ๆ ได้ทั้งกระตุ้นเรตติ้ง และกระตุ้นพนักงาน วิธีที่ใช้มีผลต่อ

พนักงาน รวมถึงผลทางจิตใจ (อชฉมา สุวรรณปากแพรก, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

สำหรับในการแก้ไขปัญหาเรื่องการเงินของพนักงาน มีการจ่ายเงินชดเชยให้กับพนักงาน ซึ่งทำให้พนักงานทุกคนสามารถระดับประคองการดำรงชีวิตของตนเองไปได้

ช่วง 3 เดือนแรกยอมรับว่าวิกฤตที่สุด อย่างแรกในแง่พนักงาน เรื่องกำลังใจ เราจะทำอย่างไรให้ TITV เดินหน้าต่อไปได้ แต่ทั้งหมดก็ถือว่ายังโชคดี เพราะการบริหารงานภายใต้ บ.ชินคอร์ป จำกัด (มหาชน) มีการจ่ายเงินชดเชยพนักงาน ตามกฎหมายทุกอย่าง เงินทดแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า 1 เดือน เงินชดเชยวันหยุดประจำปีที่ยังเหลือแต่ละคนให้ เลยทำให้พนักงานยังคงดำรงชีพต่อไปได้ แม้ในตอนสูญญากาศพนักงานก็สามารถระดับประคองตัวเองได้ (พีระวัฒน์ โชติธรรมโม, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2551)

งบประมาณและรายได้ เงินและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดและไม่เพียงพอ การแก้ไขปัญหาในส่วนนี้ในเบื้องต้นเป็นการระดมเงินจากหลายส่วน ได้แก่ กองทุนฝ่ายข่าว เงินรางวัล และเงินบริจาค นอกจากนี้ยังมีการกู้เงินจากผู้สนับสนุนโฆษณา จากจำนวนงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดการทำข่าวจึงต้องกระทำอย่างประหยัด ด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ เช่น การรายงานทางโทรศัพท์ เป็นต้น การแก้ไขปัญหาเรื่องเงินในระยะยาว คือ การกระตุ้นรายได้จากการโฆษณา สำหรับในการแก้ไขปัญหาเรื่องการเงินของพนักงาน มีการจ่ายเงินชดเชยให้กับพนักงาน ซึ่งทำให้พนักงานทุกคนสามารถระดับประคองการดำรงชีวิตของตนเองไปได้

4. การแก้ปัญหาเรื่องบุคคล

การแก้ไขปัญหาเรื่องคนส่วนใหญ่เป็นการเสริมสร้างขวัญ กำลังใจ และเรียกความเชื่อมั่นให้กลับคืนมาในหมู่พนักงาน โดยผ่านกิจกรรมหลายอย่าง เช่น มีกิจกรรมเตะฟุตบอลระหว่างพนักงานกับทีมทหาร และจัดตั้งชมรมเพื่อนไอทีวี เป็นต้น

“จนมาภายหลังจึงมีการรวมตัวเพื่อจัดตั้งชมรมเพื่อนไอทีวี ช่วงต้นปี 2551 ที่ทุกคนเริ่มตงงาน เป็นสถานที่ให้กำลังใจกัน เป็นที่คอยพบปะ ไว้หางาน ติดต่อ หรือรวมตัวกัน” (อลงกรณ์ เหมือนดาว, สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2551)

“การแก้ปัญหาที่เกิดจากวิกฤตครั้งนี้ คือสร้างความเชื่อมั่นให้ลูกน้อง เพื่อนร่วมงาน ให้ระดับประคอง ช่วย ๆ กันไป โดยเราก็กังพยายามมีกิจกรรมคลายเครียด มีเตะฟุตบอลกระชับ

มิตรกับทีมทหารที่มาคุมฝ่ายข่าวจนสนิท พยายามสร้างขวัญ กำลังใจเพื่อนร่วมงานให้ดีที่สุด” (อ่ำไพ โพธิ์ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2551)

การแก้ไขปัญหาเรื่องคนที่ส่วนใหญ่เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับพนักงานในองค์กรที่ประสบกับภาวะวิกฤตในขณะนั้น เป็นไปตามหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) ให้ประสบความสำเร็จข้อหนึ่ง คือ ภาวะผู้นำกับสิ่งจูงใจที่มีประสิทธิภาพ โดยจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับสมาชิกของกลุ่ม (ศรีอัมพร ดิษฐสถาพรเจริญ, 2549, น. 8) ในขณะที่พนักงานบางส่วนทยอยกันลาออกจากสถานีดังนั้น เพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กับพนักงานในส่วนที่เหลือจึงจัดกิจกรรมที่กระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเป็นการแสดงถึงการรวมพลังในการต่อสู้วิกฤตที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

5. การสร้างความมั่นใจให้กับคนภายนอก

นอกจากการสร้างความมั่นใจให้กับพนักงานภายในองค์กรเองแล้ว การสร้างความเชื่อมั่นและให้ข่าวที่ดีประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ให้กับคนภายนอกก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยในช่วงการเปลี่ยนผ่านไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี สัญญาที่ผู้ผลิตรายการทำไว้กับสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเดิมจะสิ้นสุดในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 ซึ่งตามปกติจะต้องมีการต่อสัญญาในช่วงเดือนเมษายนหรือเดือนพฤษภาคม ซึ่งในช่วงดังกล่าวทางกรมประชาสัมพันธ์จะต้องเป็นผู้ดำเนินการแทน ดังคำให้สัมภาษณ์ของนายปราโมช รัฐวิจิตร อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์กล่าวว่า

“ถ้าเดือนเมษายน-พฤษภาคม ยังไม่มีอะไรชัดเจน ทั้งผู้เช่าเวลาผลิตรายการ และสปอนเซอร์จะเคว้ง และหากมีโอกาสไปทำช่องอื่นได้บางรายการ ก็จะต้องหาที่ลงเพื่อความชัดเจน” (“ปัญหาที่ไอทีวีรอบปะทุใหม่ กรมประชาสัมพันธ์ ดูแลแค่ 3 เดือน,” 2550, น. 5)

ความไม่แน่นอนในช่วงดังกล่าว ทำให้ความเชื่อมั่นของผู้ผลิตรายการและโฆษณาลดลง ประกอบกับความไม่มั่นใจในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทำให้รายได้ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีตกไป 50-60% หรือประมาณ 80-90 ล้านบาท (“ผู้บริหารไอทีวีปลุกลูกค้าเชื่อมั่น หลังรายได้ตกฮวบ 90 ล้านบาท,” 2550, น. 13) สถานีโทรทัศน์ไอทีวีจึงพยายามที่สร้างความเชื่อมั่นของผู้ผลิตรายการและโฆษณากลับคืนมา โดยสื่อความเป็นตัวตนของไอทีวี ที่วิเศษที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงออกไปสู่สายตาประชาชนภายนอก

“กับภายนอกทั้งเอเจนซี และผู้ชมหรือคนอื่น ๆ ก็ยอมรับว่ามันไม่ใช่สถานการณ์ที่ดี เราก็บอกกับทุกคนว่า มันคือการเปลี่ยนเจ้าของ แต่สินค้าเหมือนเดิม โปรดักต์เดิม” (ทรงศักดิ์ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2552)

สำหรับผู้สนับสนุนการโฆษณาหรือลูกค้ารายใหญ่ สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีมีการออกไปพบพูดคุยสนทนาเพื่อยืนยันในการทำงานที่ยังคงความเป็นกลางไว้เช่นเดิม เรียกกิจกรรมนี้ว่าการทำ Road Show ส่วนฝ่ายประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่เผยแพร่การยังคงการทำงานไว้เช่นเดิมกับประชาชนภายนอก ในโครงการ “ทีไอทีวี เทิร์นออน” ซึ่งจัดแถลงการณ์ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 (“ผู้บริหารไอทีวีปลุกลูกค้าเชื่อมั่น หลังรายได้ตกฮวบ 90 ล้านบาท,” 2550, น. 13)

“การทำ Road Show การพบเอเจนซีเจ้าใหญ่ ๆ เพื่อยืนยันเราเป็นกลางนะ เราไม่แทรกแซงคำสั่ง คำตัดสินศาลปกครอง เราพร้อมรับสภาพ แต่เราก็มีสิทธิในการต่อสู้เพื่อประชาชน เรามีจรรยาบรรณ มีจริยธรรมพอ จึงให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์ทำโครงการ Turn On Titv” (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

แต่อย่างไรก็ดี ปัญหาความเชื่อมั่นที่ขาดหายไปจากคู่ค้าที่ทำธุรกิจด้วย ทำให้จะต้องปรับระยะเวลาในการทำสัญญาฉบับใหม่ จากเดิม 6 เดือนหรือ 1 ปี ไปเป็นเดือนต่อเดือน ซึ่งเกิดมาจากความไม่เชื่อมั่นของลูกค้าหรือผู้สนับสนุนโฆษณา

ปัญหาที่มีต่อคู่ค้าทำธุรกิจภายนอก ตรงนี้ถือเป็นปัญหาเรื่องความเชื่อมั่น ผู้ชมซึ่งเป็นคนนอกอาจมองเป็นเรื่องเล็ก แต่ทางธุรกิจคือเรื่องใหญ่ เราทำธุรกิจแบบนี้สัญญาต้องมีล่วงหน้า การแก้ปัญหาที่มีการออกหนังสือยืนยันให้คู่สัญญาสบายใจแล้วให้กรมประชาสัมพันธ์ เซ็นย้อนหลัง แต่พอถึงเวลาก็มีปัญหาอีก บางที่เรียกเก็บเงินไม่ได้ เอเจนซี มองว่าต้องทำสัญญาแบบเดือนต่อเดือน ซึ่งลำบากในการวางแผน จากแต่เดิมที่เซ็นสัญญากันที่ 6 เดือน 1 ปี (อัชฌา สุวรรณปากแพรง, สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2551)

การสร้างความมั่นใจให้กับคนภายนอก เนื่องจากความไม่มั่นใจในสถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีทำให้รายได้ทีไอทีวีตกไป สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีพยายามที่จะสื่อความเป็นตัวตนของทีไอทีวีเสรีที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงออกไปสู่สายตาประชาชนภายนอก โดยมีการออกไปพบพูดคุยสนทนาเพื่อยืนยันในการทำงานที่ยังคงความเป็นกลางไว้เช่นเดิม ฝ่ายประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่เผยแพร่การยังคงการทำงานไว้เช่นเดิมกับประชาชนภายนอก

การเปลี่ยนผ่าน สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวีมีสิ่งเปลี่ยนแปลงมากมาย จากที่อธิบายมาข้างต้น ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ การบริหารงาน และสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าว ซึ่งสามารถสรุปเป็นตารางความแตกต่างได้ดังนี้

ตารางที่ 4.3

สรุปความเปลี่ยนแปลงของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีไปสู่สถานีโทรทัศน์ไอทีวี

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี
การบริหารงานฝ่ายข่าวในสภาวะวิกฤติ		
1. การบริหารองค์กรฝ่ายข่าว		
นโยบาย	ทีวีเสรี ที่มีความรวดเร็ว	การทำงานช้าลง แต่พยายามรักษานโยบายเดิมเอาไว้
โครงสร้างองค์กร	ผู้บริหารระดับบนจากบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	ผู้บริหารระดับบนจากกรมประชาสัมพันธ์ ส่วนผู้บริหารฝ่ายข่าวคงเดิม
รูปแบบการบริหาร	องค์กรเอกชน	กึ่งราชการ
วัฒนธรรมองค์กร	ความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว ความทุ่มเทในการทำงาน การยึดหลักวิชาชีพในการทำงาน	ความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวลดลง ความทุ่มเทในการทำงานยังคงอยู่ การยึดหลักวิชาชีพในการทำงานลดลง
2. การบริหารงานบุคคลในฝ่ายข่าว		
- ปัญหาในการปฏิบัติงาน	ขั้นตอนการทำงานที่มุ่งประสิทธิภาพ	ขั้นตอนการทำงานที่ยุ่งยากซับซ้อนตามระบบราชการ
- ภาระงาน	มีพนักงานจำนวนมาก หน้าที่การงานถูกกระจาย	จำนวนพนักงานลดลง มีภาระงานมากขึ้น แต่ตำแหน่งคงเดิม
- พนักงานในองค์กร	บุคลากร เจ้าหน้าที่ ยังคงอยู่	บุคลากร เจ้าหน้าที่ ลาออกเป็นจำนวนมาก
- สภาพจิตใจ	มีขวัญและกำลังใจ มีโบนัสและสวัสดิการ	เสียขวัญและกำลังใจ ไม่รู้อนาคตของตนเอง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี
การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อการนำเสนอข่าว		
1. การปรับรูปแบบรายการ	Hotnews มีผู้ประกาศข่าวคือ กิตติ สิงหาปัด รายการ “คืนนี้กับสายสวรรค์”	เปลี่ยนผู้ประกาศข่าว Hotnews เป็น นารากร ตียายน รายการ “ตัวจริงชัดเจนน”
2. งบประมาณ	มีสภาพคล่อง มีกำไรมาโดยตลอด มีโอกาสเติบโตอย่างต่อเนื่อง	งบประมาณมีอย่างจำกัด รายได้ฝ้ายข่าวลดลงในช่วงไตรมาส พนักงานขาดเงินเดือน
3. ผลกระทบต่อการนำเสนอข่าวของกองบรรณาธิการข่าว		
- การแทรกแซงทางการเมือง	- ในช่วงชินคอร์ปฯ มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่ากล่าวตักเตือน การนำเสนอข่าว - ในช่วงหลังรัฐประหาร คมช.ส่งทหารมาควบคุม ออกคำสั่ง ช่มชู้ และคาดโทษ การนำเสนอข่าว	ผู้บริหารจากกรมประชาสัมพันธ์การ ว่ากล่าวตักเตือน มีคำสั่ง ผ่านทางจดหมาย โทรสาร ฯลฯ การนำเสนอข่าว
- เนื้อหาสาระ	- ในช่วงชินคอร์ปฯ มีความเกรงใจ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรอยู่บ้าง ไม่ถึงขั้นกลับนัดนำเสนอข่าวเชิงลบของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แต่ไม่มีข่าวเจาะ ถ้าอยากให้นำเสนอข่าวเชิงบวกของ องค์กรในเครือชินคอร์ปเองจะทำในแง่ชื่อเวลา - ในช่วงหลังรัฐประหาร ห้ามนำเสนอข่าวทักษิณเลย ให้ลดข่าวความรุนแรงใน 3 จังหวัดภาคใต้ และข่าวอาชญากรรม มีข่าวเชิงลบของพลเอกสุรยุทธ์บ้าง แต่ไม่มีข่าวเจาะ	ให้ลดข่าวความรุนแรงใน 3 จังหวัดภาคใต้ และข่าวอาชญากรรม มีข่าวเชิงลบของพลเอกสุรยุทธ์บ้าง แต่ไม่มีข่าวเจาะเช่นเดิม ออกคำสั่งให้เพิ่มข่าวประชาสัมพันธ์กรมฯ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี	สถานีโทรทัศน์ทีไอทีวี
- ชาวที่ห้ามนำ เสนอ	หลังรัฐประหาร “แท็กซี่พลีชีพ” พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมาชิก พรรคไทยรักไทย	พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมาชิก พรรคไทยรักไทย
- คุณค่าข่าว	- การแทรกแซงทางการเมืองมีน้อย (ในช่วงชินคอร์ป) ข่าวมีคุณค่า - มีงบประมาณในการทำข่าวเพียงพอ ที่จะทำให้ข่าวมีคุณค่า	- การแทรกแซงทางการเมืองมีมาก คุณค่าข่าวลดลง - งบประมาณลดลง บางครั้งออกนอก สถานที่ไม่ได้ คุณค่าข่าวลดลง